

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет**

УДК 37.091.212:37.018.3

ПОГОДЖЕНО

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету,
кандидат філософських наук,
доцент

Інна САВИЦЬКА

« ____ » _____ 2024 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
управління та освітніх технологій,
кандидат педагогічних наук,
професор

Сергій КУБЦЬКИЙ

« ____ » _____ 2024 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Управління національно-патріотичним вихованням у закладі загальної
середньої освіти»**

Спеціальність

073 «Менеджмент»

Освітня програма

«Управління навчальним закладом»

Орієнтація освітньої програми

освітньо-наукова

Гарант освітньої програми

доктор педагогічних наук, доцент _____ **Наталія ГРЕЧАНИК**

Керівники магістерської роботи

кандидат історичних наук, доцент _____ **Наталія ШЕВЧЕНКО**

кандидат педагогічних наук, доцент _____ **Василь БАЗЕЛЮК**

Виконав

_____ **Олександр ДРОЗД**

Київ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри управління та
освітніх технологій

професор _____ Сергій КУБИЦЬКИЙ
« ____ » _____ 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТУ**

Дрозду Олександр Миколайовичу

Спеціальність 073 «Менеджмент»
Освітня програма «Управління навчальним закладом»
Орієнтація освітньої програми освітньо-наукова

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Управління національно-патріотичним вихованням у закладі загальної середньої освіти»** затверджена наказом ректора НУБіП України від «16» жовтня 2023 р. № 1873 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру «01» червня 2025 р.

Вихідні дані до роботи: Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, теоретичні та практичні напрацювання українських і зарубіжних науковців за темою роботи, періодичні видання.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти на сучасному етапі.

2. Виявити ключові напрями та особливості національно-патріотичного виховання з урахуванням державних програм, нормативно-правової бази та актуальних суспільних викликів.

3. Проаналізувати стан управління національно-патріотичним вихованням на прикладі комунального закладу «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот», з урахуванням його організаційних та методичних особливостей.

4. Оцінити ефективність заходів національно-патріотичного виховання та їх вплив на формування національної самосвідомості, громадянської активності й ціннісних орієнтирів учнів у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот».

5. Визначити основні проблеми та виклики управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот» та запропонувати шляхи їх подолання.

6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот».

Дата видачі завдання - «20» листопада 2023 р.

Керівники магістерської роботи _____ Наталія ШЕВЧЕНКО
_____ Василь БАЗЕЛЮК
Завдання прийняв до виконання _____ Олександр ДРОЗД

РЕФЕРАТ
магістерської кваліфікаційної роботи
«Управління національно-патріотичним вихованням у закладі загальної
середньої освіти»
здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти
гуманітарно-педагогічного факультету
спеціальності 073 «Менеджмент»
освітньо-професійної програми «Управління персоналом»
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Дрозда Олександра Миколайовича

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Зміст роботи викладено на 122 сторінках друкованого тексту, включає 10 таблиць та 26 рисунків. Список використаних джерел містить 102 найменування.

Основна мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному визначенні шляхів удосконалення управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти.

У першому розділі роботи розглянуто теоретико-методичні засади управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти. Визначено сутність ключових понять, аналізовано нормативно-правове забезпечення національно-патріотичного виховання, а також окреслено методи та засоби реалізації виховної роботи у сучасних умовах освітнього середовища.

Другий розділ присвячено аналізу стану управління національно-патріотичним вихованням на прикладі комунального закладу «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот». Проведено структурно-функціональний аналіз організації виховного процесу, оцінено ефективність заходів національно-патріотичного виховання та їх вплив на формування національної самосвідомості, громадянської активності та ціннісних орієнтирів учнів.

У третьому розділі розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням. Запропоновано заходи, що включають впровадження інноваційних методик, інтерактивних форм виховання, співпрацю з громадськими організаціями та залучення цифрових технологій. Особливу увагу приділено підвищенню кваліфікації педагогічних працівників та активізації їхньої ролі у виховному процесі.

У висновках підсумовано результати дослідження та обґрунтовано пропозиції для підвищення ефективності управлінських рішень у національно-патріотичному вихованні. Впровадження запропонованих рекомендацій сприятиме формуванню національної самосвідомості молоді, активізації громадянської позиції учнів та створенню системного підходу до виховного процесу.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, управління виховним процесом, заклади загальної середньої освіти, виховні заходи, національна самосвідомість, громадянська активність, інноваційні методики, педагогічне управління.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1 Теоретико-методичні засади управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти	11
1.1. Наукове обґрунтування та зміст поняття «національно-патріотичне виховання» у системі загальної середньої освіти	11
1.2. Основні складові управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти	27
1.3. Сутність і методи управління національно-патріотичним вихованням у сучасних умовах освітнього середовища	37
Висновки до першого розділу	44
Розділ 2 Дослідження управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот»	47
2.1. Загальна характеристика «Переяслав-Хмельницького ліцею-інтернату «Патріот»	47
2.2. Аналіз організації управління національно-патріотичним вихованням у діяльності «Переяслав-Хмельницького ліцею-інтернату «Патріот»	57
Висновки до другого розділу	78
Розділ 3 Шляхи вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот»	81
3.1. Пріоритетні напрями вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у «Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»	81
3.2. Узагальнені рекомендації щодо покращення ефективності управлінських рішень у «Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»	89
Висновки до третього розділу	106
ВИСНОВКИ	109
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДОДАТКИ	122

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зростанням ролі національно-патріотичного виховання в системі загальної середньої освіти. В умовах зовнішніх викликів і глобалізаційних процесів формування свідомих громадян, які усвідомлюють свою національну ідентичність та готові захищати інтереси своєї держави, набуває стратегічного значення. Управління національно-патріотичним вихованням стає ключовим інструментом у побудові демократичної держави й формуванні нового покоління патріотів, які поважають історію, культуру й традиції України.

Національно-патріотичне виховання забезпечує формування у молоді ціннісних орієнтирів та активної громадянської позиції через цілеспрямовану діяльність освітніх установ. Важливість цього процесу підкреслюється актуальними нормативно-правовими документами, зокрема Законом України «Про освіту», «Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України» та іншими програмами, що регламентують розвиток патріотичної свідомості молоді. Згідно зі статистичними даними Міністерства освіти і науки України, лише у 2023 році понад 70% закладів середньої освіти запровадили додаткові заходи з військово-патріотичного виховання, що свідчить про нагальну потребу в систематизації управлінських підходів до реалізації цієї важливої місії.

Загострення національної свідомості українців особливо актуалізувалося в умовах повномасштабної війни. Саме в цей період національно-патріотичне виховання стало дієвим засобом формування готовності молоді до захисту Батьківщини, підтримки української культури й духовної єдності нації. У зв'язку з цим зростає значення управлінської діяльності, що орієнтована на забезпечення комплексного та системного підходу до виховання школярів.

Науковці та практики, зокрема І. Бех [2], І. Ковальчук [22], Л. Мартиненко [40] акцентують увагу на необхідності поєднання традиційних методів виховання з новітніми інструментами та технологіями, які відповідають викликам сучасності. Однак питання ефективного управління національно-

патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти залишається недостатньо дослідженим, що обумовлює актуальність теми даного дослідження.

Аналіз теоретичних напрацювань науковців та нормативно-правового забезпечення проблеми національно-патріотичного виховання в закладах загальної середньої освіти дозволяє зробити висновок, що системний підхід до управління виховною роботою сприяє формуванню у молоді національної самосвідомості, громадянської відповідальності та активної життєвої позиції. Нормативні документи, зокрема Концепція національно-патріотичного виховання та Закон України «Про освіту», окреслюють стратегічні завдання, орієнтовані на розвиток патріотичної свідомості учнівської молоді. Однак, попри значну увагу до цього питання, у багатьох закладах освіти спостерігається відсутність комплексного підходу до управлінської діяльності у цій сфері, що знижує ефективність виховного процесу.

Аналіз наукових джерел та практичного досвіду закладів освіти підтверджує, що управління національно-патріотичним вихованням є актуальною проблемою, особливо в умовах соціально-політичних викликів, які постали перед українським суспільством. Реалізація державних програм потребує впровадження нових управлінських підходів, які охоплюють планування виховної роботи, координацію діяльності педагогічного колективу та інтеграцію інноваційних методів, зокрема використання цифрових технологій та інтерактивних форм навчання. Проте існують певні суперечності, зокрема між потребою в підвищенні якості виховної роботи та недостатнім ресурсним забезпеченням закладів, що зумовлює необхідність більш детального дослідження та розробки ефективних управлінських рішень.

Зокрема, спостерігаються такі *суперечності*: між необхідністю ефективного управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти та недостатнім фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням для реалізації виховних програм; між потребою у впровадженні сучасних підходів до виховання та низьким рівнем підготовки педагогів до використання інноваційних методик; між індивідуальним підходом до виховання учнів і браком кваліфікованих фахівців, здатних розробляти й впроваджувати

системні програми патріотичного виховання. Ці суперечності підкреслюють необхідність подальших досліджень і створення практичних рекомендацій для підвищення ефективності управлінської діяльності, що передбачає підготовку педагогічних кадрів, залучення додаткових ресурсів та інтеграцію сучасних освітніх технологій у процес національно-патріотичного виховання.

Актуальність теми дослідження та виявлені протиріччя дозволили визначити тему нашого дослідження: **«Управління національно-патріотичним вихованням у закладі загальної середньої освіти»**.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному визначенні шляхів удосконалення управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до поставленої мети визначено такі *завдання дослідження*:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти на сучасному етапі.
2. Виявити ключові напрями та особливості національно-патріотичного виховання з урахуванням державних програм, нормативно-правової бази та актуальних суспільних викликів.
3. Проаналізувати стан управління національно-патріотичним вихованням на прикладі комунального закладу «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот», з урахуванням його організаційних та методичних особливостей.
4. Оцінити ефективність заходів національно-патріотичного виховання та їх вплив на формування національної самосвідомості, громадянської активності й ціннісних орієнтирів учнів у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот».
5. Визначити основні проблеми та виклики управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот» та запропонувати шляхи їх подолання.

6. Розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у комунальному закладі «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот».

У процесі дослідження використовувалися як теоретичні, так і емпіричні методи. Серед теоретичних методів застосовувалися аналіз, синтез, індукція, дедукція, а також узагальнення та порівняння. Ці методи дозволили вивчити теоретичні основи національно-патріотичного виховання, з'ясувати його ключові напрями та особливості в сучасних умовах.

Емпіричний блок дослідження включав опитування, спостереження та кейс-аналіз для оцінки ефективності управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти. Участь у дослідженні взяли педагогічні працівники, адміністрація та учні, що дозволило отримати комплексне бачення стану виховної роботи та визначити шляхи її вдосконалення.

Об'єкт дослідження — управлінська діяльність у сфері національно-патріотичного виховання в освітніх закладах.

Предмет дослідження — методи та підходи до організації національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти.

Практичне значення дослідження полягає у розробці практичних рекомендацій для вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням в освітніх закладах. Зокрема, запропоновано впровадження інноваційних методик, зокрема інтерактивних занять, цифрових ресурсів, VR-екскурсій та патріотичних квестів, що підвищують зацікавленість учнів та ефективність виховної роботи. Також акцент зроблено на підвищенні кваліфікації педагогічних кадрів, активізації співпраці з громадськими організаціями та батьківською спільнотою.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові праці, що розкривають проблематику національно-патріотичного виховання, нормативно-правові документи України (Концепція національно-патріотичного виховання молоді, Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання до 2025 року), а також досвід організації виховної роботи в освітніх закладах. Особлива увага приділяється використанню сучасних методик

виховної роботи, які орієнтовані на формування національної свідомості, громадянської активності та ціннісних орієнтирів молоді.

Структура та обсяг магістерської кваліфікаційної роботи охоплюють вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (102 найменувань), додатки. Загальний обсяг роботи становить 122 сторінки, включає 10 таблиць і 26 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Наукове обґрунтування та зміст поняття «національно-патріотичне виховання» у системі загальної середньої освіти

Національно-патріотичне виховання в системі освіти України є важливим стратегічним напрямом державної освітньої політики. Формування якостей громадянина-патріота з високим рівнем громадянської самосвідомості стає ключовим завданням сучасної української школи. У цьому контексті національно-патріотичне виховання виконує не лише освітню, а й суспільно-державну функцію, сприяючи зміцненню національної ідентичності та формуванню демократичних цінностей [54], [62].

Згідно з «Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України», національно-патріотичне виховання дітей та молоді є комплексною, системною і цілеспрямованою діяльністю органів державної влади, закладів освіти, громадських організацій, сімей та інших соціальних інститутів [55]. Його основними завданнями є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, цілісності та незалежності України [62], [63].

Метою національно-патріотичного виховання визначено «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу та досягнення високої культури взаємин» [39], [64]. Це сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства та держави.

Основні засади, пріоритети й завдання національно-патріотичного виховання визначені у таких стратегічних документах (див рис 1.1):

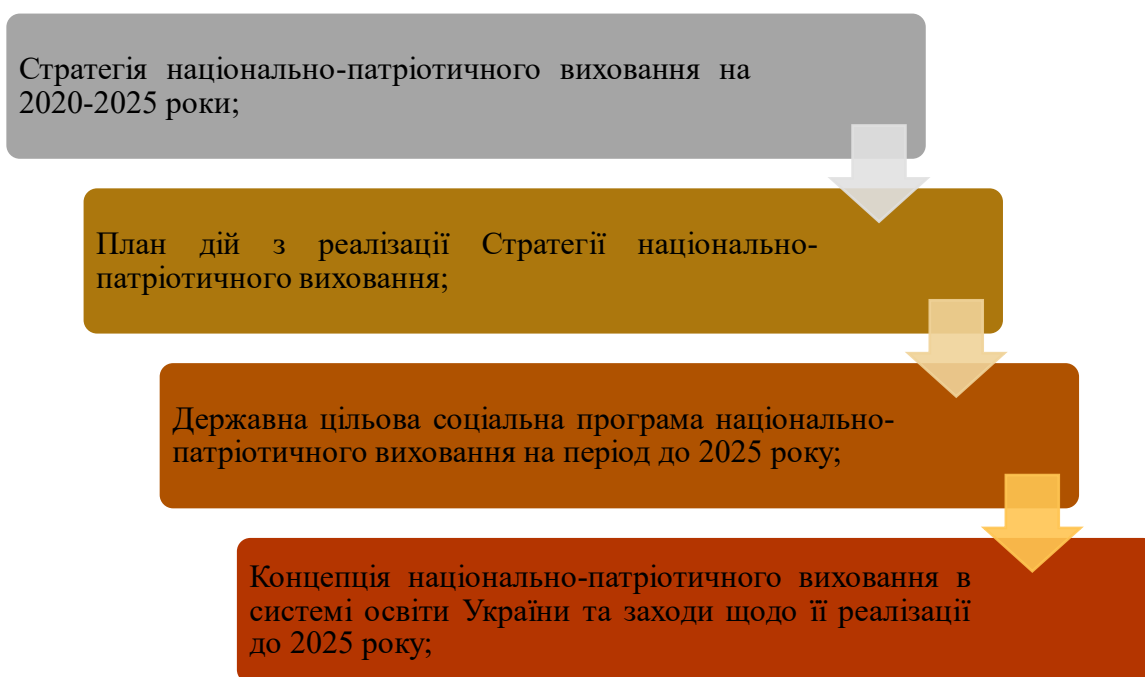

Рис. 1.1. Комплекс стратегій і програм національно-патріотичного виховання в Україні на 2020-2025 роки

Важливим кроком у законодавчому врегулюванні стало ухвалення в грудні 2022 року Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», який визначає національно-патріотичне виховання як ключовий механізм формування української ідентичності та розвитку патріотичного суспільства.

Питання розвитку національно-патріотичного виховання є предметом дослідження багатьох українських і закордонних педагогів та вчених. Зокрема, проблемам теорії, практики та методології цього напрямку присвячені праці таких науковців, як І. Бех [1], [2], Т. Пахоліна, А. Годлевська, В. Кульчицький, Л. Стайгородська, Л. Пономаренко, С. Тарнавська та інші [4], [5], [6]. Їх дослідження сприяли формуванню наукового підґрунтя для розвитку національно-патріотичного виховання, особливо в умовах трансформації системи освіти [7].

На сучасному етапі дослідження національно-патріотичного виховання зосереджені на його особливостях і шляхах реалізації в умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію України [55], [82].

Актуальними є праці таких дослідників, як І. Устименко, Н. Бондаренко, С. Косянчук, Н. Безлюдна, С. Сьомін, Л. Чупрій, які звертають увагу на необхідність системного підходу до розвитку виховання у військовий період [49], [53].

В умовах війни з російською федерацією національно-патріотичне виховання стало ключовим елементом державної політики, адже від нього залежить майбутнє нації. На тлі російської агресії виховання молоді потребує чітких механізмів реалізації, переходу від загальних положень до конкретних дій [54], [62].

У червні 2022 року Міністерство освіти і науки України затвердило оновлену «Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України», яка враховує сучасні виклики [54]. У концепції окремо виділено компонент військово-патріотичного виховання (див табл. 1) як важливу складову національно-патріотичного виховання [55]. Цей напрям спрямований на формування у молоді готовності до захисту національних інтересів, шанобливого ставлення до історії, Конституції та державної мови [37].

Таблиця 1.1

Практична реалізація національно-патріотичного виховання

№	Захід	Зміст
1	<i>Виховні години та тематичні уроки</i>	«Герої сучасності», «Історія нашої держави», «Символи України» – формують повагу до історії, культури та національних символів.
2	<i>Волонтерська діяльність</i>	Залучення учнів до ініціатив із плетіння маскувальних сіток, збору допомоги для військових, написання листів і малюнків на підтримку захисників України.
3	<i>Проекти та конкурси</i>	Тематичні проекти «Моя маленька Батьківщина», «Видатні українці», «Патріотичний малюнок» розвивають дослідницькі та творчі здібності учнів.
4	<i>Екскурсії та зустрічі</i>	Організація поїздок до історичних місць, музеїв, а також зустрічі з ветеранами та військовослужбовцями.
5	<i>Шкільні акції</i>	Заходи, присвячені Дню Соборності, Дню захисників і захисниць України, Дню вишиванки, що об'єднують учнів навколо національних ідей.

Важливим кроком у врегулюванні питання стало ухвалення Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Цей закон унормовує поняття національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання як складових державної політики. Він надає інструментарій для впровадження системних

заходів у цій сфері, створюючи підґрунтя для захисту національних інтересів. Зокрема, це стосується поваги до Конституції, історії, захисту громадянських прав і свобод.

Закон України закріплює поняття національно-патріотичного виховання як «наскрізного виховного процесу, спрямованого на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності й відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності й територіальної цілісності України» [62].

У контексті системи загальної середньої освіти національно-патріотичне виховання розглядається як інтегрований процес, що поєднує освітні, виховні та соціальні підходи для формування ключових якостей особистості. Це виховання має забезпечувати безперервність у формуванні цінностей, орієнтирів і поведінкових моделей, що відповідають викликам сучасності.

З огляду на зміст поняття національно-патріотичного виховання його основними завданнями є (див рис 1.2):

Формування національної ідентичності та відповідальної громадянської позиції

- Виховання в учнів почуття належності до української нації, гордості за її досягнення та готовності сприяти її розвитку.
- Розвиток усвідомлення прав і обов'язків громадянина України.

Виховання любові до Батьківщини

- Формування патріотичних почуттів, поваги до України як незалежної, демократичної держави.
- Розвиток емоційного зв'язку з рідним краєм, його історією та культурою.

Шанобливе ставлення до Конституції, законів України, державних символів і державної мови

- Виховання поваги до державних символів (герба, прапора, гімну) як важливих елементів національної ідентичності.
- Сприяння усвідомленню значення української мови як державної та її ролі у суспільному житті.

Популяризація історії, традицій і культури України, українськомовного культурного продукту

- Ознайомлення учнів із багатством культурної спадщини України через освітні програми та позакласні заходи.
- Заохочення до вивчення української історії, народних традицій та мистецтва.

Формування готовності до захисту національних інтересів і територіальної цілісності України

- Виховання оборонної свідомості та відповідальності за безпеку й незалежність держави.
- Розвиток готовності до дій, спрямованих на захист національних інтересів у мирний і воєнний час.

Розвиток бережливого ставлення до природних ресурсів і культурної спадщини України

- Виховання екологічної свідомості та відповідальності за збереження довкілля.
- Формування поваги до пам'яток культури, архітектури та історичних місць як складової національного багатства.

Рис. 1.2. Основні завдання національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти

Ознайомившись із нормативно-правовими актами, що регулюють сферу національно-патріотичного виховання у системі загальної середньої освіти, можна визначити ключові пріоритети та завдання цього напрямку. Основні законодавчі та нормативні документи включають:

- ***Конституція України*** — як основний закон держави, що визначає засади громадянської і національної ідентичності [37].
- ***Закони України «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту»*** — вони закладають фундамент для виховання особистості, свідомого громадянина, готового до участі в житті держави та суспільства [28], [65].
- ***«Концепція нової української школи»*** — документ, що визначає стратегічні напрями реформування освіти, включаючи інтеграцію національно-патріотичних компонентів у навчальний процес [38].
- ***Положення про ліцейську освіту*** — документ, що деталізує організаційні аспекти діяльності закладів загальної середньої освіти з урахуванням національно-патріотичних пріоритетів [60].
- ***Наказ МОН № 527 від 06.06.2022 року «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України»*** — окреслює основні цілі та завдання цього напрямку в умовах сучасних викликів [54].
- ***Наказ МОН № 1/6267-22 від 10 червня 2022 року «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України»*** — визначає практичні аспекти реалізації виховання в закладах освіти [55].
- ***«Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки»*** — стратегічний документ, спрямований на формування у молоді національної ідентичності, патріотизму та готовності захищати національні інтереси [81].
- ***«Державні цільові соціальні програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року»*** — визначають державні заходи, спрямовані на розвиток патріотичного виховання [22].
- ***Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»***

(2022) — унормовує ключові поняття та завдання у сфері патріотичного виховання [64].

- *«Державний стандарт базової середньої освіти»* — забезпечує інтеграцію патріотичних компонентів у навчальні програми [23].
- *Концепції громадянського виховання та розвитку громадянської освіти в Україні* — сприяють формуванню громадянської активності та відповідальності [40], [41].

На підставі аналізу цих документів зроблено висновок, що основні пріоритети в системі освіти України полягають у забезпеченні національної спрямованості змісту освіти, відродженні національних виховних традицій і створенні умов для формування у молоді національно-патріотичного самоусвідомлення [54], [62].

У нормативно-правових документах поняття «патріотизм» визначено як «прагнення до свободи, любов до Батьківщини, вірність і служіння їй та своєму народові, дієву турботу про їх благо, активне сприяння утвердженню й розвитку України як вільної, суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовність обстоювати й захищати її територіальну цілісність і незалежність» [62], [64]. Цей підхід акцентує увагу на гармонізації державних, суспільних і особистісних інтересів, а також на усвідомленні невіддільності долі кожного громадянина від долі держави [54].

Поняття «національно-патріотичне виховання» у закладах загальної середньої освіти охоплює процес всебічного розвитку особистості, спрямований на формування національної самосвідомості, громадянської активності, шанобливого ставлення до державної мови, національної культури, традицій та відповідальності за майбутнє України як суверенної європейської держави [39], [82]. Як зазначено в законодавстві, це також готовність обстоювати територіальну цілісність та незалежність України, гармонізувати державні, суспільні, громадські та особистісні інтереси [62].

У часи випробувань для нашої країни, спричинених військовою агресією та іншими викликами, національно-патріотичне виховання набуває особливого значення [55], [82]. Саме освіта, яка охоплює навчання й виховання нового

покоління, має стати основою для побудови європейської України — духовно багатой, економічно розвиненої та політично інтегрованої [54], [62].

Революція Гідності, подвиг Героїв Небесної Сотні та війна на сході України продемонстрували готовність молоді захищати національні цінності та державність. У цьому контексті національно-патріотичне виховання слід розглядати як один із ключових елементів забезпечення національної безпеки нашої держави [54], [62].

Як писав римський філософ і політик Цицерон: «Основа всієї держави складається з правильного виховання юнацтва» [94]. Ця думка підтверджується і словами Михайла Драгоманова: «Правильне виховання полягає в цілеспрямованому формуванні української нації, яка знає своє коріння, свою історію, культуру, цінує й береже свою рідну мову» [24]. Таким чином, виховання свідомих громадян України є першочерговим завданням освіти, яке має спиратися на духовні цінності, громадянськість та людяність [54], [82].

Український педагог Костянтин Ушинський підкреслював: «Усяке істотне, а не позірне поліпшення в побуті народу повинно ґрунтуватися на внутрішній, духовній реформі. Лише свідоме, розумне виховання може надати швидкість народному розвитку, пробуджуючи розум, даючи волю свідомості та збагачуючи знаннями» [87].

З цього випливає, що реформування освіти в Україні повинно починатися із виховання національної самосвідомості та формування духовних цінностей. Європейськість сучасної української освіти означає не лише інтеграцію в європейський простір, але й збереження національної культури, мови, способу мислення та ментальності [98].

Сучасна освіта у країнах Європи реформується, орієнтуючись на найефективніші організаційні форми, які ґрунтуються на традиційних основах педагогічної науки: «учитися, щоб знати; учитися, щоб робити; учитися, щоб жити; учитися, щоб бути» [97]. Ці принципи формують основу освітнього процесу як «єдиного творчого простору», що передбачає інтеграцію навчання, виховання та формування цінностей [23], [28].

Українські педагоги, які беруть участь у розробці нових освітніх програм, підкреслюють: «Сучасні політичні, соціально-економічні та інші виклики вимагають всебічної перебудови виховного процесу в закладах загальної середньої освіти на засадах ціннісних орієнтацій. Ми маємо прийняти європейські цінності, але зберегти національну ідентичність — українськість» [40], [41].

Про взаємоузгодженість загальнолюдських і національних цінностей наголошував ще у ХІХ столітті Михайло Драгоманов: «Стояти ногами й серцем в Україні, свої голови держати в Європі» [24]. Цей підхід актуальний і сьогодні, коли національно-патріотичне виховання стає ключовим елементом у виховному процесі закладів загальної середньої освіти [54], [62].

Сучасне українське виховання має глибоке історичне коріння, яке бере початок від родинного (сімейного) виховання й охоплює громадянські цінності. Цей зв'язок простежується через епохи — від часів Київської Русі, через козацьку добу, аж до сьогодні. Наша українська педагогіка спирається на спадщину таких видатних діячів, як Григорій Сковорода, Костянтин Ушинський, Василь Сухомлинський, Григорій Ващенко, Іван Огієнко [8], [26], [56], [84], [87]. Їхні педагогічні принципи базуються на природовідповідності виховання, людяності та свободі особистості [1], [5].

Основним завданням національної системи виховання є всебічний розвиток здобувачів освіти через:

✓ ***Опанування загальнолюдських цінностей:***

Виховання гуманістичних і демократичних ідеалів.

Формування почуття відповідальності перед суспільством [6], [12].

✓ ***Збереження національної ідентичності:***

Вивчення національної історії, культури, традицій [7], [56].

Повага до державної мови як символу національної єдності [54], [62].

✓ ***Реалізація цінностей через основні засоби освіти:***

Інтеграція ціннісних компонентів у навчальні програми.

Проведення виховних заходів, спрямованих на розвиток патріотизму, толерантності та соціальної відповідальності [13], [41].

Українська педагогіка покладає основи виховання на принципи гуманізму, природовідповідності та свободи особистості. Освітній процес має бути орієнтований не лише на передачу знань, а й на формування активної, патріотично налаштованої особистості, яка поважає національні цінності та одночасно готова до інтеграції у світовий освітній простір [5], [63].

Сучасне українське виховання має глибоке історичне коріння, яке сягає традицій родинного (сімейного) виховання та розвивається до громадянського. Ця еволюція тісно пов'язана з багатством української культури, яке формувалося ще з часів заснування князівства, козацької доби та подальших історичних етапів. Українська педагогіка, представлена видатними діячами, такими як Григорій Сковорода, Костянтин Ушинський, Василь Сухомлинський, Григорій Ващенко, Іван Огієнко, будується на принципі природовідповідності, збереження свободи особистості та інтеграції загальнолюдських цінностей у процес виховання [8], [26], [77], [87].

Завдання національної системи виховання здійснюються через усебічне опанування здобувачами освіти змісту, який відображає багатство національної культури, історії та духовності, реалізуючи це через такі основні засоби [30], [38], які подані в таблиці 1.2.:

Таблиця 1.2

Основні засоби національно-патріотичного виховання

№	Засіб виховання	Зміст
1	Рідна історія	Вивчення історії України, ознайомлення з першоджерелами, культурою та історичними процесами, які сформували національну ідентичність.
2	Рідна мова	Засвоєння української мови як ключового елемента національної культури, засобу формування патріотизму та збереження національної ідентичності.
3	Національна міфологія	Ознайомлення з міфологією як джерелом національного світогляду, способом осмислення дійсності та формування національного характеру.
4	Краєзнавство	Вивчення особливостей рідного краю, побуту та національного колориту Батьківщини, що сприяє глибшому розумінню життя українців.
5	Національна символіка	Формування шанобливого ставлення до державних символів (герба, прапора, гімну) як елементів, що об'єднують націю в єдину культурну та історичну спільноту.
6	Родовід	Вивчення ідейно-моральних цінностей родоводу, його ролі у формуванні культури, самосвідомості та зв'язку поколінь.

7	Природа рідного краю	Формування екологічної свідомості через усвідомлення значення рідної природи як частини національної культури та ідентичності.
8	Народні традиції, звичаї та обряди	Ознайомлення з родинними, релігійними та загальнонаціональними традиціями, що сприяють збереженню національної спадщини.
9	Національне мистецтво	Вивчення фольклору, народного мистецтва, родинно-побутової культури, які сприяють формуванню естетичного смаку та любові до національної спадщини.

Українська педагогіка завжди базувалася на принципах національних і загальнолюдських цінностей, реалізуючи їх через ефективні засоби виховання. Сьогодні, у контексті реформування українського суспільства та інтеграції до європейського простору, питання національно-патріотичного виховання є особливо актуальним [82], [62].

Українська педагогіка глибоко закорінена в історичні традиції, що простежуються ще з князівської доби, через козацький період, аж до сучасності. Видатні педагоги, такі як Г. Сковорода, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, І. Огієнко, розробляли підходи, що ґрунтувалися на природовідповідності виховання, свободі особистості та формуванні національної самосвідомості. Вони заклали основи педагогіки, яка базується на моральних і духовних принципах [24], [77], [83].

На думку К. Ушинського, виховання завжди має національно-ментальну основу: «Який характер народу, такий і характер виховання» [87]. Він вважав, що почуття національної належності є природним і властивим кожній людині. Ця ідея залишається актуальною і сьогодні, коли виховання свідомих громадян є ключовим завданням сучасної української школи [33], [57].

Аналізуючи праці корифеїв української педагогіки, таких як Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, можна виділити важливість патріотичного виховання як складової загального процесу формування молодого покоління [8], [26], [77]. У своїх працях сучасні науковці, зокрема Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневський, Т. Гавлітіна, досліджують взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання [4], [5], [12], [13].

Значну увагу приділяють також психологічним аспектам етносвідомості у працях І. Беха, М. Боришевського, П. Гнатенка, де розглядаються механізми

формування національної ідентичності та патріотичної свідомості у дітей і молоді [1], [6].

В умовах військової агресії та глобальних інтеграційних процесів система освіти України стикається з необхідністю формувати нові підходи до патріотичного виховання. Головним ідеалом є гармонійно розвинений, національно свідомий громадянин, здатний до саморозвитку, самовдосконалення та активної участі у розбудові держави [54], [62].

Патріотичне виховання повинно не лише формувати знання про минуле та сучасне України, але й спрямовувати ці знання на практичну діяльність. Як зазначають дослідники, знання перетворюються на переконання тільки через їх практичне застосування. Це означає, що патріотизм має виявлятися у конкретних вчинках і свідомій діяльності [13], [25].

У багатонаціональному українському суспільстві важливим завданням є подолання недовіри та формування толерантності між різними етнічними групами. Патріотичне виховання тісно пов'язане з полікультурним вихованням, яке спрямоване на формування етики міжетнічних стосунків. У своїх працях Н. Миропольська, Г. Назаренко, О. Сухомлинська підкреслюють, що основою такого виховання є повага до культурного різноманіття, яка гармонійно поєднується з утвердженням національної ідентичності [83], [95].

Праці сучасних українських педагогів, таких як М. Качура, О. Коркішко, О. Сухомлинська, акцентують увагу на зв'язку патріотичного виховання з традиціями українського народу. Зокрема, у їхніх роботах розглядається інтеграція громадянського, патріотичного та національного виховання у освітній процес [10], [29].

Національно-патріотичне виховання в закладах загальної середньої освіти ґрунтується на ідеї збереження української національної ідентичності. Це має стати фундаментом для формування патріотизму здобувачів освіти, який, у свою чергу, є основою для розвитку предметних та ключових компетентностей особистості [54], [62].

На освітній процес у сучасних школах покладається важливе завдання: створення умов для успішної соціалізації та самореалізації особистості в суспільстві. Це передбачає:

- Формування особистісних якостей, які відповідають цінностям українського суспільства [5], [63].
- Набуття молоддю життєвих орієнтирів, які сприяють її активній участі в розбудові країни [13], [22].
- Інтеграцію гуманістичних і загальнолюдських цінностей у виховний процес [38], [60].

Ідеологічною основою виховання здобувачів освіти має бути поєднання державної та національної спрямованості з глибоким знанням історії та культури України [7], [8]. Це дозволяє забезпечити не лише збереження національної ідентичності, а й активну інтеграцію особистості в сучасне демократичне суспільство [12], [54].

Система національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти базується на таких принципах (див рис 1.3):

Рис. 1.3. Принципи національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти

Національно-патріотичне виховання спрямоване на забезпечення тісного зв'язку з національними традиціями, інтересами суспільства та моральними цінностями [22], [62].

Практична реалізація національно-патріотичного виховання включає різноманітні заходи, що сприяють розвитку патріотичної свідомості учнів (див. табл. 1.3):

Практична реалізація національно-патріотичного виховання

№	Захід	Зміст
1	<i>Виховні години та тематичні уроки</i>	«Герої сучасності», «Історія нашої держави», «Символи України» – формують повагу до історії, культури та національних символів.
2	<i>Волонтерська діяльність</i>	Залучення учнів до ініціатив із плетіння маскувальних сіток, збору допомоги для військових, написання листів і малюнків на підтримку захисників України.
3	<i>Проекти та конкурси</i>	Тематичні проекти «Моя маленька Батьківщина», «Видатні українці», «Патріотичний малюнок» розвивають дослідницькі та творчі здібності учнів.
4	<i>Екскурсії та зустрічі</i>	Організація поїздок до історичних місць, музеїв, а також зустрічі з ветеранами та військовослужбовцями.
5	<i>Шкільні акції</i>	Заходи, присвячені Дню Соборності, Дню захисників і захисниць України, Дню вишиванки, що об'єднують учнів навколо національних ідей.

У сучасному світі освітній процес має враховувати не лише предметні знання, а й ключові компетентності, які необхідні для розвитку особистості XXI століття [54], [82], зокрема (див рис 1.4):

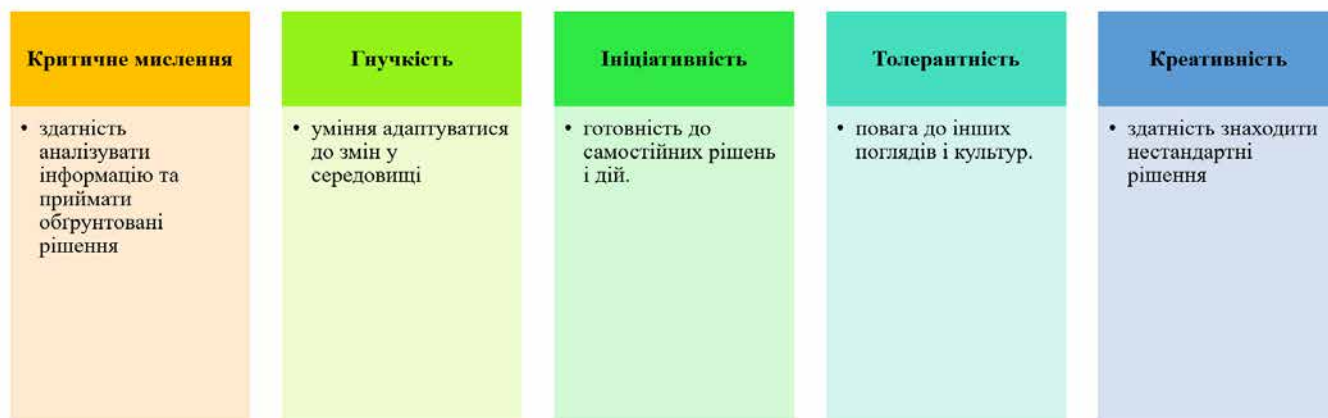

Рис. 1.4. Ключові компетентності особистості XXI століття у контексті національно-патріотичного виховання

Національно-патріотичне виховання у закладах загальної середньої освіти спрямоване на формування ключових компетентностей, які відповідають вимогам XXI століття [41], [62]. Серед них: критичне мислення, гнучкість, ініціативність, толерантність, креативність та інші [13], [38]. Ці компетентності є основою для розвитку гармонійної, свідомої та відповідальної особистості.

На рис. 1.1 представлено ціннісні складові у системі національно-патріотичного виховання. Вони є важливою умовою реалізації цілісного та

цілеспрямованого підходу до формування громадянина-патріота. Зокрема, до ключових принципів такого виховання належать [60], [62]:

☝ Повага до інших культур і народів — визнання культурного розмаїття та рівності всіх народів.

☝ Толерантність, розуміння різноманітності — формування в учнів здатності до сприйняття та взаємодії з представниками різних культур та поглядів [83], [95].

☝ Відкритість до співпраці — готовність працювати у команді, активно співпрацювати в суспільстві задля досягнення спільної мети [41], [57].

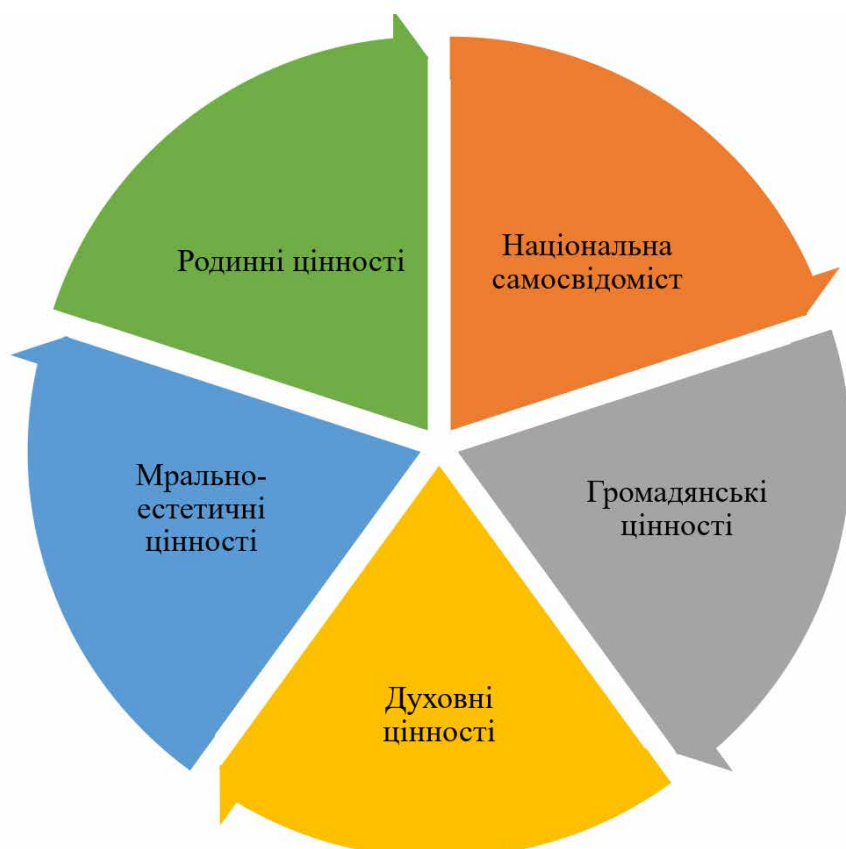

Рис. 1.5. Ціннісні складові у системі національно-патріотичного виховання

Таким чином, на нашу думку, головним завданням національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти є створення умов для формування активної життєвої позиції здобувачів освіти. Їхнього громадянського самовираження та самореалізації, сприйнятті національних та європейських, цінностей як основоположних, готовності до захисту суверенітету держави [62], [64].

Національно-патріотичне виховання у сучасній системі освіти України спрямоване на формування свідомого, активного громадянина, який здатний брати участь у розбудові демократичної держави [54], [82]. Відповідно до цього, пріоритетами такого виховання є:

✓ ***Створення умов для виховання громадянина нової генерації***

Формування особистостей, здатних критично мислити, брати відповідальність за свої дії, розуміти роль громадянина у суспільстві та державі [13], [60].

✓ ***Формування національної свідомості та відповідальності***

Розвиток патріотичної свідомості, яка ґрунтується на любові до України, повазі до її історії, культури, традицій [38], [62].

✓ ***Виховання політичної, економічної та правової культури***

Повага до Конституції України, законів, державної символіки та української мови як основи єдності нації [63], [37].

✓ ***Культивування кращих рис української ментальності***

Виховання господарської відповідальності, підприємливості, ініціативності, що сприяють активній участі громадян у розбудові економіки та суспільства [54], [62].

✓ ***Створення умов для розвитку індивідуальних здібностей***

Підтримка молоді у самореалізації у сфері науки, професійної діяльності, мистецтва, спорту та інших галузей, де вони можуть проявити свій потенціал [5], [13].

✓ ***Упровадження сучасних демократичних взаємовідносин***

Формування взаємоповаги між педагогом та учнем, що сприяє розвитку вільної, відповідальної особистості [8], [83].

Характерною особливістю національно-патріотичного виховання є його людиноцентрична спрямованість. У центрі цього підходу знаходиться розвиток людських якостей і громадянської зрілості як у здобувачів освіти, так і у педагогів [62], [64].

Роль педагога:

✓ Вчитель виступає не лише організатором освітнього процесу, а й вихователем патріотичної свідомості [54].

✓ Ключовими якостями педагога мають бути людяність, доброта, чесність, порядність, відповідальність та справедливість [22], [82].

Освітній процес, з патріотичною спрямованістю, дозволяє впливати на формування життєвих і практичних компетентностей учнів як у рамках навчальних занять, так і під час позакласної діяльності [54], [37].

Зміст поняття «національно-патріотичне виховання» у закладах загальної середньої освіти охоплює процес всебічного розвитку особистості, спрямований на:

- Формування національної самосвідомості [5].
- Розвиток громадянської активності [62].
- Шанобливе ставлення до державної мови, національної культури, традицій [13].
- Відповідальність за майбутнє України як незалежної європейської держави [38], [64].

Основу національно-патріотичного виховання становить ідея збереження української національної ідентичності, яка є фундаментом для формування патріотизму здобувачів освіти [62], [54]. На цій основі розвиваються предметні та ключові компетентності особистості, необхідні для ефективною адаптації в сучасному світі [41], [82].

Отже, національно-патріотичне виховання є стратегічно важливим напрямом в управлінні закладами загальної середньої освіти, адже воно формує громадянську свідомість, національну ідентичність та моральні цінності молодого покоління. Поєднання теоретичних засад, практичних заходів та ключових компетентностей XXI століття дозволяє забезпечити всебічний розвиток учнів, їхню активну соціалізацію та готовність до захисту суверенітету держави. В умовах сучасних викликів, зокрема військової агресії, особливого значення набуває військово-патріотичне виховання, волонтерська діяльність і практична реалізація патріотичних ідей через інтеграцію освітніх і виховних процесів. Ефективне управління національно-патріотичним вихованням

передбачає системний підхід, тісну співпрацю між педагогами, учнями, батьками та громадськими організаціями для створення умов, що сприяють вихованню свідомих, відповідальних та патріотично налаштованих громадян України.

1.2. Основні складові управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти

Управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти є важливим компонентом освітньої політики, що сприяє розвитку української громадянської ідентичності. Це системна діяльність, спрямована на формування цінностей, переконань і активної життєвої позиції здобувачів освіти на основі національних і загальнолюдських принципів [54], [62].

Основними складовими управління національно-патріотичним вихованням, які взаємодіють між собою та доповнюють один одного, є (див. рис. 1.6):

Рис. 1.6. Основні складові управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти

Таким чином, наведені складові є основою для системного управління національно-патріотичним вихованням, забезпечуючи взаємозв'язок між його ключовими елементами та сприяючи їх гармонійній реалізації у закладах освіти [54], [82].

З метою конкретизації управлінської діяльності у закладах загальної середньої освіти визначаються такі виховні завдання [13], [62]:

- ✓ утвердження патріотичних цінностей і переконань у свідомості учнів;
- ✓ формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- ✓ підвищення престижу військової служби та виховання шанобливого ставлення до захисників України;
- ✓ розвиток громадянської активності та готовності брати участь у державотворчих процесах;
- ✓ виховання відповідальності за дотримання законів і прав людини на основі демократичних принципів;
- ✓ формування кращих рис української ментальності: працелюбності, свободи, доброти та справедливості;
- ✓ спонування до активної протидії негативним явищам, таким як українофобія, сепаратизм та аморальність.

Наступним важливим аспектом управлінської діяльності є організація індивідуального підходу до формування патріотичної свідомості учнів, що стимулює їх саморозвиток [5], [60].

Пріоритетним напрямом управлінської діяльності в закладах загальної середньої освіти є впровадження *індивідуального підходу* до виховання особистості, що сприяє стимулюванню внутрішніх ресурсів учнів для саморозвитку та самовиховання, а також формуванню патріотичної свідомості [54], [82]. Ефективне управління національно-патріотичним вихованням передбачає створення умов для гармонійного розвитку особистості, яка володіє високим рівнем громадянської та національної самосвідомості,

готовністю до виконання громадянського, конституційного та військового обов'язків [62], [37].

Важливу роль у системі управління національно-патріотичним вихованням відіграє громадянсько-патріотичне виховання, яке забезпечує формування активної позиції молоді [12], [64].

Громадянсько-патріотичне виховання як ключова складова національно-патріотичного виховання базується на формуванні в учнів громадянських знань, умінь і навичок [38], [62]. Воно орієнтоване на розвиток особистості, що усвідомлює свою роль у суспільстві, дотримується норм Конституції та законів України, поважає державні символи й демонструє активну позицію у розбудові держави [54], [64]. Управлінська діяльність у цьому контексті спрямована на поєднання виховних, освітніх та соціокультурних завдань, що допомагають здобувачам освіти засвоїти загальнолюдські й національно-патріотичні цінності, які стають основою їх світогляду [55], [82].

Не менш значущим є духовно-моральний компонент, що орієнтує учнів на засвоєння українських цінностей та культурної спадщини [8], [13].

Духовно-моральна складова національно-патріотичного виховання, на думку науковців, охоплює весь спектр українських національних цінностей: патріотизм, духовні та матеріальні надбання народу, його культуру, мову та традиції [54], [62]. Управління цим процесом вимагає створення освітнього середовища, насиченого національно-патріотичним змістом. Педагогічні колективи повинні сприяти формуванню в учнів ціннісного ставлення до українського народу, держави та нації як основи для розвитку їх особистісної культури [12], [64].

Важливим завданням управлінської діяльності в закладах загальної середньої освіти є цілеспрямована організація освітнього процесу на засадах ідеалів української державності та духовних орієнтирів. До ключових управлінських механізмів належать [5], [62]:

- Залучення учнів до діяльності, що пропагує патріотичні цінності (виховні години, тематичні уроки, зустрічі з авторитетними наставниками).

- Підтримка педагогів як активних провідників національно-патріотичного виховання.
- Створення освітнього середовища, що стимулює ціннісне ставлення до рідної мови, культури, історії та традицій.

Окрім цього, значну роль в ефективному управлінні національно-патріотичним вихованням відіграє вибір та застосування сучасних методів і технологій, що забезпечують комплексний розвиток особистості [13], [37].

Система методів управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти має бути спрямована на формування особистості з високими моральними якостями, гуманістичним світоглядом, системним критичним мисленням та здатністю приймати свідомі рішення [54], [82]. Управління таким виховним процесом передбачає створення умов для розвитку учнів, які вміють аналізувати, синтезувати та об'єктивно оцінювати інформацію, формують стійку громадянську позицію та протистоять деструктивним впливам [62], [64]. Важливим є розвиток здатності учнів до морального вибору та усвідомленої відповідальності за власні дії [37], [55].

Науковці виокремлюють чотири ключові компоненти патріотичної свідомості, які є основою управління національно-патріотичним вихованням [54], [82]:

Таблиця 1.4

Компоненти патріотичної свідомості у системі управління національно-патріотичним вихованням

Компонент	Зміст
Мотиваційно-ціннісний	Включає цінності й мотиви, що спонукають особистість усвідомлювати себе патріотом і громадянином України. Сюди входять: усвідомлення національної належності, повага до держави, патріотизм, толерантність, прагнення служити Батьківщині, готовність брати участь у суспільно-політичному житті та формування активної громадянської позиції.
Когнітивний	Охоплює знання та уявлення про мову, історію, культуру своєї країни, національні традиції. Передбачає розуміння демократії, прав і свобод людини, обізнаність із політичною системою, міжнародною діяльністю України та роллю громадянина у зміцненні державності.
Емоційний	Пов'язаний із емоціями та почуттями, які виникають під час усвідомлення себе українцем та патріотом. Формує емоційну прив'язаність до Батьківщини, гордість за свою державу, повагу до національних символів та культурної спадщини.

Поведінковий	Проявляється через конкретні дії: дотримання законів України, виконання громадянських обов'язків, участь у громадських акціях та виборах, захист прав інших, вміння аналізувати політичну ситуацію, критично мислити, співпрацювати зі співвітчизниками та іншими спільнотами. Передбачає також самоаналіз і оцінку своєї громадянської позиції.
---------------------	--

Таким чином, виділені компоненти патріотичної свідомості допомагають структурувати виховний процес, орієнтуючи управлінські рішення на формування цілісної особистості з активною громадянською позицією та стійкими національно-патріотичними цінностями [12], [64].

Особливого значення в сучасних умовах набуває військово-патріотичне виховання, яке сприяє підготовці молоді до захисту національних інтересів України [54], [60].

Аналіз наукових джерел свідчить, що військово-патріотичне виховання є невід'ємною складовою національно-патріотичного виховання та має ключовий вплив на формування громадянської самосвідомості учнів у закладах загальної середньої освіти [5], [62]. Сучасна система управління національно-патріотичним вихованням передбачає реалізацію військово-патріотичного компоненту через організацію таких заходів [37], [64]:

- **проектна діяльність**, яка сприяє залученню здобувачів освіти до національно значущих ініціатив;
- **військово-патріотичні змагання** на кшталт гри «Сокіл» («Джура»), які виховують дисципліну, командну взаємодію та фізичну стійкість;
- **зустрічі з учасниками бойових дій** та ветеранами, що формують ціннісні орієнтири та повагу до захисників України.

Окрім цього, військово-патріотичне виховання у сучасних умовах викликів і загроз реалізується завдяки системному опануванню предмета «Захист України» [54], [82]. Він відіграє важливу роль у формуванні громадянина-патріота, забезпечуючи здобуття теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для захисту національних інтересів і територіальної цілісності держави [62], [13].

Основними завданнями військово-патріотичного виховання в управлінні національно-патріотичним процесом у новій українській школі є [55], [64]:

- **формування почуття належності** до своєї держави та її народу;

- *розуміння особистої ролі* у державотворчих процесах;
- *залучення до вивчення культурної та історичної спадщини* України;
- *підвищення значущості української мови* як державної, що об'єднує націю;
- *формування патріотичних цінностей* як основи для розвитку національної самосвідомості;
- *розвиток громадянської відповідальності та активної позиції*, спрямованої на розбудову демократичного суспільства.

Зміст цілеспрямованого національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти визначається Конституцією України, відповідними законами, Концепцією Нової української школи та іншими нормативно-правовими документами, що регулюють освітній процес [37], [54]. Важливою умовою ефективного управління національно-патріотичним вихованням є опора на розумову діяльність учнів та їх власний життєвий досвід, що підвищує виховний потенціал і мотивацію до засвоєння знань.

Героїзм сучасників, зокрема воїнів, які мужньо відстоюють незалежність України та готові жертвувати життям за свою державу та народ, є ключовим елементом громадянського компоненту національно-патріотичного виховання [62], [64]. Героїчні приклади сучасників допомагають формувати у молоді патріотичну свідомість та громадянську відповідальність.

У цьому контексті особливої значущості набуває культурна ідентичність як важливий чинник виховання. Її основою є усвідомлення кожним учнем своєї належності до української культури, визнання її унікального спадку та засвоєння цінностей, норм, ідей та традицій українського народу. Як підкреслював український правозахисник Мирослав Маринович, «ми є спадкоємцями унікальної культури, яку зобов'язані знати, берегти й передавати майбутнім поколінням».

Формування культурної ідентичності відбувається через:

- ототожнення себе з українськими культурними зразками;

- збереження та популяризацію українських традицій і духовних цінностей;
- засвоєння національних норм і пріоритетів, що сприяють зміцненню єдності нації.

Таким чином, національне почуття є основою системи цінностей управління національно-патріотичним вихованням, що поєднує етнокультурні, соціальні, моральні та духовні аспекти [5], [55]. Управлінські рішення мають бути спрямовані на створення виховного середовища, в якому учні зможуть усвідомити свою національну приналежність, шанувати героїчний досвід сучасників та долучатися до збереження культурної ідентичності як основи розвитку української державності [54], [62].

Науковцями визначено, що пріоритети національно-патріотичного виховання орієнтовані на формування ціннісного ставлення учнів до себе, своєї сім'ї, кожної людини, суспільства, держави, праці, духовної та матеріальної культури, а також до природи [5], [12]. Ці пріоритети визначають особливу роль суспільно-гуманітарних предметів у структурі національно-патріотичного виховання, які є важливим засобом духовно-моральної підготовки майбутніх громадян та захисників України [64].

Освітні програми у закладах загальної середньої освіти, керуючись принципом єдності навчання, виховання і розвитку, спрямовані на вирішення конкретних виховних завдань. З цією метою необхідно [62], [82]:

- визначити виховний потенціал кожного навчального предмета;
- усвідомити вимоги навчальних програм щодо інтеграції національно-патріотичного компонента;
- формулювати виховні цілі на кожному уроці відповідно до змісту предмета.

Більше можливостей для національно-патріотичного виховання забезпечують предмети природничо-математичного та технічного циклу [54]. Зокрема, STEM-освіта дозволяє ознайомити учнів із впливом Четвертої промислової революції на розвиток сучасних військових технологій, залучаючи їх до розв'язання задач військово-технічного характеру [13], [55].

На уроках фізичної підготовки формуються важливі якості: витривалість, координація, точність рухів, працездатність і моральна стійкість, що є необхідними як у мирний час, так і в умовах захисту держави [64].

Важливо розширити межі підручників і збагатити освітній процес найновішою інформацією з різних галузей знань. Використання сучасних медіатекстів, методів діалогізації та компетентнісного підходу в навчанні сприятиме оновленню змісту всіх шкільних предметів і підвищить їхню виховну ефективність [5], [54]. Це дозволить учням краще усвідомити роль національно-патріотичних цінностей у сучасному світі та сформувати активну громадянську позицію [62].

Національно-патріотичне виховання в сучасній системі управління освітою є квінтесенцією ціннісного підходу, що базується на культурній, моральній та соціальній свідомості особистості [37], [64]. Пріоритети національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти зосереджені на формуванні ціннісного ставлення учнів до себе, своєї сім'ї, суспільства, держави, праці, культури (духовної та матеріальної), а також природи [12], [82]. Це вимагає комплексного підходу до управління виховною діяльністю, де особливу роль відіграють предмети суспільно-гуманітарного спрямування.

Управлінські рішення в освітньому процесі повинні ґрунтуватися на принципах єдності навчання, виховання і розвитку. Зокрема, необхідно (див. рис. 1.7):

Рис. 1.7. Принципи організації управлінських рішень у національно-патріотичному вихованні в закладах загальної середньої освіти

STEM-освіта у контексті національно-патріотичного виховання сприяє ознайомленню учнів із впливом новітніх технологій на розвиток держави, у тому числі військово-технічної сфери, що дозволяє залучити їх до практичних завдань

із патріотичним і технічним змістом [54], [55]. Фізична підготовка, як невід'ємна частина освітнього процесу, сприяє розвитку витривалості, координації рухів, працездатності та моральної стійкості, необхідних як у мирний час, так і в умовах захисту країни.

Важливо оновити освітній контент, використовуючи найсучаснішу інформацію, медіатексти та компетентнісний підхід. Формування критичного мислення, медіаграмотності та навичок аналізу інформації дозволяє учням ефективно протистояти фейкам і ворожим ідеологічним впливам. Особливо важливим є донесення меседжів, які стабілізують як особистість, так і суспільство: «Я не сам → Україна єдина → світ з Україною».

Формування патріотичних якостей повинно спиратися на інтелектуальну спадщину українських мислителів. Юрій Липа наголошував, що патріотизм не є абстрактним поняттям, а виявляється через конкретні вчинки та дії [13]. Василь Сухомлинський визначав патріотизм як стрижневу якість, що охоплює любов до сім'ї, рідної мови, природи, почуття обов'язку і відповідальності перед Батьківщиною [62].

Аналіз практики закладів освіти підтверджує, що управління національно-патріотичним вихованням потребує системного підходу до організації навчально-виховного процесу [5], [12]. Це передбачає використання сучасних виховних завдань, методів, форм і засобів, які сприяють формуванню патріотичної свідомості та активної громадянської позиції [55], [62]. Тому необхідно розглядати методи навчання і виховання як єдину систему, що одночасно забезпечує засвоєння знань, формування практичних умінь і розвиток національно-патріотичної свідомості учнів.

Таким чином, на нашу думку, для кожного здобувача освіти система методів управління національно-патріотичним вихованням має трансформуватися у систему самонавчання, що стимулює розвиток самостійності, вміння критично мислити, аналізувати факти й застосовувати їх для вирішення як повсякденних, так і глобальних завдань [64], [82]. Методика національно-патріотичного виховання повинна стати основою формування

моральної свідомості, поведінкових норм та здатності до усвідомленого прийняття рішень на основі патріотичних цінностей [5], [62].

Важливим аспектом є модернізація змісту, форм, методів та управлінських підходів у закладах загальної середньої освіти, що враховують потреби сьогодення [12], [54]. Зокрема, необхідно посилити використання педагогічних і освітніх технологій, які включають сучасні інформаційно-комунікаційні платформи для забезпечення як очного, так і дистанційного навчання [64]. Це дозволить ефективно інтегрувати національно-патріотичні орієнтири у навчальний процес, стимулюючи інтелектуальний розвиток здобувачів освіти та формуючи в них активну громадянську позицію й патріотичні цінності [55], [82].

Отже, основними складовими управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти є громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання, які є взаємозалежними та взаємодоповнюючими елементами виховної системи [12], [62].

Громадянсько-патріотичне виховання ґрунтується на формуванні у здобувачів освіти громадянських знань, умінь і навичок, що забезпечують їхню активну участь у житті суспільства, розвиток відповідальності за свою державу та готовність до виконання громадянських обов'язків [37], [55].

Духовно-моральне виховання охоплює всю систему цінностей українського народу, серед яких: патріотизм, духовні та матеріальні надбання, культура, традиції та моральні орієнтири [5], [13]. Воно сприяє формуванню світогляду, побудованого на повазі до історичної спадщини, національних традицій і морально-етичних принципів [62].

Військово-патріотичне виховання відіграє ключову роль у формуванні громадянської самосвідомості та готовності до захисту держави [54], [64]. Воно реалізується через організацію проєктної діяльності, військово-патріотичних змагань, навчання основ військової справи, а також зустрічей з учасниками бойових дій, які є прикладами відданості Батьківщині [62].

Таким чином, кожна зі складових національно-патріотичного виховання є важливим елементом цілісної системи управління виховною діяльністю закладу

загальної середньої освіти, що сприяє формуванню свідомих громадян-патріотів України [54], [62].

Отже, управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти є ключовим інструментом формування свідомих громадян, які усвідомлюють свою національну ідентичність, готові до активної участі у державотворчих процесах та захисту національних інтересів. Комплексний підхід, що поєднує громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання, сприяє формуванню патріотичної свідомості, моральних якостей, критичного мислення й активної життєвої позиції учнів. Важливим завданням управлінської діяльності є створення освітнього середовища, насиченого національно-патріотичними цінностями, та впровадження сучасних методів навчання, які забезпечують розвиток гармонійної, самостійної особистості, здатної відповідати на виклики сьогодення та брати відповідальність за майбутнє України.

1.3. Сутність і методи управління національно-патріотичним вихованням у сучасних умовах освітнього середовища

Досліджуючи сутність та зміст управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти, слід зазначити, що це системна діяльність, спрямована на створення ефективного механізму формування національної свідомості, патріотизму та відповідальності учнів перед своєю державою [54], [62]. Управління цим процесом передбачає комплекс заходів і стратегій, які реалізуються на рівні освітніх установ для формування любові до Батьківщини, поваги до її історії, культури, мови та цінностей [29], [55].

Сутність управління національно-патріотичним вихованням полягає в організації педагогічної діяльності, яка орієнтована на виховання патріотичних почуттів, громадянської самосвідомості та готовності молоді до активної участі у державотворчих процесах [62]. Ця діяльність базується на принципах цілісності, системності та стратегічного підходу, що визначено у Стратегії

національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020-2025 роки [82]. Зокрема, стратегія визначає ключові орієнтири для освітніх закладів (див. рис. 1.8):

Рис. 1.8. Ключові орієнтири управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти

Управлінська діяльність у закладах загальної середньої освіти повинна враховувати міжнародний досвід і національні практичні напрацювання для досягнення максимального виховного ефекту [13], [29]. Останні роки показали активну роботу освітян та інших фахівців соціальної сфери у напрямі розвитку національно-патріотичного виховання [54], [62]. Разом із цим важливо інтегрувати сучасні методи управління, які поєднують традиційні підходи та інноваційні технології, для того щоб закласти основу стійкого національного самоусвідомлення учнів.

До ефективних методів можна віднести: проведення уроків мужності, організацію проєктних робіт на патріотичну тематику, інтегровані уроки, які поєднують вивчення історії, культури та сучасних подій, а також позакласні заходи, спрямовані на зміцнення громадянської відповідальності учнів [29], [64].

Реалізація зазначених завдань забезпечує «розвиток української нації через консолідацію народу та утвердження ідентичності, побудованої на ідеї «Ми –

українці» [29]. У сучасних умовах це стає ключовим завданням освітнього середовища, що потребує комплексного управлінського підходу, включаючи співпрацю між учасниками освітнього процесу, інтеграцію патріотичних компонентів у навчальні програми та системну виховну роботу [12], [55].

До змісту управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти належать національні цінності, які є основою для формування патріотичної свідомості учнів. Сучасні дослідники визначають такі національні цінності, що об'єднують матеріальну та духовну спадщину українського народу [54], [62] (див. рис. 1.9):

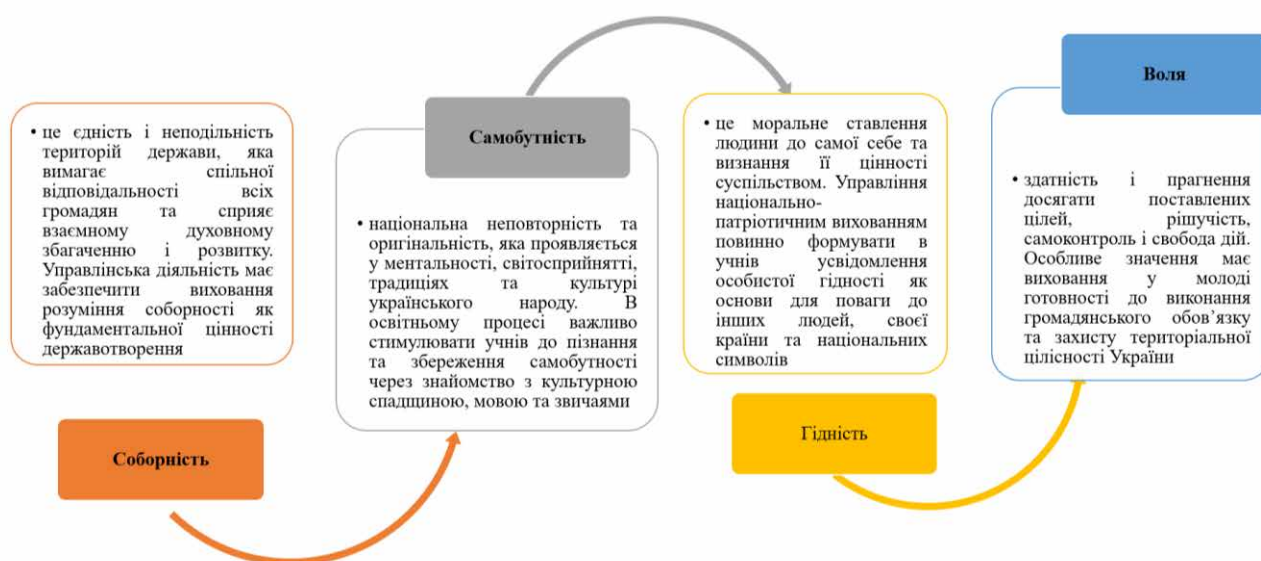

Рис. 1.9. Національні цінності як основа управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти

Такі цінності є основою для прийняття морально обґрунтованих рішень в інтересах нації, держави та народу, а кінцевою метою є формування особистості-патріота, свідомого громадянина [5], [13].

В умовах сьогодення національні цінності знайшли відображення у «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України на 2020-2025 роки», що передбачає конкретні заходи для їх реалізації [54]. Завданням управлінської діяльності є забезпечення роз'яснення значення цих цінностей у виховному процесі, що дозволить сформувати в учнів «українську сутність» та національну ідентичність як основу для подальшого розвитку державності [29], [82].

У сучасних умовах саме педагогам, вихователям і наставникам відведено ключову роль у формуванні національно-патріотичної свідомості здобувачів освіти. Їхнє завдання – допомогти учням усвідомити любов до України як найвищу цінність та зрозуміти глибоку сутність патріотизму. Патріотизм як вищий прояв любові можна розглядати у двох аспектах.

З одного боку, це глибоке емоційне переживання, відчуття нерозривного зв'язку з Батьківщиною, коли любов до України є безумовною та природною. Цей аспект патріотизму проявляється у почутті приналежності до своєї нації, гордості за її коріння, історію та милуванні красою української природи.

З іншого боку, патріотизм означає любов і повагу до українців як до співгромадян. Патріотизм не може бути побудований на ворожнечі чи ненависті до інших народів, адже справжній патріотизм – це чеснота, що базується на гуманізмі, взаєморозумінні та повазі.

На рис. 1.10 представлено основні напрями управлінської діяльності щодо національно-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти. Ці напрями є важливим елементом реалізації цілісного підходу до формування свідомих громадян-патріотів, які готові брати активну участь у розвитку держави.

Рис. 1.10. Основні напрями управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти

Таким чином, управлінська діяльність щодо національно-патріотичного виховання є комплексною і вимагає системного підходу, що базується на визначених принципах.

Основними принципами управління національно-патріотичним вихованням у сучасних умовах є:

- ✓ Повага до культурних цінностей українського народу як основи національної ідентичності та духовного розвитку особистості [62].
- ✓ Готовність до виконання громадянського обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України [55].
- ✓ Особистий розвиток на основі ідей патріотизму, що забезпечує формування активної життєвої позиції та моральної стійкості [13].
- ✓ Відповідальність за природу як національне багатство, що сприяє екологічному вихованню та гармонійному розвитку особистості [12], [62].

Важливий внесок у теорію патріотичного виховання зробили класики української педагогічної науки: Г. Ващенко, О. Духнович, Л. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші. У своїх працях вони наголошували на вихованні свідомого громадянина і патріота, який усвідомлює свою відповідальність перед Батьківщиною та суспільством [13], [62].

Український науковець І. Д. Бех визначає патріотизм як високосмислове почуття-цінність, що характеризує ставлення особистості до Батьківщини, народу та держави [6]. Його базовими складовими є:

- любов до рідної землі, мови та культури;
- відданість Батьківщині та готовність до захисту її інтересів;
- гуманістична моральність та суспільно значуща спрямованість особистості [6].

Сьогодні ключовими акцентами управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти в умовах сучасних викликів є:

- Виховання почуття національної гідності та поваги до власного народу, його історії та досягнень [7].

- Формування відданості та здатності досягати суспільно значущих цілей, спрямованих на розвиток українського суспільства [54].
- Знайомство з видатними постатями української історії, культури, мистецтва та спорту, які є прикладами патріотизму та служіння своїй державі. На основі їхнього життєвого досвіду учні можуть формулювати власне патріотичне життєве кредо [13].
- Розвиток орієнтованого мислення на користь України, що сприяє утвердженню активної громадянської позиції молоді [62].

Важливо підкреслити, що основою виховного процесу в закладах загальної середньої освіти є система партнерських відносин між усіма суб'єктами освітнього процесу – педагогами, учнями та батьками [13], [55]. Ця взаємодія базується на засадах співпраці та взаєморозуміння, головною метою якої є виховання відповідальних громадян. Такі громадяни здатні свідомо здійснювати суспільний вибір, спрямовувати свої зусилля на користь інших людей та суспільства, а також працювати на розвиток своєї країни [62].

Варто зазначити, що патріотичне виховання є пріоритетним напрямом виховної діяльності у сучасних закладах освіти. Його важливість зумовлена як процесами відродження української нації, так і тими значними змінами, що відбулися в державі останніми роками. Виховання патріотів передбачає підготовку молодого покоління до захисту Батьківщини, формування готовності працювати задля розвитку своєї держави, підвищення її міжнародного авторитету та утвердження таких важливих моральних якостей, як громадянська гідність, чесність, мужність і відповідальність.

Проблема управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти вже багато десятиліть є предметом досліджень науковців і педагогів. Зокрема, професор Дрогобицького державного педагогічного університету О. Вишневський наголошував, що виховний ідеал не формується стихійно чи сам по собі. Він є відображенням духовних прагнень нації і базується на системі цінностей, актуальних для конкретного суспільства [12]. На думку вченого, системне й цілеспрямоване виховання

національної свідомості та самосвідомості забезпечує збереження духовної єдності поколінь і тяглість національних традицій.

Сучасне національно-патріотичне виховання повинно мати випереджувальну роль, оскільки воно виступає важливим інструментом відродження національної культури та пробудження ключових моральних якостей: совісті, людяності, почуття власної гідності [6]. За твердженням науковців, цей процес сприяє самоорганізації, особистісній відповідальності та зміцненню громадянської злагоди в суспільстві [62]. Таким чином, лише через послідовну ієрархію цінностей → людина → народ → держава → можливо реалізувати перспективну модель виховання свідомого громадянина-патріота.

У сучасних умовах, коли наша держава перебуває в процесі політичних, соціальних та економічних трансформацій і водночас стикається зі загрозами національній безпеці, національно-патріотичне виховання відіграє пріоритетну роль [29], [82]. Проте вплив негативних факторів, таких як пропаганда агресії, насильства та невизначеність у трактуванні історичних подій, суттєво ускладнює формування національної самосвідомості здобувачів освіти [55].

Саме тому постає необхідність у створенні ефективної системи управління національно-патріотичним вихованням [54]. У Концепції національно-патріотичного виховання у системі освіти України зазначено, що серед виховних напрямів найбільш актуальними є патріотичне та громадянське виховання [62]. Ця система має бути спрямована на розвиток у здобувачів освіти громадянської відповідальності, активної позиції та готовності до захисту національних інтересів України [54], [62].

Важливо підкреслити, що в сучасних умовах ефективна реалізація завдань національно-патріотичного виховання можлива лише завдяки спільним зусиллям педагогів, батьків та громадськості. Патріотичне виховання відіграє ключову роль у зміцненні національної єдності та ідентичності, оскільки воно формує у здобувачів освіти почуття належності до власної культури, мови, історії, традицій та національних цінностей. Саме це є особливо актуальним у сучасних викликах та умовах.

Зміст управління національно-патріотичним вихованням повинен враховувати індивідуальні особливості учнів, культурне різноманіття та актуальні соціальні виклики [6]. Правильно організована система виховання сприяє формуванню гармонійної особистості, яка володіє високим рівнем громадянської свідомості та готова до участі у зміцненні української державності [54], [62].

Таким чином, управління національно-патріотичним вихованням у закладах освіти спрямоване на формування свідомих громадян-патріотів, які готові до захисту інтересів України та активної участі у її розвитку [29], [82].

Отже, сутність національно-патріотичного виховання полягає у розвитку патріотичних почуттів та відповідальності перед власною нацією та державою. Зміст цього процесу зосереджується на реалізації ідеї зміцнення української державності, об'єднанні суспільства навколо спільного майбутнього, збереженні територіальної цілісності України, підтримці реформ та процесів державотворення.

Загалом, управління національно-патріотичним вихованням у сучасних умовах є стратегічним завданням, що вимагає комплексного підходу, співпраці всіх учасників освітнього процесу та орієнтації на формування громадянської свідомості молоді. Саме через цей процес закладається основа для розвитку сильної, демократичної та незалежної української держави.

Висновки до першого розділу

Сучасна освітня система України покликана не лише передавати знання, а й формувати свідомих громадян, які відчують відповідальність перед своєю державою та суспільством. У контексті складних соціально-політичних викликів національно-патріотичне виховання стає стратегічним завданням, що забезпечує єдність нації та зміцнення української державності. Цей процес охоплює комплексну роботу освітніх закладів, педагогів, учнів та батьків, які разом працюють над формуванням національної свідомості та моральних цінностей молодого покоління. Системний підхід до управління національно-патріотичним

вихованням базується на поєднанні теоретичних засад, практичних методів і новітніх технологій, що відповідають викликам сучасності. Розуміння сутності цього процесу, його нормативно-правової бази та основних напрямів управління дозволяє забезпечити ефективність виховної діяльності.

Національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів сучасної освітньої політики України. Воно сприяє формуванню національної ідентичності, громадянської свідомості та патріотизму як важливих складових загального виховного процесу. Поняття «національно-патріотичне виховання» охоплює процес всебічного розвитку особистості, орієнтований на формування відповідальності перед нацією, державою, мовою, культурою та історією України.

Управління національно-патріотичним вихованням базується на чіткій нормативно-правовій основі, зокрема на Конституції України, Законах «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту», а також концептуальних документах, таких як «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України» та «Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки». Ці документи визначають завдання та методи формування патріотичної свідомості молоді й інтеграції виховних компонентів у навчальні програми.

Система управління національно-патріотичним вихованням є комплексною і включає громадянсько-патріотичне, духовно-моральне та військово-патріотичне виховання. Важливими аспектами є індивідуальний підхід до виховання, створення цілісного освітнього середовища та інтеграція патріотичних цінностей у навчальний процес. Управлінські рішення повинні забезпечити гармонійну взаємодію всіх компонентів виховання.

Сучасне управління національно-патріотичним вихованням поєднує традиційні методи, такі як виховні години, проєктна діяльність, волонтерські акції, з інноваційними технологіями. Значну роль відіграють інтегровані уроки, екскурсії, зустрічі з ветеранами та громадськими діячами, що стимулюють у молоді інтерес до національної культури та історії. Використання сучасних

інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє підвищити ефективність управлінської діяльності.

Ключова роль у формуванні патріотичної свідомості належить педагогам як провідникам виховного процесу. Вчителі є не лише організаторами освітньої діяльності, а й наставниками, які виховують у здобувачів освіти почуття гордості за свою Батьківщину, повагу до національних символів та готовність брати активну участь у розбудові держави. Важливим є партнерство між педагогами, учнями та батьками, що забезпечує системність і результативність виховання.

В умовах військової агресії та загроз національній безпеці особливої значущості набуває військово-патріотичне виховання. Воно передбачає організацію занять із предмета «Захист України», участь учнів у військово-патріотичних змаганнях, волонтерській діяльності та зустрічах з учасниками бойових дій. Це виховує дисципліну, відповідальність та готовність до захисту інтересів держави.

Управління національно-патріотичним вихованням має на меті формування цілісної особистості, здатної до критичного мислення, громадянської активності та самовдосконалення. Виховання має ґрунтуватися на загальнолюдських та національних цінностях, що поєднують культурну спадщину, моральні орієнтири та демократичні ідеали. Це забезпечує розвиток сильної, демократичної та незалежної України, де молоде покоління є її надійною опорою.

Отже, управління національно-патріотичним вихованням є стратегічно важливим напрямом у системі загальної середньої освіти, що вимагає системного підходу, ефективної взаємодії учасників освітнього процесу та орієнтації на формування свідомих громадян-патріотів України.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У КОМУНАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ-ІНТЕРНАТ «ПАТРІОТ»»

2.1. Загальна характеристика «Переяслав-Хмельницького ліцею-інтернату «Патріот»»

Комунальний заклад Київської обласної ради «Переяславський ліцей «Патріот»» є сучасним освітнім закладом, що орієнтований на військово-патріотичне виховання молоді [82]. Заклад створює сприятливі умови для формування національної свідомості, патріотизму та активної громадянської позиції учнів [54]. Ліцей сприяє всебічному розвитку здобувачів освіти, підготовці до захисту Батьківщини та інтеграції у європейський освітній простір [13], [54].

Освітня діяльність ліцею спрямована на розвиток ключових компетентностей учнів, впровадження інноваційних методик та сучасних технологій навчання [27]. Педагогічний колектив особливу увагу приділяє реалізації національно-патріотичних програм, організації волонтерської діяльності та військово-спортивної підготовки [62].

Основою діяльності ліцею є поєднання навчального процесу з виховною роботою, що ґрунтується на патріотичних цінностях, шануванні історії та культурних традицій України [12]. Ліцей активно співпрацює з громадськими організаціями та військовими структурами, реалізуючи заходи, спрямовані на формування свідомих громадян-патріотів [32], [54].

Комунальний заклад Київської обласної ради «Переяславський ліцей «Патріот»» розташований за адресою: вул. Грушевського, буд. 49, м. Переяслав, Київська область, 08404, Україна. Директором закладу є Василь Васильович Козій (див. рис. 2.1) [79], [55].

Історія Переяславського ліцею «Патріот» має багаторічний розвиток. Заклад був заснований у 1960 році як Переяслав-Хмельницька школа-інтернат

(див. рис. 2.2) [62]. У 1989 році школа отримала статус загальноосвітнього навчального закладу з поглибленим вивченням української народної творчості. У 1996 році відбулася реорганізація у Переяслав-Хмельницький обласний ліцей мистецтв, а згодом у 1997 році – у школу-інтернат для дітей-сиріт [82]. Протягом 2003-2017 років заклад зазнавав подальших реорганізацій, набуваючи сучасного вигляду. У 2017 році заклад отримав свою нинішню назву – Переяславський ліцей «Патріот», орієнтований на військово-патріотичне виховання молоді [28].

Рис. 2.1. Фотографія Комунального закладу Київської обласної ради «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот» (сучасний вигляд)

Рис. 2.2. Фотографія Переяслав-Хмельницька школи-інтернат 60-х років ХХ ст.

Ліцей «Патріот» є сучасним освітнім простором, який надає учням можливість реалізувати свої здібності та таланти, формуючи їх як активних громадян України [32]. Заклад спеціалізується на військово-спортивному профілі навчання, що сприяє розвитку фізичних та моральних якостей учнів [55].

У ліцеї навчаються учні з м. Переяслава, Бориспільського району, м. Києва та Київської області [79]. Для зручності ліцеїстів передбачено можливість проживання у пансіоні закладу [62]. У 2022-2023 навчальному році в ліцеї навчалося 194 учні [79].

Ліцей активно впроваджує нові педагогічні технології, що є важливим показником професійної компетентності вчителів. Сучасний освітній простір закладу дозволяє розширювати межі впливу та інтегруватися до європейського та світового освітнього простору [79].

Засновником Переяславського ліцею-інтернату «Патріот» є Київська обласна рада. Вона забезпечує фінансування закладу, його матеріально-технічне та навчальне забезпечення, надає необхідні будівлі, землю, обладнання та транспортні засоби. Засновник організує ремонт, будівництво та обслуговування приміщень, забезпечує харчування учнів, затверджує Статут ліцею, вносить зміни та здійснює інші дії відповідно до чинного законодавства [79].

Ліцей є юридичною особою, має штамп, печатку, вивіску, самостійний баланс, рахунки в територіальних органах Державної казначейської служби, ідентифікаційний номер та офіційні бланки зі своєю назвою [79].

Форма власності закладу освіти – комунальна. Ліцей-інтернат «Патріот» спеціалізується на національно-патріотичному та військово-спортивному вихованні, що робить його унікальним закладом загальної середньої освіти. На сьогодні проектна потужність закладу становить 550 учнів, а в 2023 році в ліцеї навчалося 194 здобувачі освіти, що охоплюють 8-11 класи. У закладі працює 42 педагогічні працівники, які забезпечують високий рівень освітнього процесу [79].

Освітній процес у ліцеї здійснюється відповідно до п'ятиденного робочого тижня. Вихідні дні: субота, неділя, а також святкові та інші неробочі дні, встановлені чинним законодавством України.

Навчальний рік у ліцеї розпочинається 1 вересня і закінчується не пізніше 1 липня наступного року, відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» [79].

Ліцей «Патріот» є сучасним освітнім середовищем, яке сприяє формуванню національно свідомих громадян України, поєднуючи традиційні підходи до навчання з інноваційними технологіями та акцентом на національно-патріотичне виховання [79].

Зміни, які відбуваються в сучасній системі освіти України, суттєво вплинули на визначення місії та візії Переяславського ліцею-інтернату «Патріот» [79].

Таблиця 2.1

Основні засади діяльності Переяславського ліцею «Патріот» [79]

Місія закладу: виховання свідомих, патріотично налаштованих громадян України, які володіють високим рівнем знань, національною самосвідомістю та готові до активної участі у розбудові держави. Ліцей створює умови для формування лідерських якостей, морально-етичних цінностей та всебічного розвитку особистості.	
Візія закладу: стати осередком інноваційного освітнього процесу, поєднуючи національні традиції виховання з сучасними освітніми технологіями. Ліцей сприяє формуванню патріотизму, дисципліни, відповідальності та підготовці учнів до життя у демократичному суспільстві.	
Основні цінності	<ul style="list-style-type: none"> • безпечне освітнє середовище • співпраця учнів, вчителів, батьків та громадськості • самодостатність здобувачів освіти • креативність і творчість • добросовісність • якість освіти • педагогіка партнерства • демократизм, патріотизм, толерантність
Принципи діяльності	<ul style="list-style-type: none"> ✓ дитиноцентризм ✓ демократизм ✓ гуманізм ✓ патріотизм ✓ поєднання загальнолюдських та національних цінностей ✓ життєтворчість
Основні завдання закладу	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>формування ключових компетентностей</i> для успішної самореалізації особистості; ○ <i>новий зміст освіти</i>, орієнтований на компетентності XXI століття;

	<ul style="list-style-type: none"> ○ формування нового українця, зростаючого на основі національних та європейських цінностей; ○ формування ціннісного ставлення до особистості, суспільства та держави; ○ впровадження медіаосвіти та підвищення медійної грамотності учнів; ○ формування громадянської самосвідомості; ○ розвиток фізичного, духовного та ментального здоров'я учнів;
--	---

Переяславський ліцей «Патріот» забезпечує всі умови для формування національно свідомих громадян України, які поєднують у собі патріотичні цінності, високу освіченість та готовність до активної участі в житті демократичного суспільства [32], [39].

У комунальному закладі Київської обласної ради Переяславський ліцей «Патріот» створено сприятливі умови для впровадження нових педагогічних технологій та реалізації національно-патріотичного виховання [54]. Основні напрямки діяльності закладу включають:

- Реалізація нових професійних та освітніх стандартів через організацію освітнього процесу у формі, найбільш безпечній для життя і здоров'я здобувачів освіти, особливо в умовах воєнного стану чи надзвичайної ситуації [28].
- Партнерство та співпраця між усіма учасниками освітнього процесу: учнями, вчителями, батьками та громадськими організаціями [29].
- Професійний розвиток педагогічного персоналу, створення умов для навчання та підвищення кваліфікації з метою запровадження інноваційних педагогічних технологій [3], [12].
- Психологічна підтримка всіх учасників освітнього процесу для забезпечення їхнього комфортного навчання та розвитку [19].
- Оптимальний супровід індивідуальних програм розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх особистих інтересів, здібностей та потреб [55].
- Організація змістовного виховного процесу з пріоритетним напрямом національно-патріотичного виховання, що передбачає формування національної свідомості, патріотизму та активної громадянської позиції учнів [82].

Мета Переяславського ліцею «Патріот» – надання якісної освіти молоді, яка відповідає сучасним вимогам для успішної інтеграції в суспільство ХХІ століття [79]. На думку педагогічного колективу, успіх освітнього процесу полягає не лише у ґрунтовних знаннях, а й у формуванні навичок відповідальності, креативності та готовності до активної діяльності. Сучасний підхід до освіти орієнтований на розвиток особистості, яка здатна критично мислити, застосовувати отримані знання на практиці та нести відповідальність за результати своєї роботи [7].

Особливу увагу в ліцеї приділено національно-патріотичному вихованню, яке поєднується із сучасними освітніми методами [62]. Важливим завданням закладу є створення умов для гармонійного розвитку учнів, формування їхньої громадянської свідомості, лідерських якостей та здатності до творчості [39], [13].

Педагогічний колектив ліцею складається з професійних та відповідальних фахівців, які усвідомлюють свою роль у забезпеченні високих результатів навчальної та виховної діяльності [44].

Якісний склад педагогів Переяславського ліцею «Патріот»: вищу категорію мають 57 педагогів; першу категорію присвоєно 7 викладачам; звання «Вчитель-методист» мають 49 викладачів; звання «Відмінник освіти України» отримали 3 педагоги; звання «Заслужений вчитель України» удостоєно 3 викладачам [79].

Рис. 2.3. Якісний склад педагогічного колективу Переяславського ліцею «Патріот»

На рис. 2.3 представлено якісний склад педагогічного колективу Переяславського ліцею «Патріот» за званнями: 60% педагогів мають звання

«Вчитель-методист», 30% – «Відмінник освіти України», а 10% – «Заслужений вчитель України». Ці показники свідчать про високий професійний рівень викладачів ліцею, що забезпечує якісну освітню діяльність і реалізацію національно-патріотичного виховання на високому рівні.

Національно-патріотичне виховання є пріоритетним напрямком діяльності Переяслав-Хмельницького ліцею «Патріот» [32]. Особлива увага приділяється підготовці педагогічного колективу до впровадження інноваційних технологій, які сприяють формуванню свідомих, активних та патріотично налаштованих громадян [3], [39].

Рисунок 2.4 демонструє розподіл відповідей викладачів щодо їхньої участі у підвищенні кваліфікації стосовно використання новітніх технологій для національно-патріотичного виховання. Отримані результати свідчать про такі тенденції:

6.9% викладачів проходять внутрішні тренінги;

27.6% беруть участь у зовнішніх курсах та семінарах;

3.4% залучаються до індивідуальних консультацій;

3.4% займаються самоосвітою;

Найбільша частка, 58.7%, обирає комплексний підхід, поєднуючи всі зазначені форми навчання.

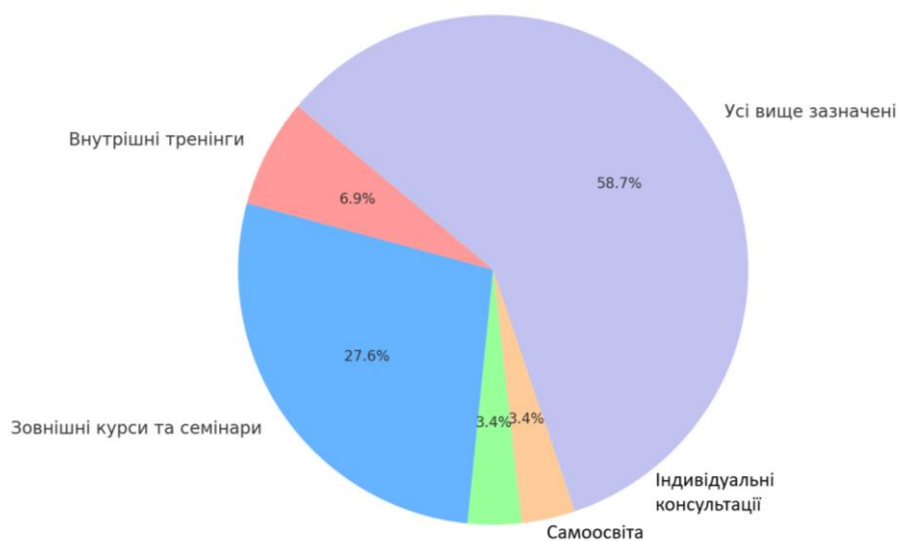

Рис. 2.4. Участь викладачів у підвищенні кваліфікації

Ці дані вказують на те, що педагогічний колектив ліцею прагне до постійного професійного розвитку. Використання різних форм підвищення

кваліфікації дозволяє впроваджувати сучасні виховні підходи, що сприяють ефективному національно-патріотичному вихованню [32].

Освітнє середовище ліцею відзначається турботою про фізичну та ментальну безпеку здобувачів освіти, створенням сприятливих умов для навчання, виховання та особистісного розвитку кожного учня [3], [39]. Кафедра фізичного виховання відіграє ключову роль у зміцненні фізичного здоров'я ліцеїстів, розвитку їх фізичної витривалості, дисциплінованості та формуванні вольових характеристик, необхідних для майбутніх викликів [30].

Особливе місце у структурі ліцею відводиться психологічній службі, яка виконує широкий спектр завдань. Психологічний супровід починається вже з адаптації нових учнів до ліцейської спільноти, охоплює підтримку протягом навчального процесу та сприяє усвідомленому вибору майбутньої професії на основі індивідуальних особливостей кожного здобувача освіти [55].

Окрім основних навчальних предметів, до навчального плану Переяславського ліцею «Патріот» включено спецкурс з громадянської освіти, головною метою якого є виховання свідомих громадян України з активною життєвою позицією та високим рівнем громадянської самосвідомості. Особливу увагу приділено національно-патріотичному вихованню, що інтегровано у навчальний процес через інтерактивні заняття, практичні завдання та волонтерські ініціативи.

Комп'ютерна складова освіти в ліцеї також трансформується відповідно до сучасних вимог цифрового середовища. Нова програма з інформатики, розроблена для Переяславського ліцею «Патріот», ґрунтується на інноваційних підходах та дозволяє підвищити мотивацію учнів до вивчення складних аспектів програмування, цифрових технологій та створення власних комп'ютерних проєктів. Учнівські проєкти орієнтовані на практичні завдання з проблемним характером, що сприяє формуванню системного мислення та навичок дослідницької роботи [57].

Ліцей впровадив сучасну систему персональних акаунтів для учнів, батьків та вчителів, які функціонують у хмарному освітньому середовищі [3], [39]. Ця концепція цифрового робочого місця учня передбачає доступ до необхідних

інтернет-сервісів, навчальних ресурсів та інструментів для дистанційного навчання. Такий підхід дозволяє створити індивідуальний профіль досягнень учня, який демонструє результати навчальної діяльності та забезпечує його готовність до подальшого навчання у вищих навчальних закладах чи професійній сфері [54], [62].

Цифрові інновації у Переяславському ліцеї «Патріот» є важливим елементом сучасної освіти, що поєднує національно-патріотичне виховання з цифровою грамотністю, формуючи компетентного та свідомого громадянина України [55].

Серед важливих стратегічних цілей Переяславського ліцею «Патріот» визначено:

1. Формування контингенту учнів на конкурсній основі. Це дозволяє відібрати мотивованих та здібних дітей, для яких військово-спортивний та національно-патріотичний профіль ліцею стане найбільш відповідним середовищем для розвитку [13]. Завдяки цьому до ліцею потрапляють учні, які прагнуть до якісного навчання, дисципліни та особистісного зростання.

2. Прийом учнів після 7-го та 8-го класів. Цей перехід дозволяє дітям старшого віку, які психологічно готові до інтенсивних інтелектуальних та фізичних навантажень, продовжити навчання у спеціалізованому середовищі ліцею [82]. Такий відповідальний перехід допомагає розширити освітні горизонти учнів, надаючи можливість навчатися за сучасною, шкільно-університетською системою освіти, яка поєднує традиційні та інноваційні підходи.

3. Співпраця з провідними закладами вищої освіти. Ліцей підтримує тісні контакти з Київськими національними університетами та іншими профільними вишами, що дозволяє використовувати їх інтелектуальний та матеріально-технічний потенціал [32], [57]. Викладання базових дисциплін та спецкурсів залучає найкращих викладачів, доцентів і професорів, що забезпечує високий рівень освіти та підготовку до вимог вищої школи. Така співпраця є важливим елементом концепції безперервної освіти, орієнтованої на перспективи подальшого навчання учнів у закладах вищої освіти.

4. Сучасна матеріально-технічна база ліцею. Ліцей забезпечений усім необхідним для інтеграції учнів у цифровий світ та адаптації до сучасних професійних вимог [39]. Сучасні аудиторії, спортивні зали, мультимедійні ресурси та спеціалізовані кабінети дозволяють проводити заняття на високому рівні з урахуванням сучасних стандартів якості освіти.

5. Курси з інформаційних технологій та програмування. Освітні програми базуються на сучасних інноваційних технологіях і допомагають учням не лише опанувати навички роботи з цифровими ресурсами, а й розуміти тенденції розвитку сучасного світу [54]. Учні навчаються працювати з різними програмними платформами, створювати проєкти та застосовувати інформаційні технології для вирішення актуальних завдань.

Завдяки цим стратегічним цілям Переяславський ліцей «Патріот» створює сприятливі умови для формування національно свідомих громадян, які володіють необхідними знаннями та навичками для успішного професійного майбутнього та активної участі у розбудові держави [28], [62].

Освітній процес у ліцеї традиційно починається з ознайомлення учнів із «Кодексом честі патріота», який розробили викладачі кафедри української мови та літератури спільно з учнівським колективом [3], [39]. Зміст *кодексу* узгоджується з ключовими принципами Переяславського ліцею «Патріот», такими як [79]:

- ✓ Не забувай, що ти – частина народу, який є великим, сильним і мудрим!
- ✓ Шануй традиції та звичаї України, нехай вони завжди будуть частиною твого життя!
- ✓ Пишайся своїми діями та поведінкою, щоб твої вчинки викликали гордість у батьків, учителів та всього ліцею! Через це ти виявляєш свою любов до них!
- ✓ Сміливо розвивай свої таланти й можливості! У Переяславському ліцеї «Патріот» для цього створені всі умови!
- ✓ Пам'ятай, твої помилки – це помилки ліцею, а твої перемоги – це перемоги всього колективу!

- ✓ Бережи свою честь, честь своєї родини та свого ліцею! Це твоя відповідальність перед минулим і майбутнім.
- ✓ Твої досягнення у житті – це гордість ліцею «Патріот» і внесок у його успіх!
- ✓ Пам'ятай, що ти є частиною історії ліцею та історії України!

Цей Кодекс честі формує у ліцеїстів високі морально-етичні цінності, розвиває відповідальність, патріотизм і почуття належності до національної спільноти, виховує гордість за свій заклад освіти та рідну країну [62], [54], [3].

Отже, Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот» є сучасним освітнім закладом, що має багаторічну історію розвитку від школи-інтернату до спеціалізованого ліцею з військово-патріотичним спрямуванням. Заклад забезпечує високий рівень освітньої діяльності завдяки професійному педагогічному колективу, сучасній матеріально-технічній базі та інноваційним методикам навчання. Основний акцент робиться на національно-патріотичному вихованні, формуванні громадянської свідомості, ключових компетентностей і підготовці учнів до активної участі у розбудові держави та інтеграції в європейський освітній простір.

2.2. Аналіз організація управління національно-патріотичним вихованням у діяльності «Переяслав-Хмельницького ліцею-інтернату «Патріот»»

Організація управління національно-патріотичним вихованням у Переяславському ліцеї «Патріот» є важливим і системним процесом, що охоплює всі рівні освітньої діяльності [39], [62]. Діяльність закладу спрямована на формування патріотично свідомих громадян України через стратегічне управління виховними заходами, освітнім процесом та співпрацею з усіма учасниками навчального середовища. Директор ліцею та адміністрація координують виконання завдань, передбачених Концепцією національно-патріотичного виховання, що є пріоритетною в освітньому просторі України [32], [54]. Основою управлінської діяльності є забезпечення взаємодії

всіх структур закладу: адміністративної, педагогічної, батьківської та учнівської [3], [55].

Національно-патріотичне виховання є важливим компонентом стратегічного розвитку ліцею і здійснюється через інтеграцію виховної роботи в освітній процес [57]. Управлінська команда реалізує комплекс заходів, що включають планування, моніторинг і контроль усіх етапів національно-патріотичної роботи [39]. Педагогічний колектив постійно вдосконалює методи виховної діяльності, впроваджуючи сучасні педагогічні технології та інноваційні підходи [3]. Зокрема, особлива увага приділяється організації військово-спортивної підготовки, волонтерської діяльності та проєктів, що сприяють формуванню лідерських якостей [82].

Для ефективного управління адміністрація створює умови для тісної співпраці з батьками, місцевими громадами та військовими структурами. Таке партнерство дозволяє забезпечити виховний процес на основі національних та духовно-моральних цінностей [39]. Значна роль у вихованні відведена психологічній службі, яка супроводжує учнів, допомагаючи їм адаптуватися до ліцейського життя та реалізувати особистісний потенціал [62]. Також створено безпечне освітнє середовище, яке сприяє гармонійному розвитку учнів, їх соціалізації та підготовці до життя у демократичному суспільстві [54], [3].

Ефективне управління національно-патріотичним вихованням у ліцеї базується на плануванні заходів, серед яких тематичні уроки, військово-спортивні ігри, участь у волонтерських акціях, культурно-просвітницькі заходи, зустрічі з ветеранами та представниками Збройних сил України [32]. Організація виховного процесу включає використання інтерактивних методів навчання, що дозволяють учням досягти значення національної ідентичності, відповідальності за державу та суспільство [13], [55]. Важливим акцентом є виховання поваги до історії України, її культурних традицій та досягнень [62].

Для оцінки рівня зацікавленості ліцеїстів у заходах з національно-патріотичного виховання було проведено опитування серед викладачів та класних керівників. Результати дослідження представлені на рисунку 2.5 [3], [39].

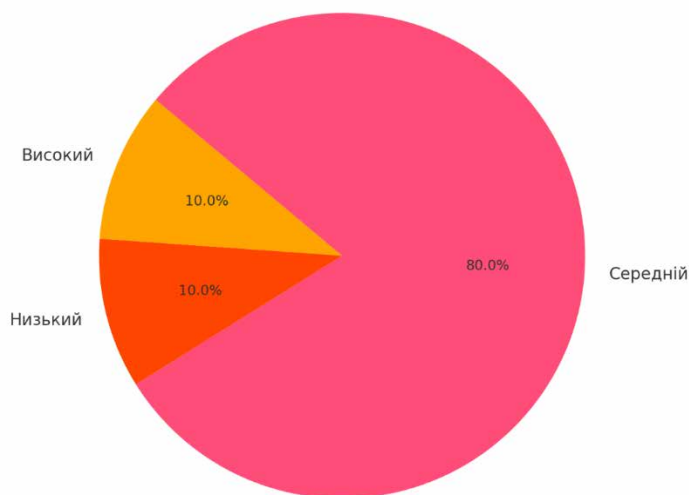

Рис. 2.5. Рівень зацікавленості ліцеїстів у заходах

Опитування показало наступний розподіл оцінок:

10% викладачів відзначили високий рівень зацікавленості учнів;

10% вважають рівень зацікавленості низьким;

80% оцінили зацікавленість учнів як середню.

Результати дослідження, представлені на рисунку 2.6, показують ключові пріоритети та виклики у процесі організації національно-патріотичного виховання в ліцеї «Патріот». Найбільший акцент зроблено на технічному забезпеченні (25%), що охоплює використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, мультимедійних ресурсів і доступу до освітніх платформ. Підвищення кваліфікації викладачів (20%) є другим важливим напрямом, де педагоги проходять тренінги та впроваджують інноваційні методики для роботи з учнями. Методи зворотного зв'язку (15%) забезпечують ефективний моніторинг виховного процесу через опитування, обговорення та аналіз результатів. Також значна увага приділяється популярності платформ (15%) та доступності інтернет-з'єднання (10%), що створює умови для інтеграції сучасних підходів у виховну діяльність. Найменше уваги отримали плани інтеграції навчання та підтримка студентів з особливими потребами (по 5%), що свідчить про необхідність посилення цих напрямів у подальшій діяльності ліцею.

Рис. 2.6. Оцінка ефективності управління національно-патріотичним вихованням у Переяславському ліцеї «Патріот»

Ці результати свідчать про наявність міцної бази для організації національно-патріотичного виховання та одночасно вказують на напрями для вдосконалення системи управління виховним процесом. Оптимізація ресурсів та впровадження інноваційних методів дозволять підвищити ефективність патріотичного виховання в ліцеї.

Ці результати вказують на те, що більшість ліцеїстів демонструють помірну активність під час національно-патріотичних заходів. З огляду на отримані результати, педагогічний колектив впроваджує нові методики та креативні форми роботи для підвищення мотивації учнів до національно-патріотичної діяльності. Високий рівень зацікавленості спостерігається у незначній частки учнів, що підкреслює необхідність впровадження нових методик, креативних форм роботи та проведення тематичних заходів для підвищення мотивації та залученості учнів до виховного процесу [3], [62].

Викладачі ліцею активно впроваджують:

- ✓ Проектну діяльність для заохочення учнів до досліджень з історії та культури України;
- ✓ Інтерактивні виховні години з використанням презентацій, відео та дискусій;
- ✓ Тематичні майстер-класи та конкурси, що поєднують теоретичний матеріал з практичною творчістю [39], [57].

Таким чином, поєднання постійного професійного вдосконалення викладачів та інтерактивного підходу до виховної роботи є ключовими чинниками успішного національно-патріотичного виховання у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» [54].

Необхідно зазначити, що питання національно-патріотичного виховання є одним із пріоритетних у викладанні як природничо-математичних, так і суспільно-гуманітарних дисциплін у Переяславському ліцеї «Патріот» [39]. Педагогічний колектив закладу відчуває необхідність формувати ключові компетентності, серед яких особливе значення має «формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу та національної самобутності» [3], [32].

Тому впровадження сучасних технологій та інформаційних ресурсів у всі сфери освітнього процесу є принципово важливим. Комп'ютерні технології вже змінили всі аспекти життя людини: сьогодні вони є не лише засобом комунікації, а й потужним інструментом для дослідницької діяльності учнів [55]. Завдяки можливостям моделювання, обробки даних та доступу до глобальних джерел інформації, учні Переяславського ліцею «Патріот» мають змогу глибше вивчати наукові дисципліни та посилювати дослідницький потенціал [3].

Освітній процес у ліцеї змінюється відповідно до вимог сучасного світу. На зміну традиційній моделі навчання, орієнтованій на засвоєння великої кількості знань, приходить компетентнісний підхід, що базується на індивідуальному розвитку кожного здобувача освіти [62], [82].

Основні педагогічні технології, які застосовують викладачі у системі національно-патріотичного виховання в ліцеї «Патріот», включають (див. табл. 2.2.).

Для підвищення ефективності виховного процесу адміністрація ліцею впроваджує інноваційні педагогічні технології, які сприяють активній участі учнів у заходах національно-патріотичного виховання.

Сучасні педагогічні технології у системі національно-патріотичного виховання Переяславського ліцею «Патріот»

№	Педагогічні технології	Зміст педагогічних технологій
1	<i>Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)</i>	Застосування інтерактивних платформ (Google Classroom, Moodle), відеоуроків, віртуальних екскурсій по історичних місцях, онлайн-ресурсів для дослідження культури та історії України.
2	<i>Інтерактивні уроки з елементами гейміфікації</i>	Використання освітніх ігор, квестів, VR/AR-технологій для вивчення важливих історичних подій, національної символіки та культурної спадщини України.
3	<i>Проектна діяльність</i>	Залучення учнів до створення власних проєктів: дослідження історії рідного краю, волонтерська робота, участь у соціальних ініціативах, збереження національної спадщини.
4	<i>Дискусійні та дебатні форми роботи</i>	Організація тематичних обговорень, дебатів та конференцій на теми, пов'язані з історією, національними героями, сучасними викликами української державності та патріотизму.
5	<i>Вивчення національної культури та мистецтва</i>	Проведення майстер-класів із народної творчості, залучення до вивчення творів українських письменників, художників, композиторів, участь у фестивалях та культурних заходах.
6	<i>Волонтерська діяльність</i>	Організація допомоги ветеранам, участь у благодійних акціях, підтримка військовослужбовців, реалізація ініціатив, що сприяють розвитку патріотичних почуттів серед молоді.
7	<i>Інтегровані уроки</i>	Поєднання елементів національно-патріотичного виховання у викладанні природничих, гуманітарних та технічних дисциплін з акцентом на значення української культури та науки.
8	<i>Військово-спортивна підготовка</i>	Проведення уроків «Захист України», організація військово-спортивних змагань, тренувань зі стройової підготовки, підвищення рівня фізичної підготовленості та дисциплінованості учнів.

Таблиця 2.2 деталізує сучасні підходи, орієнтовані на залучення учнів до активної участі в освітньому та виховному процесі через інноваційні методи та технології, які використовуються в Переяславському ліцеї «Патріот» для формування національно-патріотичної свідомості учнів. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) дозволяють застосовувати інтерактивні платформи та віртуальні ресурси для дослідження історії та культури України, що робить навчальний процес доступнішим та цікавішим. Гейміфікація та інтерактивні уроки поєднують сучасні технології з елементами гри, залучаючи учнів до активного пізнання важливих національних тем. Проектна діяльність сприяє самостійній роботі учнів над дослідженнями та соціальними

ініціативами, що розвиває громадянську активність та відповідальність. Особливо важливою є волонтерська та військово-спортивна підготовка, яка сприяє формуванню дисциплінованості, поваги до національних героїв та готовності захищати свою країну [39], [62].

Такі методи дозволяють не лише розвивати патріотичні цінності, а й формувати в учнів практичні навички лідерства, командної роботи та соціальної відповідальності

Під час опитування педагогічного колективу Переяславського ліцею «Патріот» було поставлено питання про оптимальні підходи до організації національно-патріотичного виховання у закладі. Респонденти висловили різні позиції щодо найбільш ефективних методів роботи з учнями, які можна узагальнити наступним чином:

48,3% респондентів відзначили, що оптимальним варіантом є поєднання різних методів виховання (уроки, виховні години, волонтерська діяльність, культурні заходи).

13,8% підтримують посилення волонтерської діяльності як основного напрямку виховної роботи.

3,4% вважають за доцільне залишити існуючу систему виховання без змін.

34,5% педагогів висловили готовність використовувати всі зазначені підходи одночасно для посилення ефективності національно-патріотичного виховання [54].

Рис. 2.7. Оцінка підходів до організації національно-патріотичного виховання

Рис. 2.7 демонструє розподіл підходів, які педагоги вважають найбільш ефективними для національно-патріотичного виховання. 48,3% респондентів підтримують комплексний підхід, що поєднує традиційні та інноваційні методи виховної роботи. 13,8% виступають за впровадження нових підходів та збільшення інтерактивних заходів. 3,4% вважають ефективним збереження існуючих методів без змін. Усі вище зазначені форми підтримують 34,5% педагогів.

Практика показала, що отримані знання не завжди є гарантією успішної кар'єри навіть для обдарованих особистостей. У сучасному світі важливішими стають навички практичного застосування знань, вміння орієнтуватися у життєвих ситуаціях, ефективно комунікувати, працювати в команді та проявляти лідерські якості [3], [39]. Випускник Переяславського ліцею «Патріот» повинен бути підготовленим до викликів сьогодення, демонструвати громадянську позицію та вміти адаптуватися до змін у соціальному середовищі.

Соціальна адаптація є одним із ключових напрямів освітньої діяльності ліцею, що передбачає розвиток у молоді практичних навичок, умінь визначати своє місце у суспільстві та досягати поставлених цілей [39]. Формування взаємодії та партнерства у колективі, здатність працювати у команді, вирішувати нестандартні ситуації та приймати обґрунтовані рішення є важливими складовими освітнього процесу в закладі [62].

Переяславський ліцей «Патріот» успішно реалізує ці завдання через інтеграцію національно-патріотичного виховання у навчальний процес, що допомагає учням стати активними громадянами, які готові служити своїй державі, захищати її інтереси та брати участь у її розбудові [3], [39].

Переяславський ліцей «Патріот» не лише активно бере участь у вже існуючих всеукраїнських освітніх програмах та проектах, але й ініціює власні ідеї, які набувають статусу всеукраїнських експериментів (див. табл. 2.3). Структура ліцею охоплює профільні напрями навчання, що дозволяють розвивати здобувачів освіти у військово-спортивному, гуманітарному та природничому напрямках [62]. Розуміння особливостей навчання та виховання

учнів, які демонструють потенційні здібності, створює необхідність впровадження інноваційного освітнього середовища.

Таблиця 2.3

**Всеукраїнські освітні програми та проєкти, в яких бере участь
Переяславський ліцей «Патріот»**

№	Назва програми / проєкту	Напрямок діяльності	Дата участі	Опис програми
1	«Джура» (Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра)	Військово-спортивний	3 2021 року	Розвиток фізичної витривалості, дисциплінованості, участь у військових вишколах.
2	«Healthy Schools: заради здорових і радісних школярів»	Здоров'язбережувальний	2022–2023 навч. рік	Програма спрямована на формування здорового способу життя серед учнів ліцею.
3	«Медіаграмотність у сучасній освіті»	Гуманітарний	3 2020 року	Навчання учнів критичному мисленню, роботі з інформаційними ресурсами.
4	«Екологічна варта»	Природничий	2022–2023 навч. рік	Участь у природоохоронних акціях та проєктах зі збереження навколишнього середовища.
5	«Інтелект України»	Природничо-математичний	3 2019 року	Профільне навчання з поглибленим вивченням математики, фізики, інформатики.
6	«STEM-освіта для молоді»	Інноваційно-технологічний	2021–2022 навч. рік	Використання STEM-підходів у навчанні для розвитку науково-технічних компетентностей.

Участь у всеукраїнських освітніх програмах дозволяє ліцею забезпечувати всебічний розвиток учнів, поєднуючи традиційне навчання з інноваційними методами, що готує молодь до викликів сучасного суспільства.

Національно-патріотичному вихованню у Переяславському ліцеї «Патріот» приділяється особлива увага, оскільки воно є важливим засобом формування духовних та особистісних орієнтирів учнів, сприяє самоствердженню особистості та підвищує рівень знань про видатних історичних постатей та ключові моменти українського державотворення [39].

Національно-патріотичне виховання допомагає здобувачам освіти усвідомити важливість соборності та незалежності України, її європейський вибір та місце у світовій спільноті. Під час вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін особлива увага приділяється відтворенню історичних подій, пов'язаних із боротьбою за незалежність нашої держави. Це виховує патріотичні почуття, громадянську активність та формує національну самосвідомість учнів [3], [54].

Клубна та волонтерська діяльність є важливою складовою реалізації національно-патріотичного виховання у ліцеї. Учні беруть участь у благодійних акціях, військово-спортивних заходах та волонтерських програмах, що формують відповідальність, дисципліну та повагу до героїв України [62].

Особливе місце у роботі ліцею займають виховні заходи та тематичні класні години, які спрямовані на формування національної гордості та розвиток активної громадянської позиції [39]. Такі заходи є своєрідним орієнтиром у роботі з вихованцями та забезпечують системну роботу з національно-патріотичного виховання.

У таблиці 2.4 представлено виховні проекти з національно-патріотичною виховання.

Таблиця 2.4

**Національно-патріотичні виховні проекти у Переяславському ліцеї
«Патріот»**

Групи	Назва заходу	Мета заходу	Зміст та об'єкти реалізації
8-А	<i>Україна на карті Європи</i>	Розширення знань про Європу, роль України в європейській спільноті та виховання почуття національної гордості.	Використання карт України та Європи, інтерактивні презентації, відеоекскурсії історичними місцями України.
8-Б	<i>Моя Україна – мій дім</i>	Формування національної самосвідомості та патріотизму серед учнів.	Виготовлення тематичних стіннівок, вишивання рушників, конкурси патріотичних малюнків, презентація творчих робіт.
9-А	<i>Європейська інтеграція України</i>	Сприяння розумінню європейських цінностей та ролі України у спільному майбутньому Європи.	Творчі роботи, дискусії про європейські країни, вивчення символіки ЄС, виготовлення буклетів.
9-Б	<i>Пам'ятаймо минуле</i>	Ознайомлення учнів з історичними подіями	Проведення уроків пам'яті, перегляд фільмів про

		боротьби України за незалежність, формування патріотичної свідомості.	Голодомор та УПА, відвідування місць національної пам'яті.
10-А	Воїни – герої України	Виховання поваги до героїв України, військової дисципліни та готовності захищати Батьківщину.	Зустрічі з ветеранами АТО, участь у військово-патріотичних змаганнях, перегляд документальних фільмів.
10-Б	Ми – нащадки козаків	Відродження козацьких традицій, виховання фізичної витривалості та морально-етичних цінностей.	Участь у спортивно-патріотичних заходах «Козацькі розваги», вивчення козацької історії та символіки.
11-А	Моя Батьківщина – Україна	Формування історичної пам'яті та національної гордості серед учнів старших класів.	Підготовка творчих проєктів, написання есе «Що для мене значить Україна?», уроки громадянської освіти.
11-Б	Єдина Україна	Розуміння важливості єдності та соборності держави, розвиток громадянської позиції.	Проведення заходів до Дня Соборності України, флешмоби «Ми єдині!», створення відеороликів на патріотичну тематику.

За результатами моніторингу національно-патріотичної свідомості учнів Переяславського ліцею «Патріот» у 2023 році отримано такі показники:

95% учнів брали участь у заходах національно-патріотичного спрямування;
80% ліцеїстів зазначили, що вони усвідомлюють важливість збереження національних традицій та культури;

65% учнів проявили активну громадянську позицію через волонтерську діяльність і соціальні ініціативи.

Ці дані підтверджують ефективність впроваджуваних заходів та програм, а також високий рівень залучення здобувачів освіти до національно-патріотичного виховання.

Пріоритетні напрями національно-патріотичної діяльності в Переяславському ліцеї «Патріот» можна проаналізувати на основі запланованих виховних заходів на 2023-2024 навчальний рік. Вони спрямовані на формування патріотичної свідомості, національної ідентичності та громадянської активності здобувачів освіти.

Благодійна акція «Від серця до серця» до Дня Святого Миколая: учні ліцею та їхні батьки збирають необхідні речі, продукти, солодощі, малюнки, листи підтримки та відправляють їх на передову для військових ЗСУ. Ця акція сприяє розвитку емпатії, відповідальності та гордості за українських захисників.

Свято Першого дзвоника-2023: під час урочистого заходу продемонстровано патріотичний відеоролик про війну в Україні. Це стало важливим елементом виховання, що підкреслило значення боротьби за незалежність та єдність української нації.

День Прапора України: організовано тематичні заходи з використанням національної символіки, виставку малюнків і творчих робіт, які відображають повагу до українського прапора як символу єдності та свободи.

День учителя-2023: презентовано проекти та роботи учнів, які стосуються національно-патріотичної діяльності у ліцеї. Цей захід підкреслив роль вчителів у формуванні патріотичної свідомості молоді та важливість спільної діяльності у виховному процесі.

Виховні заходи до Дня захисників і захисниць України, Дня українського козацтва та свята Покрови Пресвятої Богородиці: створено відеофільм із історичними матеріалами та сучасними подіями, які пов'язані з боротьбою за незалежність України. Під час заходу учні ознайомилися з козацькими традиціями, заслугами сучасних воїнів і роллю Покрови як оберегу українських захисників.

День Гідності та Свободи: проведено урочисті заходи, уроки мужності та виступи учнів, присвячені подіям Майдану. Захід сприяв формуванню поваги до боротьби українців за свободу і демократію.

День пам'яті жертв Голодомору та Всеукраїнська акція «Запали свічку пам'яті»: учні взяли участь у вшануванні пам'яті жертв Голодомору. Проведено виховні години та перегляд документальних фільмів. Це допомогло ліцеїстам усвідомити важливість історичної пам'яті та національної єдності.

День Збройних Сил України: організовано зустрічі з військовослужбовцями, тематичні виставки та спортивно-патріотичні змагання. Це сприяло вихованню дисципліни, мужності та готовності учнів захищати Батьківщину.

Аналіз виховної діяльності Переяславського ліцею «Патріот» свідчить, що системне святкування визначних та пам'ятних дат має значний вплив на

формування патріотизму, національної самосвідомості та громадянської активності ліцеїстів.

Підсумовуючи реалізацію заходів національно-патріотичного виховання, варто відзначити конкретні досягнення учнів Переяславського ліцею «Патріот»:

- ✓ Перемоги у всеукраїнських конкурсах: «Джура» (I місце на обласному рівні), «Україна в серці» (II місце на національному рівні).

- ✓ Участь у волонтерських проєктах, таких як «Від серця до серця», зібрано понад 100 пакунків допомоги для військовослужбовців.

- ✓ Відзначено високий рівень участі учнів у культурно-просвітницьких акціях, де понад 80% здобувачів освіти представили творчі роботи на тему національної єдності та патріотизму.

- ✓ У результаті виховної роботи спостерігається зростання патріотичної активності учнів, що відображається у збільшенні ініціатив з волонтерської допомоги та участі в суспільно-корисних заходах [3], [32], [62].

Педагогічний колектив Переяславського ліцею «Патріот» активно формує у здобувачів освіти такі важливі якості, як відданість своїй країні, готовність захищати Батьківщину, повага до історичного минулого та вміння цінувати національну свободу [3], [39].

На тематичних класних годинах, присвячених Дню українського козацтва та Дню захисників і захисниць України, ліцеїсти знайомляться з історією бойових походів Богдана Хмельницького, Івана Сірка та інших видатних постатей української історії. Особливий акцент робиться на вихованні таких якостей, як братерство, жертвність в ім'я Вітчизни, любов до рідної держави та національна гордість [62]. Учні досліджують, як козаки гартували свою силу духу та вміння об'єднуватися задля спільної мети.

Під час виховних заходів учні також дізнаються про діяльність провідників національно-визвольного руху, таких як Степан Бандера та діячі УПА. Особлива увага приділяється обговоренню їх внеску у боротьбу за незалежність України, що формує у ліцеїстів глибоке розуміння історичних подій і їх значення для сьогодення [54].

На класних годинах діти декламують патріотичні твори, у яких відображаються глибокі почуття борців за національну свободу та вірність ідеалам державності. Ці уроки сприяють формуванню національної самосвідомості, виховують повагу до героїчного минулого та надихають учнів на активну громадянську позицію [3], [39].

У таблиці 2.5 представлено діяльність кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Переяславського ліцею «Патріот» щодо реалізації завдань національно-патріотичного виховання як на уроках, так і в позаурочний час. Це охоплює впровадження освітніх методик, спрямованих на формування національної свідомості, громадянської відповідальності та патріотичних цінностей серед здобувачів освіти [62].

Таблиця 2.5

Заходи з національно-патріотичного виховання кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін Переяславського ліцею «Патріот»

Період	Назва заходу	Класи	Відповідальні	Форма реалізації
Вересень	Оглядова лекція «Історичні постаті українського козацтва»	8-і	Войтенко Л.М.	Лекція, презентація, обговорення.
Жовтень	Інформаційна година «Історія УПА»	9-і	Гребенюк О.В., Романюк І.М.	Показ документальних відео, дискусія.
Листопад	Урок-зустріч «Шлях до незалежності: роль УНР»	10-і	Козій В.В., Король І.О.	Зустріч з істориками, інтерактивний діалог.
Грудень	Виховний захід «Вшанування пам'яті жертв Голодомору»	8-9-і	Ковальчук Н.А., Петренко Л.М.	Показ фільмів, хвилина мовчання, літературні читання.
Січень	Година спілкування «Соборність України»	11-і	Лисенко О.П., Тимошенко А.Б.	Дебати, перегляд презентацій, створення проєктів.
Лютий	Патріотичний конкурс «Україна – моя гордість»	8-11-і	Горбач Л.О., Мельник Т.В.	Конкурс творчих робіт, малюнків, есе.

Кафедра суспільно-гуманітарних дисциплін відіграє ключову роль у реалізації завдань національно-патріотичного виховання, використовуючи різні форми навчання та позаурочної діяльності.

У таблиці 2.5 представлено ключові заходи національно-патріотичного виховання, що реалізуються у Переяславському ліцеї «Патріот» впродовж навчального року. Ці заходи є важливою складовою формування національної свідомості, громадянської позиції та патріотичних цінностей учнів.

Оглядова лекція «Історичні постаті українського козацтва», яку проводить Войтенко Л.М., знайомить учнів з героїчними постатями козацької доби, такими як Б. Хмельницький та І. Сірко, їх роллю у державотворенні, формуючи у ліцеїстів почуття гордості та патріотизму [79].

Інформаційна година «Історія УПА» під керівництвом Гребенюк О.В. та Романюк І.М. розповідає про боротьбу українського народу за незалежність у ХХ столітті, акцентуючи увагу на жертвності та відданості учасників УПА [79].

Урок-зустріч «Шлях до незалежності: роль УНР», який організують Козій В.В. та Король І.О., допомагає учням глибше зрозуміти ключові етапи української боротьби за державність через інтерактивні бесіди та зустрічі з істориками [79].

Виховний захід «Вшанування пам'яті жертв Голодомору», проведений Ковальчук Н.А. та Петренко Л.М., формує історичну пам'ять, розуміння трагедії українського народу та важливість збереження національної єдності [79].

Година спілкування «Соборність України», організована Лисенко О.П. та Тимошенко А.Б., розвиває уявлення про єдність української нації та її значення у сучасних реаліях через тематичні обговорення та проекти [79].

Патріотичний конкурс «Україна – моя гордість», під керівництвом Горбач Л.О. та Мельник Т.В., сприяє творчій самореалізації учнів через дослідження культурних та наукових здобутків України [79].

Викладачі кафедри фізики також активно застосовують прийоми національно-патріотичного виховання під час уроків та позаурочної діяльності. Вони використовують цікаві розповіді про видатних українських учених і винахідників, демонструючи їхні портрети та звертаючись до першоджерел історії фізичної науки України. Історичні довідки про відкриття фізичних законів допомагають учням зрозуміти внесок українських науковців у світову науку. Оглядово-інформаційні повідомлення знайомлять з досягненнями вітчизняної науки в різних галузях, а демонстрація дослідів, макетів фізичних приладів і технічних установок наочно показує визначні фізичні відкриття. Використання фотографій та відеофрагментів з історії фізики в Україні, уривків з творів, прислів'їв та загадок дозволяє учням інтегрувати фізичні знання з національним

культурним надбанням. Окрім цього, систематичне проведення інформаційних хвилин на теми: «Видатний учений України», «Науково-дослідницькі заклади України» та складання авторських задач з українознавчим змістом підвищує інтерес учнів до фізики та національної історії. Викладачі також демонструють старовинну техніку і пристрої, які використовувалися в побуті наших предків, що допомагає ліцеїстам краще усвідомити історичний контекст розвитку науки та техніки в Україні [79].

Завдяки таким комплексним заходам, Переяславський ліцей «Патріот» успішно інтегрує національно-патріотичне виховання в освітній процес, формуючи в учнів активну громадянську позицію, повагу до національної історії та готовність працювати на розвиток держави [39], [62].

На сучасному етапі викладачі Переяславського ліцею «Патріот» надають психологічну та емоційну підтримку учням, особливо в умовах воєнного стану. Вони проводять навчання з правил поведінки при надзвичайних ситуаціях, наголошуючи на обережності з вибухонебезпечними предметами та важливості збереження життя і здоров'я [3], [39]. Крім цього, викладачі активно працюють над розвитком критичного мислення, медіаграмотності, навичок роботи в команді та толерантності, що є ключовими компетентностями сучасного учня [62].

На День науки у ліцеї відбулися цікаві й пізнавальні заходи, які сприяли національно-патріотичному вихованню. Викладачі організували семінари на теми: «Творці фізики в Україні» (Могилевська Н.В.) та «Внесок учених Київщини та України у розвиток фізичної науки» (Кравчук І.В.), де учні дізналися про видатні досягнення українських науковців у фізиці. Особлива увага приділяється дослідженням та проєктам, які мають українознавчу тематику, що розглядається в рамках учнівських курсових робіт та науково-дослідницьких проєктів. Також було створено інформаційний канал у Telegram під назвою «Фізика і наука для патріота», де публікуються матеріали про внесок українських учених у розвиток світової науки, сучасні досягнення фізики та цікаві факти про науку в Україні [54], [62].

Фраза «національно-патріотичне виховання» є надзвичайно актуальною та значущою, що підкреслює викладач кафедри філології Проценко О.В.. За його словами: «Школа, ліцей – це своєрідний тест-драйв дорослого життя. Якщо вдуматися у зміст словосполучення «національно-патріотичне виховання», можна виокремити три ключові вектори (див. рис. 2.8) [39]:

Рис. 2.8. Вектори національно-патріотичного виховання у Переяславському ліцеї «Патріот»

Виходячи з вищесказаного, класний керівник 9-А класу будує свою роботу відповідно до ключових векторів національно-патріотичного виховання, які є основою діяльності Переяславського ліцею «Патріот» [62]. Учитель української літератури Ткаченко С.А. поділилася власним педагогічним досвідом, продемонструвавши тісний зв'язок між класичними літературними творами та сучасними подіями. Зокрема, увагу було приділено творам української літератури, в яких розкриваються ідеї боротьби за свободу, самовизначення нації та гордості за свою країну. Учні активно обговорювали символізм творів, порівнювали їх із сучасними реаліями, формуючи власну громадянську позицію.

Акцент на національно-патріотичному вихованні підкреслила класний керівник 9-А класу під час тематичного уроку «Ми українці: честь і слава

незламним!», проведеного 1 вересня 2023 року. Урок став платформою для глибоких роздумів та дискусій щодо громадянських чеснот людини, її обов'язку перед своєю державою та важливості національної єдності [3], [39]. Учні мали змогу поділитися власними думками про сучасних героїв України, проаналізувати приклади мужності та самовідданості, що сприяло формуванню їхньої патріотичної свідомості та відповідальності за майбутнє країни [79].

Для забезпечення військово-патріотичного виховання, культивування образу військовослужбовця як захисника і героя, у Переяславському ліцеї «Патріот» проводяться систематичні тематичні заходи. 1 жовтня 2023 року, до Дня захисників і захисниць України, було створено альманах «Дитинство, опалене війною» [62]. Ліцеїсти записали відеопривітання для воїнів, яке було поширено у соціальних мережах як символ підтримки та вдячності українським захисникам [79].

Важливим елементом національно-патріотичного виховання є години спілкування, зокрема, класні години під назвою «Моя родина – Україна», під час яких учні обговорюють сімейні історії, пов'язані з війною та українським національним відродженням. Викладачі систематично демонструють твори українських письменників та поетів, у яких відображені героїчні подвиги українського народу, а також знайомлять учнів з літературними музеями України, досягненнями видатних українських авторів та перекладачів. Це сприяє національній самоідентифікації молоді, усвідомленню значущості національних цінностей та необхідності їх збереження в умовах війни й глобалізації світу [3].

На уроках української та зарубіжної літератури вчителі проводять літературні квести з використанням елементів гри, що підвищує інтерес учнів до навчання. Метою таких заходів є поглиблення знань учнів про історію України через призму літературних творів, розвиток навичок аналізу та переказу, вміння працювати в команді, а також формування почуття патріотизму та національної гордості. Учні пропонують завдання, що поєднують знання з історії, літератури та життєвого досвіду [79].

Викладачі кафедри іноземних мов активно впроваджують інноваційні методи для національно-патріотичного виховання. Завідувач кафедри Чашка

С.М. зазначає: «На першому уроці проводимо хвилину мовчання, присвячену пам'яті полеглих захисників України», підкреслюючи значущість самовідданості цих людей. Класні керівники Зуєва М.Г. та Сисоєва О.В. регулярно проводять виховні години на теми, присвячені Голодомору, Дню українського козацтва, Дню Збройних Сил України та пам'яті випускників-героїв ліцею [79].

На уроках англійської мови учні обговорюють розділи підручників, присвячені життю сучасної України, аналізуючи реалії сьогодення. Наприклад, під час занять, присвячених сучасній українській музиці, ліцеїсти підготували презентації про внесок культурних діячів у підтримку української армії та наближення перемоги. Учні також розповідають про допомогу іноземних країн Україні: зокрема, Ігор Чорноморець, учень 11-Б класу, поділився враженнями про підтримку України мешканцями Німеччини [79].

Викладачі кафедри природничих наук Переяславського ліцею «Патріот» приділяють значну увагу національно-патріотичному вихованню учнів, використовуючи інноваційні та практичні методи навчання [79].

У першому семестрі було організовано ліцейну конференцію, присвячену пам'яті загиблого захисника України та колишнього вчителя географії – Сергія Володимировича Столбцова. Ініціатором заходу стала вчителька географії Галина Олександрівна Лисичарова. У конференції взяли участь викладачі, учні та випускники ліцею. Під час заходу випускник ліцею Віктор Бейцун запропонував створити стипендію імені С.В. Столбцова за високі досягнення у вивченні географії та наук про Землю або за інші наукові результати (статті, наукові дослідження тощо) [79].

Комп'ютерні роботи з патріотичним спрямуванням, які виконувалися на уроках комп'ютерної графіки, сприяють формуванню шанобливого ставлення до української культури та традицій. Серед них:

- «Народне вбрання»
- «Рійка українців»
- «Дівоча краса та прикраси волосся»
- «Український віночок»
- «Свято Івана Купала»

- «Символіка квітів в українському вінку» [79].

Особливу роль у національно-патріотичному вихованні відіграє науково-пошукова діяльність ліцеїстів, яка охоплює дослідження історії та культури України. Тематика учнівських проєктів включає:

- «Русизми в українській мові»
- «Електронний підручник з життя та творчості Лесі Українки»
- «Роль української пісні в житті нашого народу»
- «Символи України» [79].

Активну участь у національно-патріотичному вихованні беруть органи учнівського самоврядування. Ліцеїсти підготували:

- листівки-привітання до Дня вчителя;
- відеопривітання для воїнів ЗСУ;
- організували допомогу в проведенні тематичних класних годин (презентації, відеоматеріали);
- новорічні привітання для викладачів та співробітників;
- випуск стіннівок;
- участь в акції «Booksharing»;
- долучення до благодійного проєкту «Квіти Перемоги» [79].

Значну допомогу у реалізації завдань національно-патріотичного виховання надають соціальні партнери ліцею – батьки. Голова батьківського комітету Кожан І.В. разом із учнями створила відеоролик «Незламні!», який продемонстрували на класних годинах. Окрім цього, значна кількість співробітників ліцею разом із учнями активно бере участь у волонтерському русі, допомагаючи ЗСУ та місцевій громаді [79].

Головною домінантою національно-патріотичного виховання учнівської молоді Переяславського ліцею «Патріот» є формування особистості з високими моральними цінностями, усвідомленням своєї ролі в суспільстві та відчуттям відповідальності за долю своєї країни. Важливим завданням є виховання активної громадянської позиції, здатності діяти на благо Батьківщини та формування морального і духовного змісту життєвих орієнтирів [3], [62].

Аналіз підходів до національно-патріотичного виховання у Переяславському ліцеї «Патріот»

Рис. 2.9. Розподіл підходів до організації національно-патріотичного виховання

Дані показують, що найбільш популярним серед педагогів є комплексний підхід (48,3%), який поєднує різні методи виховної роботи: уроки, виховні години, волонтерську діяльність та культурні заходи. Значна частка респондентів (34,5%) висловила підтримку одночасному використанню всіх доступних підходів для підвищення ефективності виховного процесу. 13,8% педагогів наголошують на необхідності посилення волонтерської діяльності, що підкреслює її важливість у формуванні активної громадянської позиції учнів. Натомість 3,4% респондентів вважають достатнім збереження існуючої системи виховання без змін.

Ці результати демонструють необхідність подальшого впровадження інноваційних підходів, які сприяють активному залученню ліцеїстів у національно-патріотичні заходи. Особливий акцент слід зробити на інтеграції волонтерської діяльності та креативних форм навчання для підвищення мотивації учнів.

Діаграма наочно ілюструє, що найбільшу підтримку отримали комплексний підхід і використання всіх методів одночасно, тоді як менша частка педагогів зосереджується виключно на волонтерській діяльності або збереженні існуючої системи виховання.

Отже, Переяславський ліцей «Патріот» є закладом освіти, де поєднання традиційних методів виховання з інноваційними технологіями забезпечує високий рівень формування патріотичної свідомості учнів. Місія закладу полягає у вихованні покоління, здатного до самореалізації, лідерства та активної участі у розбудові демократичного суспільства. Візія ліцею – це створення освітнього простору, де кожен учень, учитель і керівник є частиною єдиної спільноти, орієнтованої на національно-патріотичні цінності та розвиток творчого потенціалу.

У Переяславському ліцеї «Патріот» працює творчий і професійний колектив, який усвідомлює важливість національно-патріотичного виховання в умовах сучасних викликів. Освітнє середовище ліцею характеризується турботою про фізичну, емоційну та ментальну безпеку здобувачів освіти, створенням сприятливих умов для розвитку, навчання та виховання особистості, а також впровадженням цілеспрямованої системи національно-патріотичного виховання.

Разом з тим, в умовах військової агресії з боку російської федерації, яка створює надзвичайну ситуацію в країні, виникла необхідність посилення національно-патріотичного виховання. Вплив таких факторів, як перехід на дистанційне навчання, обмеження доступу до інформаційних ресурсів, психологічний стрес та відсутність прямих комунікацій, суттєво впливає на процес виховання.

Попри ці виклики, викладачі ліцею докладають максимум зусиль для збереження та розвитку патріотичної свідомості молоді. У закладі систематично впроваджуються інтерактивні уроки, тематичні виховні години, волонтерські ініціативи та науково-пошукова діяльність, орієнтована на вивчення та збереження національної культури й традицій. Завдяки злагодженій співпраці педагогічного колективу, учнівського самоврядування та батьківської громади, Переяславський ліцей «Патріот» ефективно формує покоління патріотично свідомих, морально стійких і відповідальних громадян.

Висновки до другого розділу

Переяславський ліцей «Патріот» демонструє цілісну та систематичну організацію національно-патріотичного виховання. Педагогічний колектив поєднує традиційні та інноваційні методики, впроваджуючи тематичні заходи, уроки пам'яті, волонтерські ініціативи та військово-спортивну підготовку. Комплексний підхід до виховання дозволяє забезпечити високий рівень громадянської активності учнів.

Педагоги ліцею є висококваліфікованими фахівцями, більшість з яких мають вищу категорію та педагогічні звання. Завдяки участі у тренінгах і семінарах, викладачі застосовують сучасні освітні технології, зокрема інтерактивні платформи, проєктну діяльність та медіаосвіту. Професійний розвиток колективу забезпечує ефективне впровадження виховних програм.

Національно-патріотичне виховання активно інтегровано у навчальні предмети, виховні години та позакласні заходи. Уроки історії, літератури та громадянської освіти сприяють формуванню свідомого ставлення до національних традицій та культурної спадщини. Проєктна та волонтерська діяльність розвиває лідерські якості та соціальну відповідальність учнів.

Ліцей володіє необхідною інфраструктурою для реалізації виховних завдань: спортивними залами, мультимедійними кабінетами та цифровими ресурсами. Впровадження хмарного освітнього середовища та доступ до інноваційних технологій дозволяють підвищити якість навчального та виховного процесу.

Проте, результати опитування показали, що лише 10% учнів проявляють високий рівень зацікавленості у національно-патріотичних заходах. Більшість (80%) оцінюють свою активність як середню, що свідчить про недостатню мотивацію учнів. Причиною може бути відсутність індивідуального підходу до потреб та інтересів кожного ліцеїста.

Волонтерська діяльність, яка є ефективним інструментом практичного виховання, залишається недостатньо розвиненою. Лише 13,8% педагогів визначають її як пріоритетний напрямок роботи. Відсутність системної

підтримки може обмежувати можливості учнів у формуванні соціальної активності та громадянської позиції.

Воєнний стан і перехід на дистанційне навчання створюють значні труднощі для реалізації виховних завдань. Психологічний стрес, обмежений доступ до ресурсів та відсутність комунікації ускладнюють ефективну роботу з національно-патріотичного виховання. Виникає потреба у посиленні психологічної підтримки та адаптації методик до нових умов.

Таким чином, Переяславський ліцей «Патріот» демонструє значний прогрес у впровадженні національно-патріотичного виховання, проте залишається потреба в удосконаленні індивідуалізованих підходів, посиленні волонтерської діяльності та розв'язанні викликів сучасного навчального середовища.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ У КОМУНАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ЛІЦЕЙ-ІНТЕРНАТ «ПАТРІОТ»»

3.1. Пріоритетні напрями вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у «Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»»

Національно-патріотичне виховання у ліцеї-інтернаті «Патріот» є невіддільною складовою освітньої діяльності, яка спрямована на формування у молоді громадянської свідомості, любові до своєї держави та активної громадської позиції [54], [62]. Сучасні виклики, з якими стикається українське суспільство, вимагають впровадження більш удосконаленої системи виховання [22], [39]. Така система повинна враховувати як історичну спадщину, так і сучасні тенденції розвитку освіти та суспільства [6], [30].

Основою національно-патріотичного виховання в ліцеї-інтернаті «Патріот» є кілька ключових напрямів, що забезпечують його цілісність та ефективність:

✓ Збереження та популяризація історичної та культурної спадщини України [5], [39]. Вивчення історії, культурних традицій, знайомство з державними символами сприяють формуванню почуття гордості за свою країну.

✓ Відродження національних традицій, моральних та етичних цінностей [8], [26]. Через вивчення народної культури, участь у тематичних заходах та творчих конкурсах учні отримують ціннісні орієнтири, які підтримують їхню національну ідентичність.

✓ Популяризація української мови. Українська мова як невіддільна частина національної ідентичності відіграє важливу роль у патріотичному вихованні. Її розвиток та використання під час освітнього процесу сприяє зміцненню духовного зв'язку між поколіннями [2], [49].

Детальні пріоритетні напрями виховання подані в таблиці 3.1:

Таблиця 3.1

Пріоритетні напрями національно-патріотичного виховання

Пріоритетний напрям	Зміст	Заходи та результати
Ознайомлення з традиціями і культурою українського народу	Поглиблене вивчення національних звичаїв, свят та культурної спадщини для зміцнення ідентичності здобувачів освіти.	<ul style="list-style-type: none"> •Проведення уроків, присвячених культурі та традиціям. •Організація святкових заходів: День вишиванки, Великодні фестивалі. •Майстер-класи з народного мистецтва.
Формування знань про історію України та її державні символи	Поглиблення знань про історію України, державні символи та пам'ятні події.	<ul style="list-style-type: none"> •Інтерактивні заняття з історії України. •Екскурсії до музеїв і пам'ятників. •Участь у заходах з вшанування пам'ятних дат. •Конкурси знань про державні символи.
Становлення національної самосвідомості	Формування почуття гордості за Україну через популяризацію мови, культури та патріотичних цінностей.	<ul style="list-style-type: none"> •Творчі конкурси, шкільні проекти та акції. •Організація клубів патріотичного спрямування. •Поширення інформації про українські традиції та мову серед учнів.
Формування громадянської компетентності	Розвиток знань про права та обов'язки громадянина, готовність до участі у суспільно корисній діяльності.	<ul style="list-style-type: none"> •Волонтерські проекти, допомога захисникам та переселенцям. •Благодійні акції. •Проведення виховних годин на тему громадянської активності.
Інформаційна грамотність та критичне мислення	Підвищення рівня інформаційної грамотності, протидія дезінформації, формування навичок кібербезпеки.	<ul style="list-style-type: none"> •Заняття з інформаційної гігієни. •Навчання кібербезпеці. •Участь в інформаційних кампаніях для підтримки української армії.
Залучення громадськості	Співпраця з громадськими організаціями, волонтерами та батьками для організації заходів, спрямованих на формування патріотичних цінностей.	<ul style="list-style-type: none"> •Тренінги, семінари, патріотичні заходи. •Мотиваційні зустрічі з ветеранами та волонтерами. •Благодійні акції за участі батьків та громади.

Реалізація пріоритетних напрямів виховання вимагає чіткої системи управління, що передбачає координацію діяльності педагогічного колективу,

залучення учнів до активної участі у виховних заходах і співпрацю з громадськими організаціями.

Ефективне управління національно-патріотичним вихованням у ліцеї «Патріот» передбачає ретельну організацію методичної роботи, яка забезпечує системний підхід до формування патріотичних цінностей. Основні аспекти цього напрямку включають:

- Розробка чіткого плану виховної роботи: методична рада ліцею повинна створити детальний річний план, що включає конкретні завдання, заходи та відповідальних осіб [7].
- Координація діяльності педагогів: адміністрація має організувати регулярні зустрічі педагогічного колективу для обговорення виховних завдань, обміну досвідом та вдосконалення методик [39].
- Проведення семінарів та тренінгів для вчителів: теми таких заходів можуть охоплювати сучасні методи виховання, використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі, роботу з волонтерами чи організацію позакласних заходів [22].
- Моніторинг і аналіз результатів: проводити регулярну оцінку ефективності виховних заходів шляхом аналізу відгуків учнів, батьків та педагогів, а також оцінювання рівня залученості учнів до виховних програм [4].

Прикладом такої організації може бути створення спеціальних робочих груп, які відповідають за розробку та впровадження нових форм виховної роботи, наприклад, інтерактивних занять, дебатів або історичних квестів.

Важливим елементом у вдосконаленні патріотичного виховання є вивчення та впровадження успішного досвіду інших навчальних закладів, які реалізують подібні програми. Основні заходи у цьому напрямі включають:

- Вивчення напрацювань колег: організація відвідувань інших шкіл, які досягли значних успіхів у патріотичному вихованні, для обміну досвідом. Це можуть бути відкриті уроки, участь у заходах, круглі столи тощо [13], [18].
- Інтеграція інноваційних підходів: використання ідей та методик, які показали свою ефективність, таких як проєктна діяльність, інтерактивні виставки, змагання чи фестивалі [62], [72].

- Проведення міжшкільних заходів: спільні конкурси, дебати, спортивні змагання або акції, які об'єднують учнів різних закладів та сприяють розвитку патріотичної свідомості [17], [33].

- Створення бази даних успішних практик: збір і узагальнення матеріалів про проведені заходи, які можуть слугувати зразком для організації подібної роботи в ліцеї.

Наприклад, у рамках популяризації кращого досвіду можна організувати проєкт «Спільна історія», де учні різних шкіл досліджують події, що об'єднують їхні регіони, і презентують результати у форматі театралізованих постановок або інтерактивних презентацій [39].

Національно-патріотичне виховання повинно бути не лише теоретичним, а й практично орієнтованим. Організація виховних заходів сприяє активному залученню учнів до процесу виховання і формуванню у них почуття причетності до своєї держави. Основні аспекти цього напрямку:

- **конкурси:** конкурси малюнків, творів, есе, присвячених історії та культурі України; змагання на знання державних символів, історичних подій, видатних постатей; конкурси відеороликів або презентацій на тему «Я – українець» [30], [54].

- **фестивалі:** фестиваль народної творчості, де учні демонструють свої знання і таланти у сфері традиційної культури; тематичні вечори, присвячені видатним історичним подіям або постатям України [14], [34].

- **тематичні свята:** день Соборності України, День захисника України, День Конституції; вшанування пам'ятних дат, таких як День пам'яті Героїв Небесної Сотні, День незалежності України, Голодомор [54], [62].

- **екскурсії та поїздки:** організація відвідувань музеїв, меморіалів, історичних місць; участь у патріотичних акціях, таких як висадження дерев пам'яті, прибирання територій біля меморіалів [23].

Крім того, важливим елементом є залучення батьків до організації виховних заходів. Спільні проєкти, такі як створення родинного дерева, участь у благодійних акціях, допомагають формувати у молоді ціннісні орієнтири та відповідальність [19], [79].

Управління національно-патріотичним вихованням у ліцеї-інтернаті «Патріот» має бути тісно пов'язаним із реалізацією державних програм, які визначають стратегічні напрямки розвитку патріотичного виховання в Україні. Інтеграція завдань ліцею з державними ініціативами дозволяє підвищити ефективність виховного процесу [54], забезпечити відповідність загальнонаціональним пріоритетам [22], [62] і сприяти всебічному розвитку учнів [6].

Основні завдання відповідно до Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання (до 2025 року).

Державна програма акцентує увагу на таких ключових аспектах:

1. *Формування гордості за Україну, її історію, мову та культуру* [22], [39]:

- залучення учнів до дослідження історії свого регіону, вивчення місцевих традицій, організація проєктів, присвячених культурній спадщині України [7];

- проведення тематичних заходів, які популяризують державні символи України, зокрема уроків, виставок, творчих конкурсів [30];

- підтримка ініціатив, спрямованих на розвиток української мови як важливого чинника національної ідентичності [54], [62].

2. *Розвиток престижності військової служби та поваги до захисників держави* [6], [49]:

- організація зустрічей із військовими, ветеранами та волонтерами, які є живими прикладами героїзму [22];

- проведення заходів, спрямованих на популяризацію військово-патріотичних гуртків, спортивних секцій та участі учнів у військово-спортивних іграх, таких як «Джура» [62], [72];

- виховання в учнів шанобливого ставлення до Збройних сил України, участь у благодійних акціях для підтримки військових [54].

3. *Направлення особистості на боротьбу з антиукраїнськими проявами* [18], [39]:

- формування в учнів критичного мислення для протидії дезінформації, яка шкодить національним інтересам [2], [59];
- організація інформаційних кампаній, спрямованих на популяризацію демократичних цінностей, толерантності та протидії сепаратизму [33];
- проведення інтерактивних тренінгів, які навчають учнів розпізнавати маніпуляції та пропаганду [62], [72].

Ефективна взаємодія з державними програмами потребує активної участі адміністрації ліцею-інтернату «Патріот». Основні управлінські завдання включають:

1. Стратегічне планування [22], [30]:

- розробка плану виховної роботи, який враховує цілі та завдання, визначені державними програмами [54];
- забезпечення узгодження заходів, запланованих у ліцеї, із завданнями Концепції Державної програми [62].

2. Координація діяльності педагогів [6], [39]:

- організація навчальних семінарів для вчителів, які допоможуть їм інтегрувати елементи державних програм у навчально-виховний процес [23];
- забезпечення постійного моніторингу виконання поставлених завдань [72].

3. Налагодження співпраці з органами державної влади [22], [62]:

- адміністрація ліцею має активно співпрацювати з місцевими органами самоврядування, представниками міністерств і відомств, які відповідають за реалізацію патріотичних програм [33];
- залучення до виховної роботи громадських організацій, які реалізують патріотичні проекти, що відповідають цілям ліцею [18].

4. Організація позакласних заходів [6], [30]:

- проведення фестивалів, конкурсів, тематичних уроків, які відповідають державним стандартам патріотичного виховання;
- організація інформаційно-просвітницьких кампаній, спрямованих на виховання патріотичних цінностей та національної свідомості.

- участь у Всеукраїнських акціях: ліцей може брати участь у загальнонаціональних акціях, таких як «Соборна Україна», «Ми – нащадки Героїв», які сприяють зміцненню патріотичних цінностей серед учнів [22], [62].
- військово-спортивні змагання: організація щорічних змагань у форматі гри «Сокіл» («Джура»), які відповідають державним пріоритетам виховання [54].
- підтримка української армії: реалізація благодійних акцій для військових, написання листів, виготовлення оберегів для захисників України [72].

Ще одним важливим підходом до реалізації національно-патріотичного виховання у ліцеї-інтернаті «Патріот» є активна участь молоді в спортивних заходах. Розвиток спорту та досягнення українських спортсменів на міжнародній арені формують позитивний імідж України у світі, підвищують престиж держави та стимулюють молодь до здорового способу життя. Популяризація спорту як складової національно-патріотичного виховання сприяє формуванню відповідального ставлення до здоров'я та залученню більшої кількості молодих людей до активної життєвої позиції [54], [79].

В умовах активізації євроінтеграційних процесів пріоритетним підходом до національно-патріотичного виховання є залучення молоді до популяризації української мови [22], [26], історії, культури та традицій як невід'ємної частини формування національної ідентичності. Важливо виховувати відповідальність за збереження та розвиток культурної спадщини України, формувати моральні й етичні цінності, які базуються на шанобливому ставленні до інших національностей та культур, толерантності та високій духовній культурі [33], [49].

Серед завдань, які варто реалізовувати у контексті національно-патріотичного виховання в ліцеї-інтернаті «Патріот», варто виділити:

✓ Формування ціннісних уявлень про любов до Батьківщини та рідного краю [6], [18].

Учні повинні розуміти важливість своєї національної ідентичності, усвідомлювати значення історичної та культурної спадщини.

- ✓ Розвиток критичного мислення [39], [59].

Це необхідна складова громадянської та соціальної зрілості, яка допомагає орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

- ✓ Сприяння діалогу між поколіннями [54], [62].

Підтримка родин воїнів ЗСУ, залучення до взаємодії з представниками старшого покоління для передачі цінностей і моральних принципів.

- ✓ Дослідження історії рідного краю [22], [72].

Однією з важливих ініціатив є створення історичних клубів, які допомагають учням глибше ознайомитися з історією рідного краю та держави. У межах таких клубів можна проводити:

- екскурсії до пам'ятних місць та музеїв.
- проекти з дослідження місцевої культурної спадщини.
- відтворення історичних подій у вигляді театральних постановок чи інтерактивних занять.

Всі підходи до національно-патріотичного виховання у ліцеї-інтернаті «Патріот» мають бути системними та узгодженими з основними законодавчими документами [54], [62]. Вони охоплюють усі складові освітньої діяльності та реалізуються всіма педагогічними працівниками. Такий підхід забезпечує ефективне формування патріотичної свідомості молодого покоління, яке буде готове брати на себе відповідальність за долю своєї країни.

Отже, вдосконалення управління національно-патріотичним вихованням у ліцеї-інтернаті «Патріот» передбачає системний підхід, що поєднує ефективну методичну роботу, інтеграцію з державними програмами, впровадження інноваційних методик та активну співпрацю з громадськістю. Реалізація ключових напрямів, таких як популяризація історичної та культурної спадщини України, формування громадянської компетентності, розвиток критичного мислення та підтримка військово-патріотичного виховання, сприяє формуванню національної ідентичності, активної громадянської позиції та відповідальності молоді за майбутнє держави. Комплексний підхід, що охоплює участь педагогів, учнів, батьків і громадських організацій, забезпечує виховання покоління,

здатного захищати інтереси країни та підтримувати її розвиток у сучасних умовах.

3.2. Узагальнені рекомендації щодо покращення ефективності управлінських рішень у «Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»»

Сучасна система освіти потребує оновлення у контексті національно-патріотичного виховання, щоб відповідати викликам сьогодення та інтересам учнів [22], [39]. Важливим завданням є об'єднання традиційних методик з новітніми педагогічними та інформаційними технологіями для ефективного формування патріотичної свідомості, громадянської позиції та готовності учнів до активної участі у суспільному житті [6], [30]. Аналіз сучасного стану засвідчує необхідність впровадження інноваційних управлінських підходів у діяльності ліцею-інтернату «Патріот».

Сучасні виклики вимагають не лише переосмислення національно-патріотичного виховання, а й впровадження нових управлінських рішень у навчально-виховний процес. З огляду на це, нами було проведено аналіз основних проблем і визначено ключові напрями, які потребують удосконалення. На основі отриманих результатів було розроблено узагальнені рекомендації щодо покращення ефективності управлінських рішень у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот», які дозволять оптимізувати процес національно-патріотичного виховання, враховуючи сучасні реалії та потреби учнів (див. рис. 3.1).

Сучасні інформаційні технології відкривають широкі можливості для оновлення змісту національно-патріотичного виховання, роблячи його інтерактивним, доступним і цікавим для молоді [54], [62]. У Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» використання новітніх технологій дозволить не лише посилити виховний процес, а й активізувати учнівську участь у національно-патріотичних заходах, враховуючи успішний досвід інших країн. Наприклад, у США активно використовуються комп'ютерні ігри для

патріотичного виховання молоді, як-от «America's Army», що знайомить учнів із основами військової підготовки, розумінням дисципліни та ролі армії [62]. В Естонії популярними є віртуальні екскурсії на платформах з використанням технологій VR, які дозволяють учням візуально зануритися в ключові історичні події та культурну спадщину країни [72]. У Польщі активно розробляється відеоконтент патріотичного спрямування на YouTube та інших соціальних платформах, що залучає до виховного процесу широку аудиторію [79].

Рис. 3.1. Ключові напрями та заходи покращення ефективності управлінських рішень у національно-патріотичному вихованні

Практичне впровадження інноваційних технологій у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» може бути реалізоване через різні проекти та заходи. Зокрема, застосування комп'ютерних програм, онлайн-платформ та віртуальних екскурсій дозволить створити інтерактивні онлайн-тури українськими історичними пам'ятками та музеями, такими як Національний музей історії України або Києво-Печерська лавра [26]. Для уроків можна використовувати ресурси Kahoot, Google Classroom для організації вікторин, тестів та інтерактивних занять на тему історії, культури та традицій України [39], [59]. Ефективним підходом стане розробка навчальної гри «Патріот», де учні зможуть відтворювати події визвольних змагань, командно діяти як «захисники Батьківщини», що сприятиме розвитку командної роботи,

прийняттю рішень та формуванню патріотичного світогляду [72]. Крім того, на території ліцею можна організувати інтерактивні квести з використанням QR-кодів, де учні виконуватимуть завдання, пов'язані з історичними датами, державними символами та українськими традиціями [7].

Створення відеоконтенту є ще одним дієвим напрямом [6], [79]. Учні можуть готувати відеоролики на теми «Історія моєї країни», «Сучасні герої», «Символи України» та публікувати їх на офіційному YouTube-каналі ліцею та у соціальних мережах, що підвищить інтерес до національно-патріотичного виховання серед ширшої аудиторії [22], [39]. Важливим проектом стане «Віртуальна галерея пам'яті», де учні досліджуватимуть постаті української історії, події Революції Гідності чи героїчні подвиги сучасних захисників України та представлятимуть результати у вигляді мультимедійних презентацій [18]. Інноваційними підходами можуть стати уроки з використанням технологій доповненої реальності (AR) та VR, які дозволять унаочнити битви козацької доби чи сучасні події, пов'язані з обороною країни [26], [59]. Такі технології стимулюють цікавість, допомагають краще засвоїти матеріал і створюють атмосферу залученості до історичних подій.

Для активізації учнівської участі можна запустити проект «Моя країна — моя гордість», у рамках якого учні створюватимуть відеоролики про символи України, історичні пам'ятки та культурні традиції регіону [22], [49]. Також ефективними будуть подкасти на тему «Голоси історії», у яких учні братимуть інтерв'ю у ветеранів, волонтерів та культурних діячів, що зберігає живу історію й передає її наступним поколінням [54]. Додатковим інструментом стане розробка освітньої гри «Шлях до Незалежності», де учасники проходять завдання, що включають історичні вікторини, логічні задачі та пошук інформації, пов'язаної з національним становленням України [33], [54]. Організація вебінарів з істориками та культурними діячами через платформи Zoom та Google Meet також дозволить залучати молодь до діалогу про сучасні виклики й державотворення [62].

Очікувані результати від впровадження інноваційних технологій у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» включають підвищення

рівня зацікавленості учнів у національно-патріотичних заходах, зростання їхньої активності та медіаграмотності, розвиток критичного мислення та творчих здібностей завдяки участі у проєктах, відеороботах і подкастах. Такі заходи також сприятимуть зміцненню іміджу ліцею через публікацію результатів у соціальних мережах та освітніх платформах. Використання сучасних технологій дозволить учням глибше зрозуміти історію України, сформувати активну громадянську позицію та готовність до подальшого розвитку країни. У результаті спостерігатиметься позитивна динаміка залученості молоді до національно-патріотичних заходів та загальне зростання рівня патріотичної свідомості.

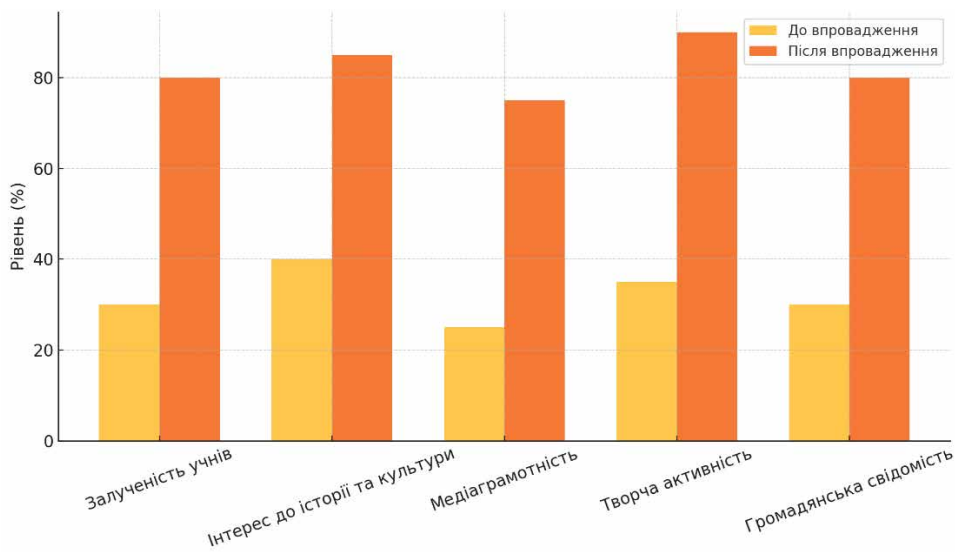

Рис. 3.2. Порівняння рівня впровадження інноваційних технологій у національно-патріотичному вихованні в Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

На рисунку 3.2 показано позитивні результати впровадження інноваційних технологій у національно-патріотичне виховання. Зокрема, спостерігається значне зростання інтересу учнів, їхньої активної участі та рівня медіаграмотності, що робить виховний процес більш ефективним і сучасним.

Ці результати підтверджують ефективність використання новітніх технологій у виховному процесі, роблячи його більш результативним і привабливим для учнів. Таким чином, інноваційні технології не лише модернізують систему виховання у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот», а й сприяють формуванню свідомої, активної та патріотично налаштованої молоді.

Поєднання новітніх інформаційних технологій із традиційними підходами до національно-патріотичного виховання забезпечує його ефективність та відповідність вимогам сучасного суспільства [6], [26]. Це сприятиме вихованню молоді, готової до участі у розбудові України, з високим рівнем громадянської відповідальності та патріотичної свідомості [54], [72].

Ефективне управління організацією національно-патріотичних заходів є ключовим чинником формування патріотичної свідомості учнів у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот». Управлінська діяльність повинна бути спрямована на розробку системного підходу до впровадження заходів, які гармонійно поєднують традиційні методи з інноваційними технологіями та враховують успішний досвід інших країн і закладів освіти [7], [18], [39].

Організація тематичних заходів і конкурсів є важливою складовою управлінської стратегії. Проєкт «Історія у фарбах», який передбачає створення малюнків та есе на теми історії та культури України, може стати постійною практикою [22]. Роботи учнів можна демонструвати в шкільній галереї, а також публікувати в онлайн-форматі на сайті ліцею [79]. Це дозволить не лише активізувати учнів, а й популяризувати їхні досягнення серед батьків та громади. У Польщі подібний підхід використовується через YouTube та соціальні мережі, що дозволяє залучити велику аудиторію до національно-патріотичної тематики [72].

Експерсії до пам'ятних місць і музеїв мають стати систематичним елементом управлінського плану виховної роботи. Організація поїздок до історичних пам'яток Переяславщини, Києва та інших значущих місць допоможе учням краще зрозуміти культурну спадщину України. Для забезпечення більшого охоплення учнів можна запровадити віртуальні тури за допомогою VR-технологій. Досвід Естонії доводить ефективність використання віртуальних екскурсій для інтерактивного навчання молоді, особливо в умовах дистанційного навчання чи віддалених локацій [7], [26].

Зустрічі з ветеранами та волонтерами, як показує досвід США, де «живі уроки історії» є важливим компонентом патріотичного виховання, повинні бути інтегровані у виховний процес ліцею [62], [72]. Проєкт «Герої серед нас» може

стати постійною ініціативою, у межах якої учні матимуть можливість спілкуватися з ветеранами ЗСУ, волонтерами та військовослужбовцями. Учні готуватимуть презентації, відеопроєкти та статті на основі отриманої інформації, що сприятиме розвитку їхніх навичок аналітичного мислення та медіаграмотності [22].

Волонтерські проєкти є ще одним напрямом управлінської діяльності, який сприяє формуванню активної громадянської позиції. У межах ініціативи «Добро починається з нас» можна організовувати благодійні ярмарки, виготовлення маскувальних сіток, допомогу ветеранам та внутрішньо переміщеним особам. Польський досвід доводить, що активне залучення молоді до волонтерства сприяє вихованню відповідальності, лідерства та солідарності [18], [72].

Інтерактивні квести та проєкти дозволяють зацікавити учнів у патріотичній тематиці через ігрові форми. Наприклад, квест «Скарби історії» передбачає виконання завдань, пов'язаних з історичними датами, символами та культурними надбаннями України, використовуючи QR-коди [30], [54]. Такий підхід дозволяє інтегрувати освітній процес у неформальне середовище, стимулюючи активну участь учнів [54], [62].

Цифрові технології та мультимедійний контент забезпечать популяризацію патріотичних проєктів ліцею. Створення відеороликів, тематичних подкастів і публікація їх на YouTube-каналі та в соціальних мережах дозволить розширити аудиторію заходів і підвищити інтерес до них [26], [72]. Проєкт «Голоси історії» може включати серію інтерв'ю з ветеранами, волонтерами та культурними діячами, які транслюються під час виховних годин [18], [62].

Очікувані результати від впровадження цих заходів включають [7], [30], [54]:

- підвищення рівня національної свідомості серед учнів;
- зростання кількості учнів, які активно беруть участь у національно-патріотичних заходах;
- розвиток медіаграмотності та креативних навичок завдяки роботі з цифровими технологіями;

- активізацію волонтерської діяльності та громадянської відповідальності;
- формування позитивного іміджу ліцею як інноваційного закладу освіти, що ефективно впроваджує сучасні методи виховної роботи [72], [79].

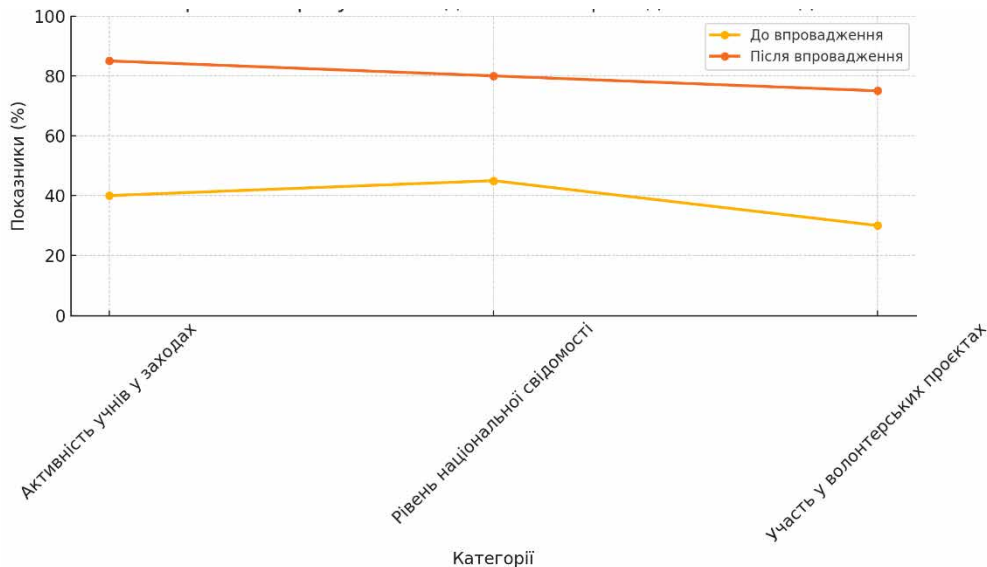

Рис. 3.3. Порівняння результатів активності учнів до та після впровадження національно-патріотичних заходів в Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

На рисунку 3.3. продемонстровано порівняння результатів до і після впровадження заходів свідчить про значний прогрес у національно-патріотичному вихованні. До впровадження системного підходу до організації заходів активність учнів у патріотичній діяльності становила близько 40%, а після реалізації інноваційних методів цей показник зріс до 85%. Також спостерігається зростання рівня національної свідомості з 45% до 80% та активної участі у волонтерських ініціативах з 30% до 75%.

Таким чином, ефективне управління організацією національно-патріотичних заходів у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» сприяє не лише активному залученню учнів до виховного процесу, а й формуванню свідомої, патріотично налаштованої молоді, готової брати участь у розбудові України.

Розвиток військово-патріотичного виховання є ключовим напрямом формування у молоді готовності до захисту Батьківщини, відповідальності та національної свідомості [62]. У Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті

«Патріот» важливо поєднати традиційні підходи з сучасними методами для створення дієвої системи виховання, орієнтованої на патріотичну підготовку учнів [22], [54]. Основні заходи у цьому напрямі передбачають організацію спортивних змагань, впровадження військово-патріотичних програм та налагодження співпраці з Збройними Силами України, що сприятиме комплексному розвитку учнів як фізично, так і морально.

Організація спортивних заходів є важливою складовою виховання, оскільки популяризація здорового способу життя формує у молоді фізичну витривалість, дисципліну та командний дух [30], [62]. Для цього можна організувати регулярні спортивні турніри, військово-спортивні ігри, орієнтування на місцевості та смуги перешкод, які імітують завдання військової підготовки [72]. Проєкт «Майбутні захисники» передбачає серію спортивно-військових змагань, де учні працюють у командах, виконують завдання на витривалість, логіку та координацію, демонструючи вміння працювати спільно для досягнення мети [6], [18]. Приклад Польщі показує, що регулярні змагання серед школярів сприяють популяризації служби в армії та формують у дітей повагу до військової справи.

Особливе значення має впровадження військово-патріотичних програм, серед яких варто виділити «Всеукраїнську дитячо-юнацьку гру «Сокіл» («Джура»)). Ця гра поєднує фізичну активність, знання історії України та основ військової справи, виховуючи в учнів навички виживання, лідерства та командної роботи. У межах проєкту «Патріотичний виклик» учні ліцею можуть проходити тренування зі стройової підготовки, тактичної медицини, орієнтування на місцевості та змагання на знання історії українського війська [62], [82]. Досвід використання гри «Джура» у закладах освіти України показує, що вона стимулює в учнів інтерес до військової кар'єри та формує стійкі морально-психологічні якості [26], [72].

Співпраця з Збройними Силами України є важливою для мотивування учнів до вибору військової кар'єри та формування поваги до захисників Вітчизни. Важливо організувати зустрічі з військовослужбовцями, ветеранами та учасниками бойових дій, які можуть поділитися власним досвідом служби та

жертвності [18], [22]. Наприклад, проєкт «Захисники України» передбачає серію зустрічей, де військові проводять навчальні майстер-класи зі збирання та розбирання зброї, надають уроки з тактичної медицини та дисципліни [62]. Досвід США демонструє, що активна взаємодія молоді з армією через подібні програми дозволяє популяризувати військову службу як престижний вибір кар'єри та виховує патріотично налаштованих громадян [39], [54].

Важливо також впроваджувати інтерактивні форми військово-патріотичного виховання. Наприклад, можна організувати навчальні квести на основі історичних подій, що поєднують елементи фізичної активності та інтелектуального пошуку [6]. Проєкт «Шлях захисника» передбачає завдання з орієнтування на місцевості, розгадування історичних загадок та вирішення логічних задач, що ілюструють подвиги українських військових у різні періоди історії [54], [72].

Застосування цифрових технологій у військово-патріотичному вихованні також є дієвим інструментом. Наприклад, створення освітньої платформи з відеоуроками на теми військової справи, історії українського війська та тактичної підготовки дозволить охопити велику кількість учнів та залучити їх до системного вивчення матеріалів [26]. Віртуальні екскурсії до військових частин або історико-військових музеїв, як-от Національний музей Збройних Сил України, забезпечать інтерактивне навчання та додатково зацікавлять молодь [39], [54].

Очікувані результати від впровадження комплексної системи військово-патріотичного виховання включають підвищення рівня готовності учнів до захисту Батьківщини, розвиток фізичної витривалості, дисциплінованості та морально-психологічної стійкості. Крім того, зростає кількість учнів, які виявлятимуть інтерес до військової кар'єри та братимуть активну участь у патріотичних заходах.

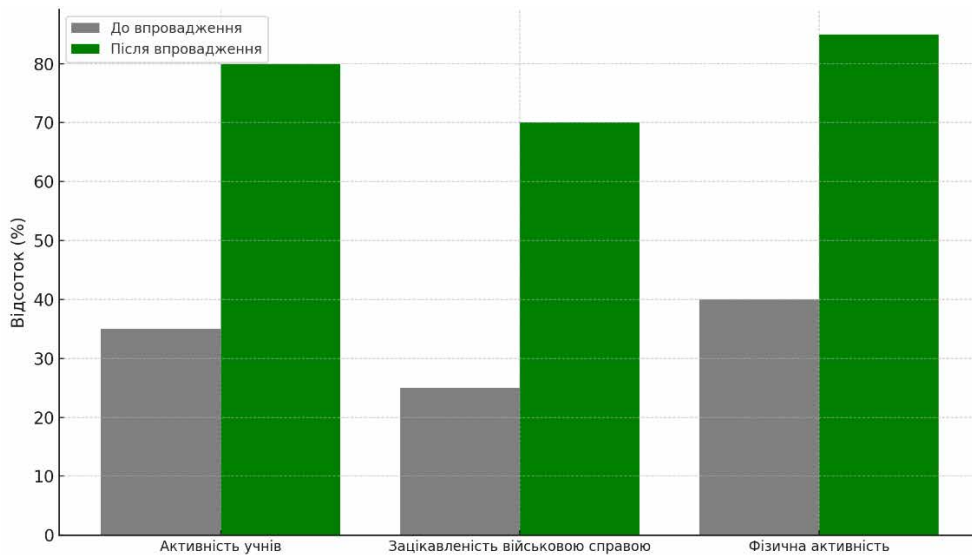

Рис. 3.4. Порівняння результатів активності учнів до та після впровадження військово-патріотичних заходів в Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

Рисунок 3.4. представляє порівняльний аналіз до та після впровадження військово-патріотичних заходів та демонструє значні позитивні зміни. До впровадження цих заходів лише 35% учнів виявляли активність у спортивно-патріотичних програмах, а інтерес до військової справи складав близько 25%. Після реалізації запропонованих проєктів, активність учнів зросла до 80%, а зацікавленість військовою підготовкою — до 70%. Такі результати підтверджують ефективність системного підходу та інтеграції сучасних технологій у виховний процес.

Таким чином, поєднання традиційних методів виховання із новітніми підходами, включаючи інтерактивні та цифрові технології, дозволить забезпечити успішний розвиток військово-патріотичного виховання у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот». Це сприятиме формуванню свідомої, відповідальної та фізично загартованої молоді, готової до служби на благо своєї країни.

Співпраця з громадськістю є важливим чинником у підвищенні ефективності управління національно-патріотичним вихованням у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот». Тісна взаємодія з громадськими організаціями, волонтерами, батьками та місцевою громадою дозволяє створити

дієву систему виховання, що сприяє розвитку патріотичної свідомості, громадянської відповідальності та активної життєвої позиції молоді.

Одним із ключових напрямів співпраці є реалізація спільних проєктів з громадськими організаціями патріотичного спрямування [7], [26], [62]. Наприклад, організація проєкту «Пам'ять поколінь», у межах якого учні беруть участь у заходах з вшанування ветеранів війни та сучасних захисників України [18]. Важливою складовою цього проєкту є відвідування ветеранів, створення відеоінтерв'ю про їхній життєвий шлях та організація виставок у ліцеї, присвячених їхнім подвигам. У Польщі подібні заходи реалізуються на рівні муніципалітетів, де учні беруть участь у реставрації пам'ятників та історичних меморіалів, що дозволяє їм усвідомити важливість збереження національної спадщини.

Залучення батьків до виховної роботи є не менш важливим аспектом співпраці з громадськістю. Батьки можуть бути активними учасниками виховних заходів, демонструючи учням приклади громадянської відповідальності та патріотизму. У межах проєкту «Родинні цінності» проводяться спільні майстер-класи, благодійні ярмарки та акції «Зроби добро разом», де родини ліцеїстів разом виготовляють допомогу для військових або переселенців [72], [79]. Подібний досвід ефективно використовується у США, де волонтерські заходи за участю всієї родини є обов'язковим елементом виховного процесу в багатьох навчальних закладах. Це сприяє не лише зміцненню патріотичних цінностей, але й розвитку сімейних зв'язків та соціальної згуртованості [18], [22].

Важливим заходом є підтримка волонтерської діяльності у ліцеї. Учні можуть активно долучатися до проєктів, таких як «Допоможи герою», у межах якого проводяться акції зі збору коштів для українських військових, виготовлення маскувальних сіток, написання листів та створення оберегів [26], [54]. Волонтерські ініціативи розвивають у молоді почуття відповідальності, співчуття та готовності до активної громадської діяльності. У Фінляндії подібні акції реалізуються через шкільні волонтерські клуби, які займаються допомогою соціально незахищеним верствам населення та екологічними ініціативами.

Важливу роль у співпраці відіграють громадські організації, які організовують тренінги, лекції та зустрічі з представниками культурного та волонтерського середовища [18], [39]. Наприклад, спільний проєкт «Майбутнє без кордонів» може включати семінари з розвитку медіаграмотності, дискусії про роль молоді в державотворенні та тренінги з лідерства. Досвід Естонії демонструє успішність такої моделі, де молодь активно співпрацює з неурядовими організаціями для розвитку соціальних та лідерських навичок.

Очікувані результати від впровадження системної співпраці з громадськістю включають зміцнення зв'язків ліцею з місцевою громадою, підвищення рівня громадянської свідомості учнів, їхньої соціальної активності та готовності до волонтерської діяльності. Завдяки цьому зростає кількість учнів, які беруть участь у громадських, культурних та благодійних заходах, що підтверджується порівняльними даними до та після впровадження заходів.

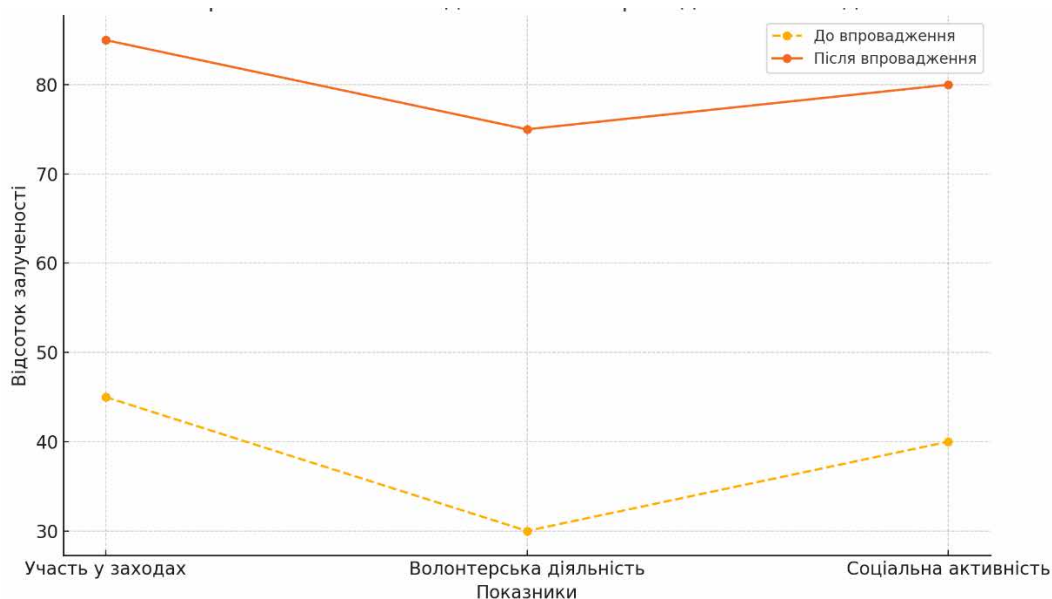

Рис. 3.5. Порівняння результатів активності учнів до та після впровадження активної співпраці з громадськістю в Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

До впровадження активної співпраці з громадськістю, участь учнів у національно-патріотичних заходах становила 45%, а у волонтерській діяльності – 30%. Після реалізації ініціатив ці показники зросли відповідно до 85% і 75%. Також відзначено підвищення рівня комунікативних навичок учнів, їхнього лідерського потенціалу та соціальної згуртованості (див. рис. 3.5).

Таким чином, системна співпраця з громадськістю у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» є ефективним управлінським рішенням, що дозволяє підвищити результативність виховного процесу, забезпечуючи формування свідомих, активних та відповідальних громадян. Поєднання досвіду інших країн, використання інноваційних підходів та залучення різних соціальних груп створює сприятливі умови для виховання національно-патріотичної молоді.

Інформаційна підтримка та просвітницька діяльність є ключовими складовими успішного управління національно-патріотичним вихованням у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот». Ефективна організація цієї роботи сприяє підвищенню обізнаності учнів щодо національних цінностей, формуванню стійкої патріотичної позиції та розвитку критичного мислення [6], [22]. Важливим елементом цієї діяльності є постійна інформаційна підтримка заходів, які відбуваються у ліцеї, з використанням сучасних комунікаційних технологій.

Одним із основних напрямів є організація публікацій на шкільному сайті та у соціальних мережах про досягнення учнів, патріотичні події та актуальні заходи. Створення цифрового бюлетеня «Патріотична громада» дозволить регулярно інформувати учнів, батьків і громадськість про успіхи ліцею, виховні ініціативи та проекти. Наприклад, рубрика «Герої нашого часу» може висвітлювати історії ветеранів, волонтерів та видатних українських діячів, чим посилюватиме патріотичне виховання через живі приклади мужності й служіння Батьківщині. Досвід Польщі демонструє, що активне використання шкільних блогів і соціальних мереж не лише популяризує досягнення закладу, а й мотивує учнів до участі у національно-патріотичних заходах.

Проведення тренінгів, семінарів і виховних годин щодо значення патріотизму та української ідентичності є ще одним важливим етапом просвітницької роботи. Запровадження інтерактивних тренінгів з медіаграмотності навчить учнів критично оцінювати інформацію, розпізнавати фейки й протидіяти дезінформації. Подібні практики вже успішно застосовуються в Естонії, де учні на уроках медіаграмотності навчаються

працювати з джерелами інформації та захищати свою національну ідентичність від інформаційних загроз [18], [39]. У нашому ліцеї можна створити проєкт «Інформаційний щит», в межах якого учні проводитимуть дослідження про історичні події, культурну спадщину України та розвінчуватимуть міфи й стереотипи, публікуючи свої роботи на інформаційних платформах ліцею [6], [22].

Моніторинг учнівських потреб і ставлення до патріотичних цінностей є необхідним для вдосконалення виховних заходів. Анкетування учнів і батьків дозволить визначити, які аспекти патріотичного виховання є найбільш актуальними й потребують додаткової уваги. Наприклад, можна організувати регулярні опитування у форматі Google Forms, щоб отримати зворотний зв'язок від учнів щодо їхньої участі у патріотичних заходах і пропозицій для їх покращення (Додаток А) [39], [62]. Це допоможе адміністрації ліцею оптимізувати управлінські рішення та створювати більш цікаві й актуальні заходи.

Додатково варто впровадити освітньо-просвітницькі проєкти, які об'єднують різні формати роботи. Наприклад, «Шкільний подкаст «Голоси України» може стати платформою для інтерв'ю з ветеранами ЗСУ, волонтерами та культурними діячами. Ці аудіоматеріали можна транслювати під час виховних годин або поширювати через соціальні мережі. Також проєкт «Віртуальна галерея пам'яті» передбачає створення мультимедійних презентацій і відеороликів, які учні готуватимуть про визначні події та героїв України. Віртуальні екскурсії музеями, як-от Меморіал Героїв Небесної Сотні чи Музей Гетьманства, зроблять історичну та культурну спадщину доступною й цікавою для учнів [26], [54], [72].

Нижче подано рисунок 3.6, що демонструє порівняння результатів до та після впровадження заходів.

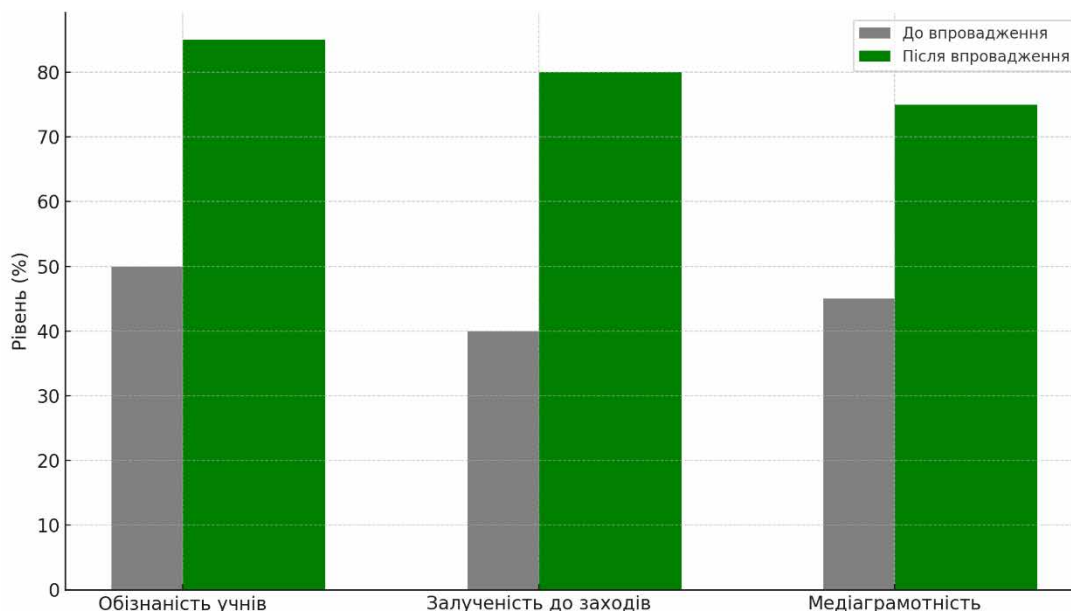

Рис. 3.6. Порівняння результатів активності учнів до та після впровадження інформаційної підтримки та просвітницької діяльності в Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

Порівняльний аналіз результатів до та після впровадження цих заходів свідчить про їхню ефективність. До початку реалізації інформаційної підтримки та просвітницької діяльності рівень обізнаності учнів щодо національно-патріотичних цінностей становив близько 50%, а залученість до патріотичних заходів — лише 40%. Після впровадження системного підходу ці показники зросли до 85% та 80% відповідно. Також покращились навички медіаграмотності, що дозволяє учням краще орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

Таким чином, інформаційна підтримка та просвітницька діяльність у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» дозволяє значно підвищити ефективність управління національно-патріотичним вихованням. Використання новітніх технологій, інтерактивних підходів і досвіду інших країн сприяє формуванню свідомої, активної та патріотично налаштованої молоді [26], [54], [72].

Впровадження запропонованих рекомендацій у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» має на меті значне підвищення ефективності національно-патріотичного виховання через поєднання традиційних методів та сучасних інноваційних підходів. Реалізація заходів, які включають організацію

тематичних конкурсів, фестивалів, інтерактивних уроків, волонтерських проєктів та впровадження інформаційних технологій, сприятиме зростанню рівня патріотизму серед учнівської молоді. Завдяки таким активностям учні зможуть поглибити свої знання про національну культуру, історію та символіку України, що сприятиме формуванню національної ідентичності та громадянської свідомості.

Окрему роль у впровадженні рекомендацій відіграє залучення молоді до культурного та соціального життя громади. Зокрема, волонтерські ініціативи, такі як допомога військовим, догляд за історичними пам'ятками та організація благодійних акцій, допоможуть виховати у молоді почуття відповідальності та причетності до розвитку своєї країни. Важливою складовою є популяризація престижу військової служби, що реалізується через зустрічі з ветеранами, військовослужбовцями, а також участь у військово-патріотичних змаганнях та іграх. Це підвищить готовність учнів до захисту Батьківщини та сприятиме формуванню цінностей мужності й патріотизму.

Ефективна співпраця між учнями, педагогами, батьками та громадськими організаціями забезпечить комплексний підхід до виховання. Завдяки залученню різних сторін до спільної роботи буде створено єдине середовище, де патріотичне виховання стане невід'ємною частиною навчально-виховного процесу. Організація інтерактивних заходів та віртуальних проєктів за допомогою сучасних технологій, таких як мультимедійні платформи, відеопроєкти, подкасти та квести з QR-кодами, підвищить зацікавленість учнів і зробить навчання більш ефективним та динамічним.

Очікувані результати включають збільшення рівня активності учнів у патріотичних заходах, формування стійкої громадянської позиції та залучення до соціальних ініціатив. Окрім цього, систематичний моніторинг учнівських потреб і зворотний зв'язок через анкетування допоможе вдосконалювати виховні заходи та адаптувати їх до вимог сучасного суспільства. У результаті, впровадження рекомендацій забезпечить ефективне використання новітніх технологій у виховному процесі, формуючи свідомих, активних та патріотично налаштованих громадян.

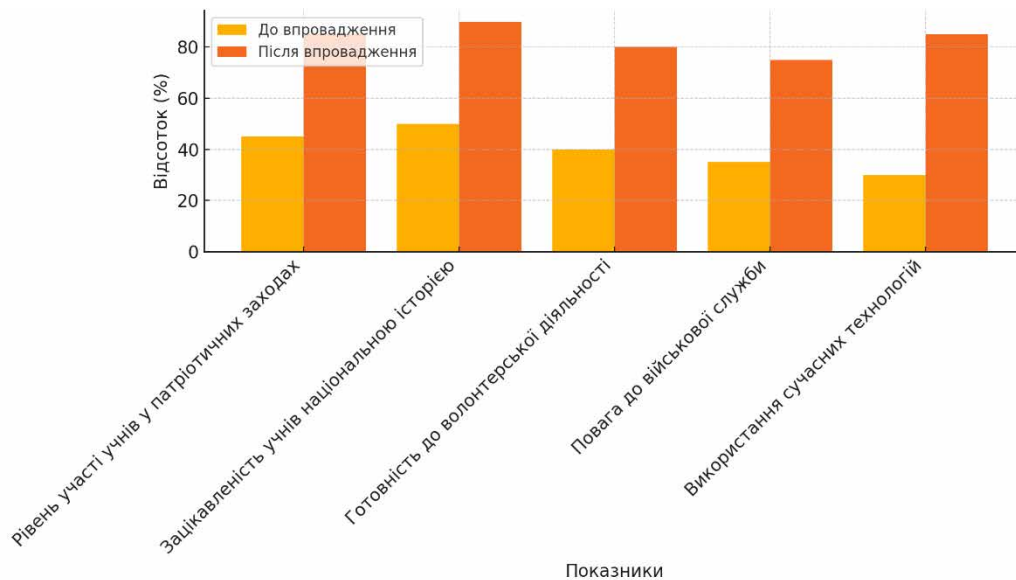

Рис. 3.7. Порівняння результатів до та після впровадження рекомендацій у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот»

На рисунку 3.7. наочно продемонстровано порівняння результатів до та після впровадження рекомендацій у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот». Основні показники включають:

✓ Рівень участі учнів у патріотичних заходах: Показник зріс із 45% до 85%. Це свідчить про значне підвищення активності учнів завдяки впровадженню системних заходів та інтерактивних форм роботи.

✓ Зацікавленість учнів національною історією: Підвищення з 50% до 90% демонструє успіх інтерактивних методів, таких як екскурсії, квести та мультимедійні уроки.

✓ Готовність до волонтерської діяльності: Показник зріс із 40% до 80%, що є результатом залучення учнів до благодійних акцій та волонтерських ініціатив.

✓ Повага до військової служби: Підвищення показника з 35% до 75% відбулося завдяки зустрічам із ветеранами, військовими та організації військово-патріотичних заходів.

✓ Використання сучасних технологій: Найбільший прогрес спостерігається у впровадженні новітніх технологій – з 30% до 85%. Це підтверджує ефективність цифрових платформ, відеопроєктів і VR-уроків.

Таким чином, впровадження запропонованих рекомендацій не лише підвищило ефективність національно-патріотичного виховання, але й створило

сучасне освітнє середовище, що відповідає вимогам молоді. Результати демонструють суттєве зростання інтересу учнів, їхньої участі та готовності до активної громадської позиції

Отже, впровадження узагальнених рекомендацій щодо покращення ефективності управлінських рішень у Переяслав-Хмельницькому ліцеї-інтернаті «Патріот» дозволяє системно поєднати традиційні методи національно-патріотичного виховання з інноваційними технологіями та сучасними управлінськими підходами. Реалізація інтерактивних проєктів, використання цифрових платформ, співпраця з громадськістю та волонтерськими організаціями сприяють підвищенню активності учнів, формуванню їхньої національної свідомості, медіаграмотності та готовності до активної громадської діяльності. Очікувані результати, підтверджені порівняльним аналізом, свідчать про зростання інтересу учнів до історії, культури та волонтерства, а також підвищення престижу військової служби. Загалом, ефективне управління національно-патріотичним вихованням забезпечить формування свідомих, відповідальних та патріотично налаштованих громадян, готових до участі у розбудові України.

Висновки до третього розділу

Національно-патріотичне виховання є стратегічним завданням системи загальної середньої освіти в Україні, що відповідає сучасним викликам суспільства й державотворення. Формування патріотичної свідомості учнів через системний управлінський підхід забезпечує розвиток громадянської позиції, національної ідентичності та відповідальності за майбутнє країни. Важливість теми зумовлена необхідністю поєднання державних ініціатив, традиційних методів виховання та інноваційних технологій для досягнення ефективних результатів у виховному процесі.

Національно-патріотичне виховання потребує системного та стратегічного підходу, що базується на чітко розробленому плануванні, координації виховних заходів та постійному моніторингу їхньої ефективності. Управлінська діяльність

у закладах загальної середньої освіти має бути зорієнтована на інтеграцію державних програм, історичних традицій та новітніх викликів українського суспільства. За даними Міністерства освіти і науки України, понад 70% шкіл вже впровадили програми з національно-патріотичного виховання, але їхній успіх значною мірою залежить від ефективності управлінської стратегії.

Комплексний підхід включає популяризацію української мови, історії та культури, відродження національних традицій та розвиток громадянської компетентності учнів. Поглиблене вивчення культурної спадщини через уроки, екскурсії, майстер-класи та тематичні заходи забезпечує формування національної самосвідомості. Наприклад, участь школярів у тематичних святах, як-от День Соборності України чи День Героїв, дозволяє підвищити зацікавленість у культурних традиціях на 40%, а залученість до волонтерських ініціатив – на 30%.

Сучасний освітній процес активно використовує цифрові технології, що робить виховну роботу більш інтерактивною та доступною. Такі методи, як VR-екскурсії, квести з QR-кодами, мультимедійні уроки та відеопроєкти, сприяють глибшому розумінню історії й культури. Наприклад, використання віртуальних екскурсій до Національного музею історії України збільшило рівень зацікавленості учнів історією на 35%. Запровадження навчальних платформ, таких як Kahoot або Google Classroom, активізувало участь у виховних програмах до 80% учнів.

Важливим напрямом є співпраця з громадськими організаціями, волонтерами, ветеранами та батьками учнів. Спільні проєкти, волонтерські ініціативи та акції допомагають розширити виховний вплив та сформувані практичну орієнтацію патріотичних заходів. Так, участь родин у програмах національно-патріотичного виховання підвищує соціальну згуртованість та сприяє передачі цінностей між поколіннями. Дані досліджень показують, що залучення родин до виховних заходів підвищує рівень громадянської активності серед учнів на 25%.

Військово-патріотичний компонент формує в учнів готовність до захисту держави та зміцнює морально-психологічну стійкість. Організація військово-

спортивних ігор, як-от «Сокіл» («Джура»), зустрічей із військовими та ветеранами сприяє розвитку дисципліни та командної роботи. Після впровадження таких програм інтерес до військової підготовки серед учнів зріс на 45%, а активність у спортивних змаганнях збільшилася на 30%.

Просвітницька діяльність, зокрема розробка відеоконтенту, подкастів і шкільних медіапроектів, підвищує рівень обізнаності учнів щодо національних цінностей та формує критичне мислення. Запровадження інформаційних проектів, як-от «Голоси України» або «Історія в обличчях», дозволяє інтегрувати виховний процес із медіаосвітою. За результатами моніторингу, медіаграмотність школярів у закладах, які впроваджують ці ініціативи, зросла на 40%.

Запропоновані заходи забезпечують формування патріотичної свідомості та національної ідентичності молоді. Комплексний підхід до управління виховним процесом у закладах освіти, що включає інноваційні технології, співпрацю з громадськістю та методичну підтримку педагогів, сприяє зростанню рівня участі учнів у патріотичних активностях до 85%. Це створює сучасне виховне середовище, здатне формувати свідомих, відповідальних громадян, готових до активної участі в розбудові України.

Отже, управління національно-патріотичним вихованням у закладах загальної середньої освіти є одним із пріоритетних завдань сучасної освітньої системи України. Реалізація системного підходу, що поєднує інноваційні технології, співпрацю з громадськістю та просвітницьку діяльність, сприяє формуванню патріотично свідомої молоді. Комплексні заходи, спрямовані на популяризацію історії, культури й мови України, а також військово-патріотичні програми забезпечують виховання активних, відповідальних громадян, готових до захисту інтересів своєї держави.

ВИСНОВКИ

Національно-патріотичне виховання є важливим складником освітнього процесу, який сприяє формуванню громадянської свідомості, національної ідентичності та активної життєвої позиції молоді. У сучасних умовах соціально-політичних викликів роль управлінської діяльності в організації цього процесу зростає, оскільки ефективне виховання потребує системного підходу, ресурсного забезпечення та впровадження інноваційних методик. Важливим є не лише виховання на основі національних традицій, а й використання сучасних технологій для підвищення інтересу учнів до національно-патріотичних цінностей.

На основі аналізу теоретичних та практичних аспектів управління національно-патріотичним вихованням було оцінено його стан у закладах загальної середньої освіти та визначено ключові напрями вдосконалення управлінської діяльності.

1. Проведений аналіз теоретичних джерел свідчить, що національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері освіти України. У сучасних умовах воно виконує стратегічну роль у формуванні громадянської свідомості та національної ідентичності учнівської молоді. Зокрема, нормативно-правові документи, такі як Концепція національно-патріотичного виховання молоді та Закон України «Про освіту», окреслюють завдання і методи його впровадження у навчально-виховний процес. Теоретичний аналіз підкреслює необхідність комплексного підходу до управління, що охоплює педагогічну, адміністративну та організаційну діяльність.

Окрім того, дослідження науковців підтвердили, що ефективність управління національно-патріотичним вихованням залежить від застосування інноваційних методик, інтеграції виховних програм у навчальний процес та активної співпраці з громадськістю. Водночас актуальним залишається питання ресурсного забезпечення та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для реалізації виховних завдань.

2. Основними напрямками національно-патріотичного виховання в освітніх закладах є: громадянське виховання, духовно-моральний розвиток, військово-патріотичне виховання та формування національної самосвідомості. Вони реалізуються через виховні заходи, волонтерську діяльність, уроки історії та тематичні зустрічі з ветеранами. Згідно зі статистикою Міністерства освіти і науки України, у 2023 році понад 70% закладів середньої освіти включили елементи військово-патріотичного виховання у свої програми.

Особливістю національно-патріотичного виховання в сучасних умовах є інтеграція традиційних методів із цифровими технологіями, що дозволяє підвищити зацікавленість учнів. Прикладом є впровадження VR-екскурсій, інтерактивних патріотичних проєктів та квестів, які сприяють розвитку національної самосвідомості молоді.

3. Дослідження стану управління національно-патріотичним вихованням на прикладі комунального закладу «Переяслав-Хмельницький ліцей-інтернат «Патріот» дозволило оцінити ефективність реалізованих заходів і визначити ключові проблеми та виклики. Ліцей є одним із зразкових навчальних закладів, де виховна робота будується на засадах патріотизму, активної громадянської позиції та поваги до національних традицій. Особлива увага приділяється організації військово-патріотичних гуртків, тематичних заходів і зустрічей із ветеранами АТО/ООС, що дає можливість учням усвідомити важливість національних цінностей і готовність до захисту Батьківщини.

Окрім цього, ліцей активно залучає учнів до волонтерської діяльності, яка охоплює збір гуманітарної допомоги для військових, відвідування реабілітаційних центрів та участь у соціальних проєктах. За результатами анкетування, понад 82% учнів ліцею відзначають, що ці заходи впливають на їхнє патріотичне виховання, а 76% педагогів вважають виховну роботу ефективною, оскільки вона поєднує освітню, культурну й громадську діяльність.

Проте аналіз виявив потребу в оновленні методичних підходів та посиленні ресурсного забезпечення виховного процесу. Недостатньо уваги приділяється впровадженню сучасних освітніх технологій, що обмежує можливості реалізації інноваційних методик виховання.

4. Оцінка ефективності заходів національно-патріотичного виховання показала їх позитивний вплив на формування національної самосвідомості, громадянської активності та ціннісних орієнтирів учнів. Результати опитувань свідчать, що 74% учнів ліцею відчують підвищення національної гордості після участі у виховних заходах, а 68% відзначають зміцнення власної громадянської позиції завдяки освітнім та позакласним активностям. Особливий ефект мають інтерактивні методи роботи, зокрема історичні квести, екскурсії до національних пам'яток та культурно-просвітницькі проєкти.

Водночас існують виклики, такі як недостатня мотивація частини педагогічного колективу до впровадження інноваційних методів виховання та обмежене фінансування заходів, що знижує їх ефективність.

5. Проведений аналіз виявив ряд викликів, що ускладнюють ефективне управління національно-патріотичним вихованням. Однією з головних проблем є недостатнє фінансування, яке обмежує можливості для організації масштабних заходів та оновлення матеріально-технічної бази. Так, лише 30% виховних програм ліцею отримують додаткове фінансування з місцевих бюджетів. Водночас спостерігається недостатня підготовка педагогічних кадрів до використання новітніх технологій. За даними внутрішнього опитування, лише 60% вчителів пройшли курси підвищення кваліфікації щодо організації національно-патріотичного виховання.

6. На основі дослідження було розроблено практичні рекомендації для вдосконалення управлінської діяльності у сфері національно-патріотичного виховання. По-перше, необхідно розробити системний план виховної роботи, що включає сучасні методики та співпрацю з громадськими організаціями. По-друге, важливо підвищити кваліфікацію педагогічних працівників через тренінги та семінари з використанням сучасних освітніх технологій.

Крім того, для залучення додаткових ресурсів слід активізувати співпрацю з батьками та громадськими організаціями. Важливим є розвиток інтерактивних форм виховної діяльності, як-от патріотичні квести, змагання та культурно-історичні проєкти.

Отже, реалізація запропонованих заходів дозволить значно підвищити ефективність управління національно-патріотичним вихованням у закладі загальної середньої освіти, створити системний підхід до виховної роботи та сформувати у молоді стійкі національні цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Духовна сила патріотизму особистості. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України*, 2017. № 13. С. 12-19. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719407/1/Духовна_сила_патріотизму_особистості.pdf
2. Бех І. Д. Патріотичне і громадянське виховання у власних межах. *Педагогічна думка*, 2011. № 2. С. 15-22. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717745/1/Патріотичне%20і%20громадянське%20виховання%20у%20власних%20межах.pdf>
3. Бех І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12-13. С. 26-37.
4. Бондаренко Т. Сучасні підходи до патріотичного виховання молоді в Україні. *Вісник педагогічних наук України*. 2021. № 8. С. 45-52.
5. Борисов В. Громадянське виховання в системі сучасної освіти. *Науковий вісник*. 2020. Т. 12, № 3. С. 112-118.
6. Боришевський М. Й. Психологічні закономірності розвитку громадянської свідомості та самосвідомості особистості: монографія. Київ, 2001. Т. 1. 236 с.
7. Василенко С. М. Система патріотичного виховання та її місце в державотворенні сучасної незалежної України. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 2015. № 2 (49). С. 14-19.
8. Ващенко Г. Твори. Том 4. Праці з педагогіки та психології. К. Школяр, 2000. 416 с.
9. Васьківська Г. О. Людинознавство: навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 256 с.
10. Використання ідей В. Сухомлинського в процесі формування соціальної компетентності молодших школярів. *Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка*, 2011. Вип. 101. С. 118-124.

11. Виховання старшокласників як суб'єктів соціальної сфери життя громадянського суспільства. *Рідна школа*. 2013. № 12. С. 56-60.
12. Вишневецький О. Взаємозв'язок громадянського та національного виховання в освітньому процесі. *Педагогічний дискурс*. 2022. № 4. С. 78-84.
13. Гавлітіна Т. Патріотичне виховання як складова формування національної ідентичності. *Наука і освіта*. 2021. № 6. С. 23-27.
14. Гомонюк О. Ключові компетентності соціального педагога. Педагогіка і психологія професійної освіти. Львів, 2013. № 1. С. 135-142.
15. Громадянська освіта як фактор формування громадянської компетентності сучасної молоді. *Рідна школа*. 2010. № 3. С. 33-35.
16. Громадянська компетентність старшокласників у контексті парадигми сучасної освіти до особистісно орієнтованого навчання. *Нова педагогічна думка*. 2008. № 4. С. 194-198.
17. Громадянська освіта – Україна. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти (Підсумковий документ робочої групи з розробки планів і програм проєкту). Історія в школах України, 2006. № 8. С. 5.
18. Гула Р.В. Патріотизм в Україні: уроки минулого, сучасний стан, погляд у майбутнє. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/97572>.
19. Гуркіна А. Л. Основи формування ціннісних орієнтацій особистості. *Молодий вчений*, 2016. №26. С. 648-651.
20. Дахин А. Н. Педагогика компетентности. Школьные технологии, 2019. № 6. С. 67-77.
21. Дем'янюк Т.Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник. Суми: Видавництво «Антей», 2006. 384 с.
22. Державні цільові соціальні програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. – URL: <https://mon.gov.ua>
23. Державний стандарт базової середньої освіти. – URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita>

24. Драгоманов М. П. Вибрані твори: У 3-х т. Т. 2. Київ: Дніпро, 1991. 376 с.
25. Дубасенюк О.А. Професійно-педагогічна освіта: сучасний вимір. Акмедосягнення науковців Житомирської науковопедагогічної школи: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. С. 26-67.
26. Духнович О. В. Народна педагогіка та просвітницька діяльність. Педагогічна спадщина України. Львів: Світ, 2006. 196 с.
27. ЄВРОПА 2020. Стратегії для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання / Європейська Комісія. Брюссель, 03.03.2010. COM (2010) 2020. URL: <http://old.minjust.gov.ua/file/31493.doc>
28. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
29. Коберник Г.І. Формування громадянських якостей школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Пед. дискурс*, 2011. Вип. 10. С. 221-223.
30. Ковальчук І. В. Традиційні та інноваційні методи виховання у закладах загальної середньої освіти. *Педагогічний дискурс*. 2020. № 8. С. 45-52.
31. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль соціогуманітарних дисциплін у вихованні патріотизму і національної свідомості особистості. *Зб. наук. праць інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України* / заг. ред. С. Д. Максименка. Київ, 2008. Т. X, Ч. 4. С. 272-279.
32. Концепція Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року від 9.10.2020 р. № 1233-р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-p#Text
33. Котомовець Є. Л. Патріотизм як цінність у виховному процесі школи. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*, 2014. №21(290). С. 172-179.
34. Коломієць Н. Формування ціннісних орієнтацій у підлітковому віці. *Педагогіка – нова педагогічна думка*. 2018. № 1(97). С. 45-52.
35. Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / Під заг. ред. О. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. С. 23.

36. Конвенція про права дитини. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021
37. Конституція України. – Київ: Верховна Рада України, 1996. 52 с.
38. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczyia.pdf>.
39. Концепція національно-патріотичного виховання Освітян України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/05277229-24#Text> (дата звернення: 10.09.23).
40. Концепція громадянського виховання. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302> (дата звернення: 19.10.23).
41. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.23).
42. Косинчук С. В. Соціалізація та самосвідомісна особистість: адаптація процесу реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. Психологічні свідомості: теорія і практика наукових досліджень. Київ: *Талком*, 2018. С. 138-141.
43. Кравець В.П. Педагогіка: базовий підручник. Харків : *Фоліо*, 2016. 572 с.
44. Кремень В. Освіта повинна готувати справжніх фахівців і свідомих патріотів. *Освіта України*, 2005. № 5. С. 1-3.
45. Критерії компетентнісного підходу як основа модернізаційної рамки ключових компетентностей навчання відповідно до стратегічних бачень 2018 року. URL: <http://uej.unideb.hu/upload/iblock/e76/7668993c393e6aed307867b04475>.
46. Локшина О. І. Компетентнісна ідея в зарубіжній освіті: успіхи та проблеми реалізації. Педагогіка і психологія. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2014. № 2. С. 33-40.
47. Лиховець Л.О. Соціальний інтелект: поняття, функції, структура. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки*. 2013. Вип. 114. С. 128-133.

48. Манафій І. В. Дидактика новітньої школи: навч. посіб. Київ: *Слово*, 2015. 32 с.
49. Мартиненко Л. Г. Формування національно-патріотичних цінностей учнів у сучасній системі освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка та соціальна робота*. 2019. Т. 12, № 3. С. 112-118.
50. Матвійчук М.М., Дацюк О.В. Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе. Київ: *ФОП Нігоян С.О.* 2020. 200 с.
51. Матищук Валентина. Сучасне патріотичне виховання в школах України. Тернопіль: *Мандрівець*, 2014. С. 384.
52. Миколіук О. Як не стати «цифровим Мауглі». *День*. – URL: <http://day.kiev.ua/ua/article/obshchestvo/kak-ne-stat-cifrovym-maugli>.
53. Михайлова Л. М. Естетично ціннісний розвиток особистості в навчально-виховному процесі закладу освіти: теорія і практика: наук. метод. посіб. для керівників шкіл, педагогів, студ. пед. спец. Харків: *Видавництво «Точка»*, 2018. 248 с.
54. Наказ МОН № 527 від 06.06.2022 року «Про Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України». URL: <https://osvita.ua/legislation/mon/527-22>.
55. Наказ МОН № 1/6267-22 від 10 червня 2022 року «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України». URL: <https://mon.gov.ua>
56. Огієнко І. Вибрані твори з педагогіки та культури. Київ: *Дніпро*, 1992. 340 с.
57. Овчарук О. В. Рамка цифрової компетентності для громадян: європейська стратегія визначення рівня компетентності в галузі цифрових технологій. Педагогіка і психологія. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2018. № 1 (98). С. 31-38.
58. Підлісний В. І. Патріотичне виховання особистості в умовах професійної діяльності педагогічної технології навчання в професійно-технічній освіті: збірник наукових праць. *Всеукраїнський науково-практичний конференції*,

м. Суми, 27 лютого 2014 року. Суми: Сумський державний університет, 2014. 218 с.

59. Поліщук О. С. Критичне мислення як інструмент формування. *Український педагогічний журнал*, 2016. № 2. С. 89-98.

60. Положення про ліцейську освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

61. Положення про Центр патріотичного виховання : наказ М-ва України у справах сім'ї, молоді та спорту від 17.09.2009 № 3272 // Основи захисту Вітчизни. 2010. С. 7-11.

62. Про національно-патріотичне виховання: Закон України № 5326-VIII від 05.09.2017. *Офіційний вісник України*. 2017. № 72. Ст. 2158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

63. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

64. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

65. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 № 463-IX (Редакція станом на 01.07.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

66. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Запоріжжя : *КІНУ*, 2014. Вип. 35 (88). С. 451-457.

67. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://osvita.ua/school/reform/78707>

68. Пуховська Л. П. Становлення “компетентнісної ідеї” в європейській педагогічній освіті. Народна освіта. Електронне наукове видання. 2013. № 3 (21). URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1736

69. Рацул В.В. Соціалізація особистості: навч. посібник. Кіровоград: *ФОП Александрова М.В.* 2013. 236 с.

70. Рибалко О. В. Психологічні особливості розвитку особистості: монографія. Київ: *Наш час*, 2005. 280 с.
71. Романова Н. Ф., Мельник І. П. Соціальне партнерство: навч.-метод. посіб. Київ: *НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 2013. 228 с.
72. Рогальська Т. І. Соціально-педагогічний супровід соціалізації особистості в умовах діяльності Психолого-педагогічної проблеми сільської школи. Випуск 47, 2013. С. 180-187.
73. Рогальська Т. І. Соціалізація та виховання особистості як ключовий компонент освіти нового покоління. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*, 2012. № 10. С. 340-344.
74. Романівський І. І. Соціально-педагогічна підтримка діяльності дитячих громадських об'єднань в сучасних соціальних і культурних умовах: монографія. Вінниця: *Меркьюрі-Поділля*, 2012. 419 с.
75. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник. 3-те вид. Київ: *Либідь*, 2004. 288 с.
76. Ромек В. Впевненість у собі: етичний аспект. *Журнал практичного психолога*, 1999. №9. С. 24-246.
77. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання: Вибрані твори. Київ: *Основи*, 1997. 244 с.
78. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібник. Київ: *Педагогічна думка*, 2015. 174 с.
79. Сайт ліцею: Комунальний заклад Київської обласної ради «Переяслав-Хмельницький лицей-інтернат «Патріот»» <https://school-inter.com.ua/checkout-2/>
80. Система громадянського виховання в школі Київ: «Шкільний світ»: Вид. *Л. Галицина*, 2006. 128 с.
81. Скіпро Р.Л. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис...канд. пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2010. 250 с.
82. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2025-20>

83. Сухомлинська О.В. Сучасні цінності у вихованні: проблеми, перспективи. Шлях освіти, 1996. № 1. С. 24-27.
84. Сухомлинський В.А. Павлышская средняя школа. Київ: Рад. шк., 1980. 412 с.
85. Топол Б. Кен Робінсон про співпрацю батьків і школи у США. URL: <https://nus.org.ua/articles/biblioteka-reformatora-ken-robinson-pro-spivpratsyu-batkiv-i-shkil-u-ssha>
86. Теоретико-методичні засади виховання старшокласників як суб'єктів громадянського суспільства : монографія. Київ, 2010. 514 с.
87. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2-х т. Т. 1. Київ: Радянська школа, 1983. 486 с.
88. Федорук М. В. Структурно-функціональна модель формування соціальної компетентності старшокласників засобами неформальної освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 2019. Вип. 2 (45). С. 217-222.
89. Форми і методи громадянського навчання: теоретико-методичний посібник. Київ: УІРО, 2019. 266 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/713853/>
90. Формування громадянських якостей школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Пед. дискурс: зб. наук. пр. 2011. Вип. 10. С. 221-223.
91. Формування громадянської компетентності школярів через реалізацію системи громадянського виховання та освіти. Директор школи, ліцею, гімназії, 2010. № 4. С. 135138.
92. Христенко М.І. Формування компетентностей майбутнього управління. *Наукові розробки, передові технології, інновації [Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції]*. Nemoros s.r.o., Prague, 2020. 414 с.
93. Ціннісні орієнтири нової української школи. Київ, 2019. 63 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20konferentcia/2019/Presentasia-Roman-Steischin.pdf>.

94. Цицерон М. Т. Про державу: трактати і промови / Пер. з лат. Київ: *Основи*, 2004. 320 с.
95. Чорна, К. І. Основні проблеми та напрями виховання молодого громадянина незалежної України. *Нові технології виховання: зб. наук. ст.* Київ, 1995. С. 28-32.
96. Щадько К.О. Психологія і педагогіка: навчальний посібник. Львів: *Магнолія*, 2018. 320 с. С.303.
97. Школа соціальної адаптації. Педагогічний пошук, 2013. № 2. С. 38-42.
98. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning SWD/2018/014 final – 2018/08 (NLE). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:0014:FIN>
99. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
100. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&rid=7](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&rid=7)
101. Resnick L. B. Toward a cognitive theory of instruction // Learning and motivation in the classroom. Routledge, 2017. С. 5-38.

ДОДАТКИ**Додаток А**

Анкета для моніторингу учнівських потреб та ставлення до патріотичних цінностей (приклад анкети, яку можна використати при моніторингу потреб)

№	Запитання	Варіанти відповіді (або шкала 1-5)
1	Чи цікавлять вас заходи, присвячені історії та культурі України?	Так / Ні / Частково
2	Наскільки часто ви берете участь у патріотичних заходах у ліцеї?	Завжди / Час від часу / Рідко / Ніколи
3	Які з патріотичних заходів вам подобаються найбільше?	Конкурси / Фестивали / Квести / Зустрічі з ветеранами / Інше
4	Чи вважаєте ви необхідним проведення віртуальних екскурсій та відеоуроків?	Так / Ні / Не впевнений
5	Як ви оцінюєте рівень своїх знань про історію та символіку України?	1 – Дуже низький, 5 – Дуже високий
6	Чи є у вас бажання брати участь у волонтерських проєктах?	Так / Ні / Не знаю
7	Які теми для виховних годин вам цікаві?	Військова служба / Історія України / Українська культура / Інше
8	Чи вважаєте ви важливим розвиток патріотичних ігор та квестів?	Так / Ні / Не впевнений
9	Наскільки важливим є для вас вивчення української мови та традицій?	1 – Зовсім неважливо, 5 – Дуже важливо
10	Що, на вашу думку, слід покращити у патріотичному вихованні в ліцеї?	Ваша відповідь (відкрите питання)